
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01144205 0

SZOMORY DEZSŐ

A NAGYASSZONY

1·9·1·0

E műnek e diszitett kiadásából mindössze száz példány készült. Minden egyes példány számozva van

Ez a 61 szám

A NAGYASSZONY-t először játszották a Nemzeti Szinházban 1910 február 4-én, Tóth Imre igazgatása alatt.

A cimszerepet, Mária Teréziát, Jászai Mari kreálta.

A főbb szerepeket játszották:

P. Márkus Emilia, Cs. Alszeghy Irma, Vizvári Mariska, V. Molnár Rózsi, Váradi Aranka, Paulay Erzsi, Meszlényi Adrienne, Demjén Mari, György Ilona, Keczeri Irén, Kelemen Mária, Pethes Imre, Gyenes László, Gál Gyula, Mihályfi Károly, Odry Árpád, Pálffy György, Kovács Mihály, Molnár László, Horváth Zoltán, Abonyi Gyula, Mészáros Alajos, Náday Béla, Faludi Antal, Rajnai Gábor, Somlai Arthur, Bónis Lajos, Hajdu József, Bartos Gyula, Szőke Lajos, Kürthy György, Latabár Kálmán, Horváth Jenő, Mészáros Lajos, Gabányi István, Paulay, Radványi, Várady, Balassa, Nárcisz.

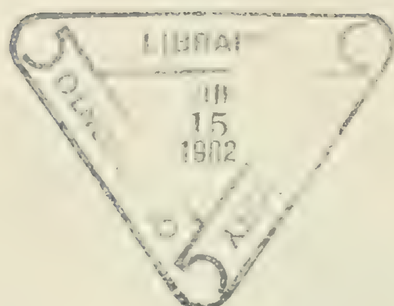
SZOMORY DEZSŐ:

ÁNGYASSZONY

REGÉNYES SZÍNMŰ NÉGY FELVONÁSBAN ÉS HÉT KÉPBEN

A NYUGAT KIADÁSA
BUDAPEST 1·9·1·0

Légrády Testvérek könyvnyomdája, Budapest.

I. Ferencz József
a magyar király ő felségének
legmélyebb hódolattal hálás
alattvalója
Szomory Dezső

Szerző egyéb munkái:

ELBUKOTTAK. (Novellák.) Singer és Wolfner, 1892. (Elfogyott.)

MESEKÖNYV. (Novellák.) Singer és Wolfner, 1898. (Elfogyott.)

AZ ISTENI KERT. (Novellák.) Nyugat, 1910.

LES GRANDS ET LES PETITS MOINEAUX. Alphonse Lemerre, Paris 1900.

ELŐSZÓ.

E zengő tumultus Párisban ébredt s a nagy olasz kertekben iródott, ahol kaméliák virultak a szélben és az arczom egészen sápadt volt.

Mert ez időtájt sokat csavarogtam a nagyvilágban, hazátlanul és elhagyatva és magamban ültem Páris tetejében, a háztetők, kürtők és kémények fölött, egy kis sárga lámpa fényében. És odalenn a babyloni éjszakának vörhenyes selyemfátyla lengett. Oh gyönyörű, kietlen, reménytelen éjszakák!

És a nagy olasz kertekben is magamban ültem s távoli kis angol folyók partján, amit nem szabad, hogy elfelejtsek, mert a viz oly üde, tiszta s illatos volt mint egy fiatal női kéz és gyötrődő homlokomon enyhitőn perdült tova csillogó gyémántcsöppjeivel.

Minden oly szép volt, mert minden oly fájdalmas volt s oly kedvesek és enyhék

akik velem éltek akkor: királyok, akik megemelik a kripták márványfedelét kisérteties kézmozdulattal és ellebbenő főherczegek, kicsi lényükben elhangzottan mint az ének ami véget ért. És a nők, oh istenem, a nők, akik mind éltek és mind szerettek, királyi kisasszonyok sóhajtozó selymekben s borzongva mint az aranylepkék a feltámasztott hervadás porában.

A távoli Habsburgok sokáig velem éltek, vörhenyes és szenvedő árnyak egy toszkánai ciprus mentén, lobogó s átszűrt hajzatukkal amint a leáldozó fény a homlokukat megsebezte. Mind ismertem őket s mind szerettek ők engem és felém jöttek és még jobban közeledtek és gróf Rudolf harsányan kacagott egyszer az oroszlánok között akiket ő nevelt s a sörényüket felkuszálta a nagy vaskos fehér kezével, izzó nyári reggeleken. És Charles Quint is rámmeredt egy este, egy meztelen ló tetejéről, ezüst sisakban, holott igen szegény voltam, egészen sápadt voltam s ő a világ ura volt. Fel is emelt, meg is vigasztalt a spanyol sphinxnek apja s a századok lázas muzsikáján át felém terelte akit legjobban szerettem, aki a legszebben

sirt: az isteni Josephust. Ez volt a legnemesebb, a Habsburg Hamlet, aki mindenben tévedett s a legközelebb került hozzánk, szegény, gyötrődő emberekhez.

... Azontúl e nagy és ragyogó multakból engednem kellett. A sorsom megenyhült, hazatértem. A csengés elhangzott, a méretek megváltoztak, a vágy is apadt, az egész épület... Az álmom szines pazarságát kissé megszaggatták józanitó realitások. Sok mindentől bucsuznom kellett, behunyt szemekkel. A szinpadon voltam és arányok voltak és határok voltak. A bágyadtabb horizontok előtt egy csomó szerelmemet hagytam el az alkonyatban. Most itt vannak ismét, együtt, az egész „Nagyasszony", az egész tumultus, mind! És még egyszer visszanéznek velem a nagy olasz kertekbe ahol kaméliák virultak s arra a párisi padlásablakra is, ahol a sárga lámpám égett, sokáig az éjszakában.

SZEMÉLYEK:

MÁRIA TERÉZIA.
FERENCZ CSÁSZÁR.
JÓZSEF FŐHERCZEG, RÓMAI KIRÁLY (23 ÉVES).
LEOPOLD FŐHERCZEG (18 ÉVES).
MÁRIA KRISZTINA (20 ÉVES).
MÁRIA KAROLINA (16 ÉVES).
AMÁLIA (13 ÉVES).
MÁRIA ANTÓNIA (9 ÉVES).
FERDINÁND MODENAI NAGYHERCZEG (10 ÉVES).
MIKSA FŐHERCZEG (8 ÉVES).
JOZEFA, JÓZSEF NEJE
LOTHARINGIAI SAROLTA HERCZEGNŐ, FERENCZ CSÁSZÁR NŐVÉRE

AUERSPERG WILHELMINE HERCZEGNŐ.
HOHENTHAL HENRIETTE GRÓFNŐ.
GRÓF CASTELNAU FLORENCE.
GRÓF BÁNFFY DÉNESNÉ.
GRÓF BÁNFFY ÁGNES (15 ÉVES).
FUCHS GRÓFNŐ.
LERCHENFELD GRÓFNŐ.
NYMPHENBURG GRÓFNŐ.
BLUMEGEN GRÓFNŐ.
LIBLICH MARI.

KAUNITZ VENCZEL HERCZEG.
KHEVENHÜLLER GRÓF.
TRAUTSON HERCZEG.
COLLOREDO GRÓF.
LÓSI GRÓF.
SCHULENBURG GRÓF.
TOUSSAINT.
MEYTENS UDVARI FESTŐ.
HOHENTHAL GRÓF.
DUVAL.
PFÜTSCHNER.
STORCH BÁRÓ.

GRÓF ESTERHÁZY FERENCZ FŐKANCZELLÁR.
BARKÓCZY PRIMÁS.
GRÓF BATTHYÁNYI LAJOS NÁDOR.
GRÓF NICZKY KRISTÓF JUDEX CURIAE.
GRÓF PÁLFFY ALKANCZELLÁR.
HERCZEG GRASSALKOVICH ANTAL.
GRÓF ESTERHÁZY KÁROLY EGRI PÜSPÖK.
BALASSA PÁL.
BATTHYÁNYI IMRE GRÓF.
ZICHY KÁROLY.
GRÓF BELEZNAY.
GRÓF KOHÁRY ANDRÁS FŐSTRÁZSAMESTER.

GRÓF HATZFELD.
GRÓF KOLOWRAT.
BINDER ELŐADÓ
GEBLER } OSZTRÁK TANÁCSOSOK.
KESSEL }
BRUNSVICK } MAGYAR TANÁCSOSOK.
ÜRMÉNYI }

GRÓF DAUN LIPÓT GRÓF LAUDON GRÓF LACY GRÓF NÁDASDY GRÓF HADIK ANDRÁS	TÁBORNOKOK.

NÉNY TITKÁR.
VAN SWIETEN.
KAMPMILLER PÁTER.
GRÓF BETHLEN MIKLÓS.
GRÓF TELEKI SÁMUEL.

BESSENYEI GYÖRGY BARCSAY BARÓCZI	MAGYAR NEMES TESTŐRÖK.

BÁRÓ ORCZY LŐRINCZ.
PACASSI.
GLUCK.
METASTASIO, POETA LAUREAT.
HAYDN.
SONNENFELS.
MOZART (8 ÉVES).
GRÓF CZOBOR.
IDŐSB GRÓF DESSEWFFY.
IFJABB GRÓF DESSEWFFY.
IFJABB GRÓF BARKÓCZY.
A LEGIFJABB GRÓF ESTERHÁZY.
IFJABB GRÓF BATTHYÁNYI.
GRÓF APPONYI ANTAL.
GRÓF TELEKI MIHÁLY.

ZINZANELLI TÁNCZMESTER.
DUZL.
CHOTEK RUDOLFKA (8 ÉVES).

THUN GRÓFNŐ.
ALTHAN GRÓFNŐ.
FREDRÓ GRÓFNŐ.
STORACE ASSZONY.
EGY FRANCZIA SZINÉSZNŐ.
IZAURA.
COLONBINE.
EGY MASKARA.
A FRANCZIA KÖVET.
EGY KAMARÁS. — EGY TISZT. — EGY ARCIÈR-TESTŐR. — EGY APRÓD.
UDVARHÖLGYEK ÉS URAK. — MAGYAR ZÁSZLÓSURAK. — GÁRDISTÁK. — KATONAI KISÉRET, FŐTISZTEK. — MAGYAR, OSZTRÁK ÉS CSEH MÁGNÁSIFJAK. — KAMARÁSOK. — APRÓDOK. —ARCIÈR-TESTŐRÖK. — SVÁJCZI ŐRSÉG. — BETHLEN-HUSZÁROK. — PÁLFFY-VASASOK ÉS BAIREUTH-GYALOGOSOK.
DOMINÓK, ÁLARCZOSOK, GITÁROSOK. — FRANCZIA SZINÉSZEK ÉS SZINÉSZNŐK. — OLASZ ZENÉSZEK. — HAJDUK, LAKÁJOK, PIQUEUR-ÖK, NÉP stb.

I. FELVONÁS: SCHÖNBRUNN.

II. FELVONÁS:

Első kép: A POZSONYI VÁRBAN.

Második kép: GRÓF BÁNFFY DÉNESNÉ ÖRMÉNYESI BIRTOKÁN.

Harmadik kép: CSEKLÉSZ.

Negyedik kép: A POZSONYI VÁRBAN.

III. FELVONÁS:

Ötödik kép: SCHÖNBRUNN.

Hatodik kép: SCHÖNBRUNN, A FŐHERCZEGEK LAKOSZTÁLYA.

Hetedik kép: A PARK SCHÖNBRUNNBAN.

IV. FELVONÁS: A BÉCSI BURG DISZTERME.

ELSŐ FELVONÁS.

Schönbrunn, 1764 május havában.

A kastély egy terme. A háttér falában középütt széles üveg-ajtók, a melyek egy tágas perronra s a perronon túl a kertre nyilnak. Terem és kert szinvonala ugyanegy. — A schönbrunni kert, a tavasznak ébredő szépségében. Messziről, a virágágyakon és vizmüveken túl, kimagasodva s megkönnyülve a gloriette látható. Távoli láthatár napfényben.

A terem falán Meytens udvari festő hires festménye Mária Teréziáról; mellette Ferencz császár arczképe. Emez Pompeo Bettoni müve. Jobbról egy XIV. Lajos korabeli zongora. Balról, a háttérben, egy kis pamlag; az előtérben egy asztal, székek stb. — Magas szárnyajtók jobbról; valamivel lejebb, a lámpák irányában, egy kisebb ajtó. Három diszes szárnyajtó a baloldali falban. Itt, a legfelső ajtó előtt, egy szolgálattévő tiszt s két apród. Az üvegajtókon át napfény szüródik a terembe. A perron márványpadozata is napfényes.

A zongora előtt a 8 éves Mozart. Az ő virtuoz s egyben gyermekiesen bájos játéka hangzik fel már a függöny felgördülte előtt. Mellette, körülötte udvarhölgyek rajongva hallgatják, a csodálatnak ygak-

ran túlzott és frivol megnyilatkozásával . . . Fecsegés és taps a legyezőkkel. A háttérben, a kis pamlagon, szerény és félénk megvonultságban Haydn ül és áhitattal hallgatja a zongorajátékot.

ELSŐ JELENET.

NYMPHENBURG GRÓFNŐ, BLUMEGEN GRÓFNŐ, MOZART, HAYDN, UDVARHÖLGYEK, majd HOHENTHAL GRÓFNŐ, ESTERHÁZY FERENCZ GRÓF, DUVAL, PFÜTSCHNER, SONNENFELS ÉS KISÉRETE, BINDER, EGY TISZT stb.

AZ UDVARHÖLGYEK: Oh bájos! bájos! *(Taps, halk kaczagás.)*

BLUMEGEN GRÓFNŐ: Wunderschön!

EGY MÁSIK HÖLGY: Charmant! Charmant! *(Ugyanakkor kivülről, egy vidám női hang Mozart zenéjét követi, dalolva. Mire egy-két hölgy a középnek siet, kaczagva.)*

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(megjelenve a középről)*: Mily kedves zene! . . . Ki játszik? *(Hirtelen megpillantva)*: Ah, Mozart . . . *(A hölgyek felé siet, miközben a kis pamlag mellett elhaladva véletlenül Haydnhoz ér)*: Pardon . . . *(Haydn észre sem vette; mozdulatlan csak figyel tovább.)*

AZ UDVARHÖLGYEK: Oh bájos! bájos! Édes kezek! . . . Rózsás körmök! . . .

EGY NŐI HANG: Cherubin!

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(megpillantva a középről belépő Esterházyt s feléje huzódva)*: Esterházy . . .

ESTERHÁZY: Nymphenburg grófnő . . .

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(enyelgőn)*: Ich liebe Sie . . .

ESTERHÁZY *(Haydn felé, aki nem lát, nem hall)*: Egy jobb kabátot ölthettél volna . . .

HAYDN *(abszorbeálva)*: Ez most az utolsó tétel . . .

(Ebben a pillanatban, Mozart nagy brióval a szonáta utolsó tételébe fogott. Brilliáns játék. Az egész terem visszhangzik. Balról bejöttek Duval és Pfütschner és megállottak az asztal mentén. Duval később csendesen helyet foglal, érmeket szedeget elő a zsebéből s azokat vizsgálja.)

AZ UDVARHÖLGYEK *(tumultusban)*: Csodálatos! Csodálatos!

BLUMEGEN GRÓFNŐ: Oh mein Herz . . .

NÉHÁNY HÖLGY: Be kár, hogy a császárnő ...

MÁS HÖLGYEK: S Van Swieten!... *(Kaczagás.)*

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(hirtelen Esterházyhoz, s már unva a zenét)*: Oly szép zene . . . de én nem vagyok boldog . . .

ESTERHÁZY *(gálánsan)*: Én igen . . .

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(aki hallotta ezt, most tréfásan)*: Igy szenvedek én csendesen . . . *(Kaczagás.)*

NÉHÁNY HÖLGY: Bravó! Bravó! *(Távolodnak. Nymphenburg grófnő is el. Esterházy követte.)*

MOZART *(játékközben)*: Egy kis csendet . . . *(Halk kaczagás.)*

PFÜTSCHNER: Minő allegro!

(Ugyanakkor jobbról a magas szárnyajtók kinyilottak és egy komoly férfi-csoport élén Sonnenfels egy lépést tesz előre, ünnepélyesen, fontoskodva. Ámde rögtön egy szolgálattévő tiszt az ajtóhoz siet és udvariasan bár, de gyorsan visszatolja az urakat. Ugyanakkor az apródok, egy-egy távolodó udvarhölgy intésére a közep felé sietnek s eltünnek.)

SONNENFELS: A felséges császárnő . . .

A TISZT *(boszusan)*: Egy kis türelmet, uraim . . . *(Az ajtókat becsukta és Binderhez, aki ekkor jelent meg s kérdezni látszik)*: Sonnenfels és a bécsi tudós urak . . . *(Rejtett gúnynyal)*: Az Akadémia-alapitók . . .

BINDER: A kanczellár ő Excellencziája ? . . .

A TISZT: Tud róluk . . .

BINDER: A parancs ? . . .

A TISZT: Hogy várjanak . . . *(Meghajlik, Binder eljön.)*

(Mozart, mindjobban belehevülve, csak játszik tovább, holmi szórakozott taps, fecsegés, legyezők zaja és a selyemruhák suhogása közepett.)

MÁSODIK JELENET.

ELŐBBIEK. AUERSPERG WILHELMINE HERCZEGNŐ. (AUERSPERG HERCZEGNŐ a középről. Roppant elegáns, feltünő, á la Pompadour ruházkodás. Megáll, gyorsan körülnéz, s már vissza is akarna osonni, de a nők rögtön megpillantották. Ekkor, szinte lázasan, elszaladnak a zongora mellől, Mozarttal már nem törődve többé.)

AZ UDVARHÖLGYEK: Auersperg herczegnő !

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(feléje repesve)*: Wilhelmine !

AZ UDVARHÖLGYEK *(tumultuózusan)*: „Oh az édes herczegnő !" „Honnan ?" „Párisból ?" „Hát megjött !" „Mikor jött ? Egy sort sem irt ! . . ." „Mit hozott Párisból ? . . ." „Oh bizonyára hozott valamit ! . . ." „Milyen bájos, istenem !" *(Körülrajongva)*: „Micsoda kalap ! Mi-

csoda illat!..." „Ez a hires parfüm: „Pompadour sóhaja! ?"

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(keresgélve a zsebében, mely tele van apró párisi portékával, eddig szóhoz sem jutott; de most, a hölgyek végső felkiáltására megremeg) :* Oh nem ... nem ... Pompadour marquise meghalt...

AZ UDVARHÖLGYEK *(nevetve) :* Igen... Kaunitz sokat siratta...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Hohenthal grófnőhöz) :* Te jól vagy ? ... Chérie ... S Hohenthal gróf ? ...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(szemrehányólag):* Oh!

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(a hölgyekhez) :* És Nymphenburg grófnő ? ... Egy gyürüt hoztam ... Blumegen Lilienne-nek egy gyönyörü lakkot ... *(S miközben átnyujtja mindezt s még egy csomó mindenféle ajándékot, a hölgyek apró, örömteljes sikoltásokban :* „Merci! Merci!" „Ezt nekem!..." „S nekem ? ...") Egy pacsirtapástétomot ... *(Más hangok :* S az én rizsporom ?" „Egy doboz „rose de France"-ot kértem ...") Az ajka, grófnő, már nem lehet pirosabb ...

(Még egy csomó apróságot nyujtott volt át, miközben a hölgyek élénken : „Merci! Merci!", de már a perron irányában a háttér felé vonulva s nagyobbára kicsinylő gesztusokkal és ajkbiggyesztéssel mutatva egymásnak az ajándékokat.)

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(félrevonva a herczegnőt s kedvesen) :* S nekem ? ... *(Auersperg herczegnő egy levelet vesz elő, mire elfojtott sikolylyal, epedőn) :* Saint-Germain gróf! ... Oh add ide gyorsan, gyorsan ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(aki hamiskásan tartogatta a levelet, most megpillantva Hohenthal grófot)* : Vigyázz . . .

EBBEN A PILLANATBAN BALRÓL EGY KAMARÁS: A császár ő felsége !

(Nagy mozgás, moraj a perronon, a honnan az udvarhölgyek beljebb terülnek. Duval és Pfütschner hátrálnak. Auersperg herczegnő egy pár lépést közeledett az ajtó felé. Csoportok, várakozás).

(Ugyanekkor, Mozart — nem törődvén zajjal, fecsegéssel és a nők távozásával — bravurosan befejezte az allegrót s felpattan a zongora mellől. Haydn, aki mozdulatlan hallgatta, most sietve közeledik).

HAYDN *(Mozarthoz, effuzióval)* : Oh engedd meg . . .

MOZART *(idegenkedéssel)* : Ki vagy te ?

HAYDN *(egyszerüen és kérlelőn)* : Haydn . . .

(Mire a kis Mozart rajongón hozzásimul s igy kéz-kézben távolodnak s eltünnek a középről).

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK (MOZART és HAYDN nélkül), FERENCZ CSÁSZÁR, KHEVENHÜLLER, TRAUTSON, LOSI, COLLOREDO, TOUSSAINT, MEYTENS, SCHULENBURG, LOTHARINGIAI SAROLTA, majd ESTERHÁZY, NYMPHENBURG GRÓFNŐ és HOHENTHAL GRÓF.

(A császár a balóldali középső ajtón. Trautson herczeg, Losi gróf, Toussaint és Khevenhüller követték, mig Meytens s a többi urak középről jelentek meg s a hölgyek közé vegyültek. Köszöntések).

(Ugyanekkor a jobboldali kisebb ajtón Lotharingiai Sarolta herczegnő. Hosszu, sovány, öreges nő.

Most, a sok ember láttára félénken és idegenkedéssel állott meg s szinte rejtozködve és aggódón varja, hogy a császárhoz közeledhessék.

A császár megjelenésére a jelenlevö nök és urak meghajoltak. Amaz jókedvüen jön elore és viszonozza a köszöntéseket).

A CSÁSZÁR: Ah, szép ijfuság! . . . *(Meytenshez)*: Meytens . . . mennyi szin! . . . S odakünn messze, a napnak fénye megtörik a romokon . . .

MEYTENS: Ha e képet parancsolja, Felség . . .

SAROLTA *(halkan)*: Ferencz . . .

KHEVENHÜLLER: Ő felsége csak óhajtani szokott . . .

LOSI GRÓF *(Meytenshez)*: Egy kis vázlatot magam is szeretnék . . . *(A császárhoz)*: Felséged nem gondolja? . . . A romok, igy napfényben, egypár szép asszonynyal a lombok alatt? . . . Ha megengedi Felséged . . . *(A császár szives kézmozdulatára)*: Ki jön velünk? . . . A császárnő festőjével? . . . Meytens most legyőzi Watteaut! *(Esterházyhoz, aki most lépett be)*: Ön velünk tart, Illustrissimus? . . .

ESTERHÁZY: Én ő felségét . . .

KHEVENHÜLLER: A császárnőt? . . . Alig lesz itt csak egy óra mulva . . .

HANGOK *(a nők körében)*: Hol van Ő Felsége?

KHEVENHÜLLER: A hetzendorfi kápolnában . . .

EGY UDVARHÖLGY: Je me sauve . . . *(Kisiet, többen követik)*.

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(a küszöbről, a kert felé fordulva)*: Esterházy, az a gyönyörü négy pej odaát? . . .

ESTERHÁZY *(szerényen)* : Az én fogatom.

NYMPHENBURG GRÓFNŐ: Je m'en doutais! ... Gyerünk vissza ... *(El)*.

LOSI GRÓF *(a küszöbön)*: Itt vagyunk mind? És Tautson? Colloredo?

COLLOREDO GRÓF *(már a kertből)* : Itt vagyok ...

EGY NŐI HANG: Itt vagyunk! ...

(A társaság élénken, vidáman leszalad a perronon).

HANGOK: Meytens! Meytens!

A CSÁSZÁR *(karonfogva Meytenst és jóindulattal, a császárnő portjait-ját jelezve)* : Látod, most van jól megvilágitva ... S a mint nézem a te műved mellett az én Pompeo Bettonimat ... ehj! hiába, a császárnő szebb ... *(Hangok : Meytens! Meytens!)* De eredj ... eredj ... *(Meytens el).* Jó napot Duval és te, kedves Pfütschner ... Majd később ... Hát Pacassit nem látta senki? ... *(Duval, Pfütschner el).*

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Felség ...

A CSÁSZÁR *(örömmel)* : Álmodok? ...

SAROLTA *(közeledve s már-már kétségbeesetten)*: Ferencz! *(Mire Auersperg herczegnő tiszteletteljesen hátrál, mig a császár sajnálkozva néz utána és Saroltához fordul)*

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(sietve Auersperghez)*: Annál jobb, most legalább beszélhetek veled ... *(Maga mellé vonja egy pamlagra, s kedvetlenül néz Hohenthal gróf felé, aki eddig a háttérből mozdulatlan rajongással nézte ifju hitvesét s most lassan távolodik).* Még néhány lépést tégy, oh Hohenthal! ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(nevetve)* : Nem .. nem ... nem megy el ...

HOHENTHAL GRÓFNŐ: A levelet . . kérlek . .

SAROLTA *(szeliden)* : Bocsáss meg, ha Auersperg herczegnőt elriasztottam . . .

A CSÁSZÁR *(könnyedséggel)* : Mi felszoktuk lelni egymást . . .

SAROLTA *(mindig szeliden)* : Frantz . . . én szenvedek . . .

A CSÁSZÁR: Nővérkém . . . szenvedni érdem . . . ha valami rendjelet parancsolsz ? . . .

SAROLTA *(fájdalmasan)* : Csak egy búcsucsókot.

A CSÁSZÁR: El akarsz menni ?

SAROLTA *(mély kérleléssel)* : Hadd menjek el . . . Látod, az osztrák udvar oly idegen nekem . . . Nincs itt egy rokonlélek . . . egy barátom . . .

A CSÁSZÁR: Pfütschner, Toussaint, Duval, lotharingiai emberek . . .

SAROLTA: S oly unalmasak !

A CSÁSZÁR: Ez igaz.

SAROLTA: A császárnő nagyon kegyes. De az ő szive oly messze tőlem. Amikor megjelenik, a fönsége megremegtet . . . imádom őt és mégis mintha félnék tőle . . . elhuzódom, menekülök . . Viszont te . . .

A CSÁSZÁR: Tudom . . . tudom . . . én csak az érmeimmel törődöm . . . Házépitéssel és ritkaságok gyüjtésével . . .

SAROLTA *(gyöngéden)* : Te szereted mindezt a fényt körötted . . . ékes szineket, csillogást . . . az én szememnek fáj. Te vidám vagy, én bánatos. A te lelked fejedelmi lélek, az enyém szerény és egyszerü. Német császár és toszkánai nagyherczeg, — én csak lotharingiai Sarolta vagyok. És visszavágyom Lotharingiába. *(Sir).*

A CSÁSZÁR *(meghatva s egészen halkan)* : Hát azt hiszed, hogy én nem vágyom vissza ? . . .

(Egymás mellett maradnak szótlanul).

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(a férjére pillantva, aki most rejtett rajongással a zongora mögül nézi)*: Boldog isten, csak nem akar elmenni . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ : Ugy látszik nagyon szeret téged . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Ha elhóditanád ! ? Neked oly könnyü volna . . . Te vagy a Neiperg gróf leánya ! . . .

(Most a kertben az imént távozott hölgyek és urak élénk csoportokban tünnek fel, a napfényen vonulva át, kaczagás, fecsegés közepett. Losi gróf a Meytens vázlatát lobogtatja, mire a vidám társaság sietve csoportosul köréje).

LOSI GRÓF: Bravó ! Bravó !

TRAUTSON: Mennyi erő ! Mennyi szin !

MEYTENS *(kétségbeesetten)* : Alig néhány vonás eddig !

A NŐK *(tumultusban)* : „Hadd lássuk !" „Be szép !" „És én mily szép vagyok !"

MÁS HANGOK: „És én, itt . . . s te . . ." „Ez nem én vagyok . . ."

MEYTENS *(mint fenn)* : Alig néhány vonás . . .

ESTERHÁZY *(Meytenshez)* : Ha egyszer Cseklész felé jönne Kegyelmed . . .

MEYTENS *(szórakozottan)* : Köszönöm Illustrissimus . . .

ESTERHÁZY: Vagy Pozsonyba, holnap . . .

A NŐK *(akik hallották ezt, unottan)* : Pozsonyba ? Pozsonyba ? *(Khevenhüller felé)* : Hát holnap indul az udvar ? . . .

MEYTENS: Hadd fejezzem be . . .

LOSI GRÓF : Igen, igen . . . *(Elszalad a képpel. Kaczagás. A többiek követik).*

MEYTENS *(utánuk sietve) :* Csak öt perczig még, uraim, kegyelem . . . *(Eltünik).*

(Hohenthal gróf végre lemegy a lépcsőn).

HOHENTHAL GRÓFNÉ: No végre! *(Gyorsan feltépi a levelet).*

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mosolyogva) :* A kezed reszket . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: A szivem ver . . . *(A levél olvasásába merül).*

SCHÜLENBURG GRÓF *(aki Blumegen grófnővel elmaradt volt a kerten átszaladó társaságtól) :* Betérnél hozzám ?

BLUMEGEN GRÓFNŐ: Mondd, meddig fogsz szeretni még ! *(Egymáshoz simulva eltünnek a kertben).*

EGY UDVARHÖLGY *(az előbbiek módjára elmaradva s Colloredóhoz simulva, aki most gyöngéden magával vonja) :* Csak tudnám, hogy szeretsz . . . *(Eltünnek a kert egy más irányában).*

NEGYEDIK JELENET.

A CSÁSZÁR, SAROLTA HERCZEGNŐ, AUERSPERG WILHELMINE, HOHENTHAL GRÓFNŐ, majd DAUN LIPÓT GRÓF és LACY GRÓF, TÁBORNOKOK, FŐTISZTEK, MAGYAR GÁRDISTÁK, köztük BESSENYEI, BARCSAY, BARÓCZY stb.

A CSÁSZÁR *(rejtett felindulással) :* Hát eredj Sarolta . . . *(Feláll).*

SAROLTA *(hálás boldogsággal) :* Ferencz . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(olvasva) :* Oh édes . . . édes . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(a császárt nézve)*: Kicsit meghizott . . .

SAROLTA *(félénken)*: S még ma indulhatok?...

A CSÁSZÁR: Bucsuzni illenék . . .

SAROLTA *(szeliden)*: Bucsuzni ? Kitől ? Az udvarnak én amugy se jelentettem senkit: a fényében egy szürke árny valék — jobb igy nekem, elvonulni szótlan . . . *(Nyugtalanul)*: Az őrség zenéjét is, kérlek, ha letiltanád . . .

A CSÁSZÁR *(boszusan, de gyöngéden)*: Végre is a császárnőtől . . .

SAROLTA: Oh, bucsuzzam ? . . . Kérlek, inkább irnék neki . . .

A CSÁSZÁR: A gyermekektől . . .

SAROLTA: Ez fájna . . . *(És nagyon melegen)*: Hát isten veled . . . légy boldog . . . csókold meg Tónikát helyettem, Josephust is, Krisztinát, Ferdinándot, mind, mind . . . a császárnő fehér kezét . . . Frantz, látod, nem tudok beszélni . . . látod . . . Vajjon lehet-e itt a melledre borulni?. . .

A CSÁSZÁR *(meghatva)*: Lehet. *(Magához öleli Saroltát, aki sir)*.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Hohenthal grófnőhöz)*: Nézd csak . . .

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(egyre a levelet olvasva s fel se pillantva)*: Oh édes . . . édes . . .

SAROLTA *(felocsudva)*: Ez volt itt Schönbrunnban az egyetlen hely, ahol jól éreztem magam . . . Isten veled.

(A tábornokok megjelenése a perronon).

DAUN GRÓF és LACY: Felség . . . *(A többiek meghajlanak)*.

A CSÁSZÁR: Sarolta herczegnő elhágy bennünket . . .

SAROLTA: Az őrség zenéjét...

A CSÁSZÁR: Kisérjük a parkon át.. *(Auersperg herczegnőhöz, aki közeledett volt)* : Egy percz mulva...

(A császár, Sarolta herczegnőt karon vezetve, lejön a perronon s távolodik. A fényes katonai suite követte, csak Bessenyei s Barcsay maradtak a perronon. Baróczy s még néhány gárdista társaságában. De később ezek is távolodnak).

ÖTÖDIK JELENET.

AUERSPERG HERCZEGNŐ. HOHENTHAL GRÓFNÉ. BESSENYEI s a GÁRDISTÁK a perronon.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(visszakerülve)* : No most, remélem, tudod betéve ezt a levelet?..

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Mily sziv! Mily stil! Minő előkelőség...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A szerelemben?...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(élénken)* : Hallgasd meg csak...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Oh ezt nem... ezt nem, szivem...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(meglepődve)* : De hiszen te pártolod a mi szerelmünket...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(tartózkodással)* : Pártolom... azaz hogy értsük meg egymást...

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(már-már sirva)* : Te tudod, hogy szenvedek a férjemmel... oly öreg szegény és mindig fázik éjjel...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A részletek...

HOHENTHAL GRÓFNŐ: No igen... végre is... Hogy is dalolja Klopstock Gottlieb?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(nyugtalanul) :* Nézd, szivem . . .

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(elérzékenyülve és szemrehányólag) :* Te mindenkor szántál engem ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ez igaz . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Amikor bevallottam neked, hogy a szivem Párisban maradt, édes rabságban Saint-Germain-nél . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Elvittem a leveledet hozzá . . .

HOHENTHAL GRÓFNŐ: Sőt elhoztad a válaszát . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: No jó . . . De többet ne kivánj tőlem . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Oh Wilhelmine ! . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(aki már unja ezt, most a távolodó gárdisták felé) :* Bessenyei!. . .

(Bessenyei gyorsan visszakerül és tiszteletteljesen megáll. Valamivel távolabb, a perronon, Barcsay és Baróczy is megállottak kiváncsian.)

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(kedves kérleléssel) :* Még néhány szót . . nagyon kérlek . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(engedve és int Bessenyeinek) :* Rögtön . . .

(Bessenyei hátrál. Barcsay és Baróczy közelednek feléje).

(A kert felől beszélgetés zaja.)

HANGOK: „Au revoir !“ „Au revoir !“ A CSÁSZÁR HANGJA: „Egy szál virágot kérek, Lotharingiából ! . . .“

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(bánatosan) :* Te megváltoztál.

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Oh, dehogy . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Már nem szeretsz . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Az atyád Neiperg gróf legjobb barátja volt...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Ez már történelem.

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Szerencsére a többi nem az...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Hát oly szégyen az, hogy Saint-Germaint szeretem? A versaillesi udvarnál, a petit appartement-okban egyebet se tesznek, csak szeretnek. A csók visszhangja mindenütt, ha ugyan ez édes zajt a selyemkárpitok el nem nyomják... Minden nőnek megvan a boudoirja, a hová csak a kedvese követi, édesen csintalankodva, — ellenben a férj soha be nem lép oda... Persze, ezek tudják mi az illem! Aztán szeretni! Hát Blumegen Lilienne nem szereti Schulenburg grófot? Hát Althan grófné nem szereti a legifjabb Esterházyt? Hát Fredró grófnő nem szeret?...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Már illenék férfiakat is emliteni.

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(belehevülve)*: Colloredo egyszerre hat vagy hét kisasszonyt szeret... No meg te... Hát te nem szereted a csász...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mint az előbb)*: Bessenyei!

(Bessenyei ujra közeledik).

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Oh kérlek, egy utolsó szót...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mint az előbb)*: Rögtön...

(Bessenyei távolodik, aztán Barcsayval és Báróczyval lejönnek a perronon és el).

HATODIK JELENET.

AUERSPERG HERCZEGNŐ, HOHENTHAL GRÓFNÉ.

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(nagyon kedvesen)*: Csak azt tudnám, mit mondott Saint-Germain, amikor a levelemet elolvasta?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Mit mondott? De hiszen válaszol rá.

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Oh a levelemre csak ennyi megjegyzést tesz *(Keres a levélben s olvassa)*: „A grófné használja a franczia nyelvben a legimádandóbb helyesirási hibákat. Vallja be, hogy készakarva teszi..."

AUERSPERG HERCZEGNŐ: No, ez minden? *(Gyorsan, mig Hohenthal grófné olvasni készül a levelet)*: Nem, nem, csak a rezümét...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: A rezümé, csupa szerelem. Továbbá...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Továbbá?

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Hogy várna engem a határon.

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Micsoda határon?

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Ha mennék hozzá: — a franczia határon.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megdöbbenve)*: Te meg akarsz szökni?

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(egyszerüen)*: Igen.

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Henriette! Hát Hohenthal gróf?

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Hm... ő nem veszit semmit...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: De hát gondold meg... az udvar...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Az udvar oly könnyen felejt...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A császárnő...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(a vállát vonogatva s kicsinylőleg)*: A császárnő...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(szigoruan)*: Elég! *(Már szelidebben)*: A császárnő meg van győződve arról, hogy te vagy a legerényesebb nő...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Hiszen én erényes vagyok... ha tudnád, mennyire erényes!

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Aztán ez a Saint-Germain...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(hátradőlve és álmatagon)*: Igen, igen, beszélj róla...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: De hát ismered?

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(mint fönn)*: Oh igen...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A versailles-i udvarnál kedvelik, ez tagadhatatlan. Szép kék szeme van és szőke bajusza... és csodálatos gyémántjai vannak... A versaillesi udvar azonban...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(kéjesen)*: Azonban...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Nagyon elnéző ám... és könnyen megvesztegethető. A király egy derült percze, néhány szellemes szó, egy vers, hamar elsöpri a kétes származást... Honnan jött ez a Saint-Germain, ki tudja?...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: A mennyországból! *(Hirtelen felocsudva s más hangon)*: De helyesirási hibákat... nem, nem, ezt restellem! Te, drága szivem, ugy-e bár kitünően tudsz francziául?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Talán kijavitsam a szerelmes leveleidet?

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Vagy például átirnád őket... A franczia nyelvben vannak ritka s édes szavak... továbbá, az igék alkalmazásának valami omlóan gyöngéd módja... mindezt te tudod... végre is, mástól nem kérhetem... *(Visszatartva a herczegnőt, aki távozni készül.)* Wilhelmine... persze, ez untat téged, értem... Istenem, amikor az ember nem tudja kifejezni, ami remeg a szivében... Az élet oly szomoru... *(Hirtelen emlékezéssel):* De megállj csak... mondd csak — Stahremberg irt a császárnőnek, hogy te hozol magaddal Párisból egy franczia leányt, Tonika főherczegnő mellé... Hát elhoztad ezt a gouvernante-ot?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Gouvernante!?

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Vagy nem...? Kicsoda az a leány? Udvarképes? Jövője van?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Multja nincs, az bizonyos...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Nagy név?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Igen.

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Szabad tudnom?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Gróf Castelnau Florence.

(Rövid szünet.)

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(merengőn):* Gróf Castelnau Florence... De hát mért nem inkább a versailles-i udvarnál?... XV. Lajostól egy fia is lehetett volna... Fiatal? szép?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Bájos.

HOHENTHAL GRÓFNŐ: Az udvarnak mikor lesz szerencséje hozzá?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Még ma.

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Örvendj Schönbrunn! Francziául persze kitünően tud...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Kicsoda?

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Gróf Castelnau Florence. *(De ugyanekkor megpillantva a férjét, aki jön vissza)*: Az ábrándomnak vége... Nézd, hogy kullog és szánj engem...

(Ugyanakkor a kert felől beszéd moraja s rögtön feltünik a császár az ő kiséretével középről.)

HETEDIK JELENET.

AUERSPERG HERCEGNŐ, HOHENTHAL GRÓFNŐ, HOHENTHAL GRÓF, A CSÁSZÁR, TOUSSAINT, KHEVENHÜLLER, BESSENYEI, BARCSAY, BARÓCZY, majd SCHULENBURG GRÓF, COLLOREDO GRÓF, BLUMEGEN GRÓFNÉ, SONNENFELS, STORCH BÁRÓ, EGY ARCIERTESTŐR stb.

HOHENTHAL GRÓF *(ezuttal közeledve és a herczegnőhöz)*: Herczegnő... e szép májusban tehát visszajött...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(rajongón)*: S elhozta a napfényt a pazar szőke hajában.

HOHENTHAL GRÓF: Oh májusban csak fénylik a nap, melege még nincsen...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Pedig május a szerelem hava...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Amint azt a költő Bessenyei dalolja...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: A költő Bessenyeinek nincs igaza...

HOHENTHAL GRÓF: A magyaroknak soh'sincs igazuk. *(Köszönti Auersperg herczegnőt és*

karon fogva Hohenthal grófnét, magával vonja. Auersperg herczegnő mosolyogva néz utánuk).

(Ezenközben a császár az ő társaságával a szin háitterében, balról, élénk beszélgetésben volt, egy-egy rajzot vagy érmet vizsgált, a melyet Duval nyujtott át. — Néhány pillanattal a császár és kiséretének megjelenése után lépett be ugyancsak középről Schulenburg gróf, akit Blumegen grófnő követ, kihevülve, kissé meglazult frizurával, aggódón. Hasonló játék Colloredo s az ő hölgye közt, Schulenburg után jelenve meg. A két nő Auersperg herczegnőhöz közeledett, mig Schulenburg gróf — az öreg Hohenthalt jelezve, a mint ez a hitveséhez közeledik s a karját nyujtja neki — valami frivol megjegyzést tesz, mire a császár s az ő társasága kaczagásban törnek ki . . . E derült kaczagás közben a jobboldali terem szárnyajtói megnyilnak mint az imént és ujra Sonnenfels látható a nagyképü urak élén.

Balról pedig Storch báró jelenik meg, szétnéz s miután meghajlott a császár felé, már távozni is akarna).

SONNENFELS *(a deputáczió élén)*: A felséges császárnő . . .

EGY ARCIER-TESTŐR: Egy kis türelmet! *(Visszatolja őket, az ajtó bezárul).*

A CSÁSZÁR *(megpillantva Storchot s kaczagva)*: No ez épp jókor jön . . .

COLLOREDO *(a császárhoz)*: Tán hallgatódzott . . .

SCHULENBURG: Én felköttetném . . .

A CSÁSZÁR *(Schulenburghoz)*: 1713-tól 1715-ig tizenöt akasztás volt Bécsben . . . ez éppen elég. Storch!

STORCH *(mélyen meghajolva):* Sire . . .

A CSÁSZÁR: Még mindég te vagy a szemérem legfőbb őre ?

STORCH: A szeméremügyi bizottság elnöke, felség . . .

TOUSSAINT *(a császárhoz):* Felséged engedelmével . . . *(A császár helyeslőleg int).* Storch, hány kedvesed van Bécsben ?

(Kaczagás).

STORCH *(megbotránkozva):* Oh !

SCHULENBURG: És a feleségednek ?

(Általános, kaczagó megbotránkozás).

A CSÁSZÁR: Schulenburg !

STORCH *(stoikusan és mosolyogva):* Oh, nem baj felség. Én nőtlen vagyok.

TOUSSAINT: Nőtlen ? Hányszor hetenként ?

STORCH *(tréfára fogva a dolgot) :* Hatszor.

COLLOREDO: Ellenben vasárnap . . .

(Kaczagás).

KHEVENHÜLLER: Ezt igy Luther irja elő.

A CSÁSZÁR *(jóakarattal) :* Ki hitte volna . . .

KHEVENHÜLLER: Hogy protestáns !

(Kaczagás, a császár int Storchnak, aki hajlongva távolodik).

AZ UDVARHÖLY *(Blumegen grófnőhöz, miközben Storch a közelükben elhalad) :* Ez az ember kémlel bennünket . . .

BLUMEGEN GRÓFNŐ *(ijedten) :* Csak nem ! *(Távolodnak).*

BARCSAY *(Auersperg herczegnőhöz kerülve) :* Szegény Bessenyei oly kiváncsi . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(emlékezve) :* Ah, igen, igen . . .

(Barcsay intett Bessenyeinek, a ki Baróczyval állott jobbról s most sietve közeledik.)

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Bessenyeihez)*: Tudja kit láttam Párisban?

BESSENYEI: Gilbert-t?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Oh, a rossz poéta!

BESSENYEI *(roppant érdeklődéssel)*: La Harpe-ot?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ez is rossz poéta...

BESSENYEI: „Warwick gróf" czimü tragédiája pedig...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(fölénynyel)*: Oly unalmas!

BARCSAY: Egynémely jelenete azonban...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Nem, nem... tudja kit láttam?

BESSENYEI *(csalódottan)*: Choisseul-t? De Bernis kardinálist?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(hanyagul)*: Voltaire-t.

BESSENYEI *(rajongón)*: Voltaire-t! *(Baróczy közeledik).*

BARCSAY *(Bessenyeihez)*: Csendesen.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(enyhe gúnynyal)*: Csendesen? Miért?

BARCSAY: Ez udvarnál Voltaire rossz hirben áll...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: „Ez udvarnál"... Hát — nálatok? Ti nem vagytok „ez udvar?"...

BARCSAY *(felindultan)*: Mi magyar nemes testőrök vagyunk...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(hanyagul)*: Az ember legyen merész...

BARCSAY *(megremegve)* : Ha ebben férfi kétkedik . . .

BESSENYEI *(önmegtagadással Barcsayn rántva egyet)* : Barcsay . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mosolyogva)* : No, no, kis Barcsay . . . a kardcsapását én csak a legyezőmmel parirozhatnám . . . *(De ebben a pillanatban észreveszi, hogy a császár közeledik, mig a kisérete a perronra megy s eltünik. A gárdisták is távolodnak.)*

A CSÁSZÁR *(halkan)* : Wilhelmine . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Sire . . .

BARCSAY *(Bessenyeihez)* : Gyurka, ez csapda volt.

BESSENYEI *(gúnynyal)* : Látta Voltaire-t!

BARÓCZY: Vajjon Voltaire is látta őt?

BESSENYEI: E szellemóriást persze gúnyolja.

BARCSAY: Ha értené!

BARÓCZY: Ha olvasta volna!

BARCSAY: Josephus főherczeg, ha nem csalódom . . .

BESSENYEI: Olvassa Voltaire-t?!

BARCSAY: Sőt Rousseau-t, egész éjszakákon át . . .

BARÓCZY, BESSENYEI *(megdöbbenve)* : Lehetetlen . . .

BARCSAY: Minden művét . . .

BESSENYEI: Ezek lázas eszmék . . . Egy helyütt megtámadja az isteni reveláncziót . . .

BARCSAY: Ányos Pál irt-e Rousseauról neked?

BESSENYEI: Nem. De Orczy Lőrincz lelkesen szól a Voltaire „Tancréde"-járól . . . *(Egy levelet vesz elő.)*

BARÓCZY: Honnan jön ez irás?

BESSENYEI: Abauj vármegyéből ... *(Olvassa);*

„Kövessük ezt a példát oh fiam ...
A magyar nyelvnek sasereje van:
Szárnyaljon. győzzön, zordon bérczen át
Dalolva csengje édes ritmusát!“

BARCSAY: Lelkes szavak, hadd mondom én tovább ...

BARÓCZY *(nevetve)*: Lám ez is rimel, ámbátor ...

BARCSAY: Vajjon? ...

BARÓCZY: Nem gúnyolódom kedves hadnagyom. *(Elmennek).*

NYOLCZADIK JELENET.

AUERSPERG HERCZEGNŐ, A CSÁSZÁR.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(hátrafelé pillantva s jóindulattal)*: Ezek még mindég verselnek, Sire?

A CSÁSZÁR *(hanyagul)*: Jó poéta Metastásio. A versirás egyébként e kornak betegsége ... mindenki versel, még a porosz király is ... s a legkomolyabb pillanatokban. Mig menekül Prága városából s Costernitznél Daun tábornok megveri szegényt, — mig az oroszok nyomában és Hadik András Berlinbe tör: Fridrik rimel kétségbeesetten!

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(kaczéran)*: Ez a Bessenyei tetszik nekem.

A CSÁSZÁR: Herczegnő, te nem is figyelsz, szivem...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Felséged a hét-éves háboruról beszél . . .

A CSÁSZÁR: Miről beszéljek? *(Mintegy hirtelen emlékezéssel)*: Szeretsz?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Hadd várom meg, a mig válasz eszembe jut.

A CSÁSZÁR: Schönbrunnban mi nem vagyunk ennyire szellemesek . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(tréfásan)*: Én Versaillesban éltem . . .

A CSÁSZÁR *(enyhe szemrehányással)*: Kissé soká . . . *(Élénken, de tréfásan)*: Tudja-e Auersperg herczegnő, hogy a „kedves fivérem"-re féltékeny lehetnék?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(nevetve)*: A franczia királyra?!

A CSÁSZÁR *(halkan, forrón, de valami bánatossággal)*: Oly szép vagy! *(Más hangon)*: A király könnyen lángra gyúlhatott!

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Különös tekintettel Pompadour halálára . . .

A CSÁSZÁR *(merengőn)*: Louis le Bien Aimé . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Megvonult a „Parc aux Cerf"-ben . . .

A CSÁSZÁR: A hol uj szerelmek várták? . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ez a „Parc aux Cerf" is Pompadour marquise alkotása.

A CSÁSZÁR: S talán a legjobb . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(tréfás megbotránkozással)*: Oh!

A CSÁSZÁR: Mindenesetre a legmaradandóbb . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mintegy helybenhagyva)*: A sévres-i porczellángyár után.

A CSÁSZÁR: De hát egy bánatos szót mégis csak ejtett a király? Egy könyet talán? ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Valamilyen muzeum számára? ... *(Más hangon)*: A király nem sirt, nem szólt és nem bánt semmit. A szép marquise-t már rég nem szerette s emez sem féltékenykedett többé, sőt...

A CSÁSZÁR: Sőt?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ha a „Parc aux Cerf"-ben a király szerelme anyává tett egynémely kisasszonyt: maga a marquise intézkedett.

A CSÁSZÁR: Hogyan, hát bába is volt szegény?!

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Intézkedett a születendő gyermek megkeresztelése tekintetében. Megjelölte a szülők nevét: „Anyja Romans kisasszony, apja..." mire a király — mert ő gyakran jelen volt e kétes officziákon — mindenkor megjegyezte: „Az apja igen tisztességes ember."

A CSÁSZÁR: De hát ha nem szerette ezt a nőt, mért tartott ki mellette mégis, szinte rendithetetlen?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A királyok a megszokásnak emberei.

A CSÁSZÁR *(megfogva az Auersperg herczegnő kezét)*: Ez igaz.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mosolyogva)*: Köszönöm.

A CSÁSZÁR: De azért én, én... én ugy érzem, hogy sirnék.

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Felséged megnyugtat.

A CSÁSZÁR *(hirtelen elborulva)* : Oh, kettőnk közül, azt hiszem, inkább Auersperg herczegnő az, akire a fájdalom leselkedik s a könyek várakoznak . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megdöbbenve)* : Sire, hogy érti ezt ?

KILENCZEDIK JELENET.

AUERSPERG HERCZEGNŐ, A CSÁSZÁR, TOUSSAINT balról, KAUNITZ HERCZEG középről, majd GRÓF DAUN LIPÓT, LACY, LAUDON s GRÓF HADIK ANDRÁS TÁBORNOKOK, KHEVENHÜLLER.

TOUSSAINT *(egy iratcsomóval)* : A toszkánai posta, felség . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Áh, Kaunitz !

KAUNITZ *(nagyon gavánsan)* : Herczegnő ! Végre !

A CSÁSZÁR *(közönynyel Toussainthoz)* : Mi ujság ?

KAUNITZ *(hanyagul)* : Mindég ugyanaz, felség. A Mediciek óta semmi sem változott Toszkánában s mi innen mindég egyképpen kormányozunk.

A CSÁSZÁR: A szenátus ?

KAUNITZ: Kétségkivül jól érzi magát. Most gyönyörü idő lehet Firenzében, ugy-e bár, herczegnő ?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Kaunitzhoz)* : Egy csomagot hagytam a kocsimban.

KAUNITZ : Felhozzam ?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ön, személyesen ?

KAUNITZ: A mennyiben e csomagban Castelnau kisasszony volna...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(halkan)*: Egy pár ritka érem. A császárnak vettem, Párisban, Duvauxnál...

KAUNITZ: Lazare Duvaux, a rue Laffitteban? Oh édes emlék...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Duvauxnál csak régiségek vannak...

KAUNITZ: Az időtájt, amikor én Párisban nagykövet voltam, e régiségek még zsenge ifjuságok voltak... Egy nap a rue Laffitteban...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mosolyogva)*: Az érmek, kedves herczeg...

KAUNITZ *(készséggel)*: Igen, igen... *(Int egy arcier-testőrnek, aki viszont egy lakájnak ád utasitást. Ez utóbbi elsiet).*

(A tábornokok megjelenése).

A CSÁSZÁR *(Toussainthoz, aki időközben folyton beszélt és iratokat terjesztett elő; jóindulattal)*: Toussaint, te untatsz engem...

TOUSSAINT *(egyszerüen)*: Richecourt-t vádolja a nép.

A CSÁSZÁR: Richecourt nem volna miniszter, ha a nép nem vádolná őt. *(Toussaint távolodott; a császár Daunhoz)*: A császárnő késik, kedves Daun?

DAUN: Felséged jól van?

A CSÁSZÁR: Ma jól. Lám, lám, az a csillag ott...

DAUN: A Szent-István-rend, felség.

A CSÁSZÁR: A mult héten kaptad?

DAUN: Május ötödikén, az alapitási ünnepen...

A CSÁSZÁR *(bizonyos hangsulylyal).* A magyar ünnepen...

DAUN: Én csak a császárnőt láttam...

KHEVENHÜLLER: A császárnőt magyar ruhában s a magyar zászlósokat körülötte... a Pálffyakat, Balassa Pált, Batthyányi Imrét, Nádasdyt, Esterházyt...

HADIK: A főkamarást el méltóztatik felejteni...

LAUDON: Az udvari főkamarást?

HADIK: A magyart.

KHEVENHÜLLER *(nevetve)*: Oh, igen, a hajdani koldusdiákot...

HADIK: Grassalkovich Antal herczeget.

A CSÁSZÁR: Az igazság az, hogy ő nem titkolja a multat.

LACY: Sőt hivalkodik vele...

HADIK: Én sem voltam gazdag és csak köznemes.

LAUDON: Gróf Hadik, de hát mért véded igy Grassalkovicht?

KHEVENHÜLLER: S a többi zászlósokról egy árva szót se hallunk...

HADIK *(gúnynyal)*: Ha parancsolja Kegyelmességed...

A TÁBORNOKOK *(békéltetőn)*: Oh felesleges... Mi tudjuk, gróf Hadik...

KHEVENHÜLLER *(ingerlőleg)*: A magyar zászlósok...

HADIK *(a szavába vágva)*: A magyar zászlósok — ha jól tudom — nem hódoltak meg hajdan a győzedelmes bajor választónak...

KHEVENHÜLLER *(ingerülten a többiekhez)*: A Khevenhüller-család meghódolt vajjon?

A CSÁSZÁR *(könnyedén)* : Ugyan, kedves barátaim ! . . . *(Ebben a pillanatban Pfütschner belép, mire a tábornokok és Khevenhüller távolodnak.)*

TIZEDIK JELENET.

A CSÁSZÁR, AUERSPERG HERCZEGNŐ, KAUNITZ HERCZEG, PFÜTSCHNER, majd DUVAL, PACASSI, KHEVENHÜLLER, SONNENFELS, JÓZSEF FŐHERCEG, LACY, KAMPMILLER, VAN SWIETEN, FŐTISZTEK, ARCIER-K, UDVARHÖLGYEK és URAK stb.

PFÜTSCHNER *(a császárhoz közeledve, egy iratcsomóval)* : A német ügyek felség . . .

KAUNITZ *(aki hallotta ezt, gúnyosan)*: Micsoda tevékenység! mindez bizonynyal Auersperg herczegnő tiszteletére történik, amiért körünkbe visszatért ?

A CSÁSZÁR *(miután egy pár iratot hamar aláirt)* : Küldd Pacassit.

PFÜTSCHNER *(még egy irást nyújtva át)* : Két törvénytelen gyermek legalizálási kérvénye . . Ezeket Felséged mindég pártolni szokta . . .

A CSÁSZÁR *(jóindulattal)* : Most is pártolom.

KAUNITZ *(Pfütschnerhez)* : Kedvező elintézés.

A CSÁSZÁR: És Pacassi ?

PFÜTSCHNER *(megpillantva Pacassit, aki e perczben lép be)* : Itt van, felség . . .

PACASSI *(meghajolva)* : Sire. *(Duval követte).*

A CSÁSZÁR: Már reggel vártalak . . .

PACASSI: Dolgoztam, felség . . . *(Rajzokat és terveket nyujt át a császárnak.)*

A CSÁSZÁR *(a herczegnőhöz)*: Tudniillik én megvettem a hetzendorfi kastélyt s most Pacassi átalakitja... A schönbrunni épitkezéseket is ő végezte... *(már a terveket nézi s anélkul, hogy felpillantana)*: s elég jól, ugy-e bár?

(Eközben az imént távozott lakáj egy acajou-dobozzal tér vissza, melyet egy arcier-testőr Auersperg herczegnőnek nyujt át.)

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ha nem zavarnám felségedet...

(A császár a tervek szemlélésébe elmerülve és Pacassi magyarázataira figyelve, nem hallja Auersperg herczegnőt.)

KAUNITZ *(hogy a császár figyelmét felkeltse)*: Oh, ezek az érmek! *(Duval felé leereszkedő udvariassággal)*: Duval... Kedves mester... *(Duval közeledik.)*

A CSÁSZÁR: Micsoda érmek?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(átnyujtva a gyüjteményt)*: Ezt Felségednek hoztam... Ha kegyesen el akarná fogadni...

A CSÁSZÁR *(meghatva)*: Herczegnő... de hiszen ezek csodaságok! *(Duval felé a gyüjteményből egy érmet nyujtva át)*: Nézd...

KAUNITZ *(halkan a herczegnőhöz)*: Nagyon örül neki... Ha most, herczegnő, el akar érni valamit...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mosolyogva és fölénynyel)*: Én már elértem mindent.

DUVAL *(vizsgálva az érmet)*: Ez egy „medaille fruste..." az irás elmosódott rajta... Alaposabb vizsgálat...

A CSÁSZÁR *(egy másik érmet vizsgálva)* : Ezt nézd... ez páratlan... ha nem csalódom, az ötödik századból való, Krisztus előtt...

DUVAL *(roppant nagyképüen)* : Az nem lehet felség... A portrait-k az érmeken csak I. Archebaus maczedónai király alatt kezdődnek 413–395 Krisztus előtt... Ez időpontig főleg állatok vannak az érmekre verve és főleg teknősbékák...

KAUNITZ *(a herczegnőhöz, ironikusan)* : Igen kiváló numismata...

A CSÁSZÁR: S ez az ember hajdan libapásztor volt!

DUVAL *(egy másik éremre)* : Ez igen érdekes... Nem régi, de ritka érem. 1756-ban verték az amerikaiak, John Armstrong generálisnak az indusok fölötti győzelme alkalmából...

KAUNITZ: Igen tudományos férfiu. *(Meghajlik és távolodik)*.

A CSÁSZÁR: És én ezt elfogadjam?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(gyöngéden)* : Igen.

A CSÁSZÁR: S mit adjak érte?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(halkan)* : Én nem tudom...

A CSÁSZÁR: Wilhelmine... *(Szünet)*.

DUVAL: Joniai aranypénzek... gyönyörü rajz, bájos kivitel... Hát ez? Vajjon?

A CSÁSZÁR *(halkan a herczegnőhöz)* : A császárnőt meg kell várnod...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Sőt Castelnau kisasszonyt is, ámbár erre már alig lesz időm...

DUVAL *(nagyitó üveg alatt vizsgálva az érmet)* : Vajjon? Vajjon?

A CSÁSZÁR: Az este?...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Estére mennék Bécsbe.

A CSÁSZÁR: Fáradt?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A parkba le tudnék menni...

A CSÁSZÁR: A római romokhoz?... *(A herczegnő helyeslőleg int).* Egy félóra mulva... *(Távolodnak).*

DUVAL *(csak beszélve tovább)*: Kinai pénz! Nincs bizonyiték arra, hogy kinai pénz létezett 247 évvel Krisztus előtt... *(A homlokán végigsimit s vergődve a roppant tudás sulya alatt)*: Arabs pénz? Hindu pénz? Talán héber? Lehetetlen... A hébereknek nincs nemzeti pénzük a Maccabeusok ideje előtt. Hamisitvány? *(Gyötrődve)*: Avagy talán tudásom cserben hagy?...

(Ebben a pillanatban éles trombitaszó és dobpergés. Duval megremeg, észreveszi, hogy egyedül van itt, a császár és herczegnő már távozván. Mire gyorsan, óvatosan összeszedi a gyüjteményt és viszi magával).

(A trombitaszóra a kertből udvarhölgyek és urak besiettek. Hangok: „A császárnő!" „A császárnő!" *A szin egészen megtelik, csak balról az asztal körül marad szabadon. Tolongás. Nagy élénkség. Fecsegés. A trombitaszó és dobpergés még egyre tart).*

KHEVENHÜLLER: Ő felsége a császárnő!

(Ugyanakkor a jobboldali ajtó ujra megnyilik és a deputáczió élén ujra megjelenik Sonnenfels).

SONNENFELS *(ünnepélyesen és fontoskodva)*: A felséges császárnő...

EGY ARCIER-TESTŐR *(boszusan és szigoruan)*: Ugyan, uraim ... *(Visszatuszkolja őket, az ajtó bezárul).*

(Az első trombitaszóra a baloldali alsó ajtón József főherczeg is megjelent; Van Swieten, gróf Lacy és néhány tiszt ékes egyenruhában követte.

A főherczeg és kisérete megjelenésével egyidejüleg, fönn a szinen, egyedül, Kampmiller páter is megjelent. Magas, erős szál ember, gyönyörü termet, hatalmas vállak. Most roppant felindultnak látszik. Két kötet könyv a kezében. És megpillantva Józsefet, feléje siet).

KAMPMILLER *(felindultan)*: Néhány szavam volna császári fenségedhez ...

JÓZSEF *(hátrálva)*: Ily közelről ...

KAMPMILLER *(követve a főherczeget)*: Még közelebbről, ha lehetséges ...

JÓZSEF *(hevesen)*: Nem akarom! *(Kampmiller megáll).* Egyébként én most a császárnőt várom.

KAMPMILLER *(fenyegetőn)*: Talán jobb lesz, ha az érkezése előtt ...

JÓZSEF *(felindultan)*: Ez fenyegetés? Swieten! Lacy!

KAMPMILLER: A császárnő mindnyájunk ura.

VAN SWIETEN: Ki kételkedik ebben?

KAMPMILLER *(fanatikusan)*: Mindazok, akik Krisztust is tagadják!

JÓZSEF: Krisztust nem tagadja senki.

KAMPMILLER: Akik hirdetik, hogy szuverén a nép!

JÓZSEF: Akik titkos ellenségei minden törvényes hatalomnak ...

LACY: És nevelik a királygyilkosokat!

VAN SWIETEN: Damiens kezébe ki adta a kést?

KAMPMILLER *(fuldoklón)*: A jezsuiták? Ez hazugság!

(Nagy mozgás, megdöbbenés, zaj).

VAN SWIETEN: Kampmiller!

LACY *(megdöbbenve)*: Fenséged szine előtt... Az udvar előtt...

KAMPMILLER *(kiegyenesedve)*: Az Ur előtt s az Ur nevében vádolom Josephust, a római királyt!

JÓZSEF *(megdöbbenve Lacyhoz, Swietenhez)*: Mit tettem én?...

KAMPMILLER: E szentségtörő könyvek...

JÓZSEF *(Swietenhez)*: A könyveim!... Voltaire! Rousseau!

KAMPMILLER: Kárhozott nevek!

JÓZSEF: Fönségesek!

KAMPMILLER *(megrendülve)*: Fiam, a lelki üdvöd...

JÓZSEF: Az üdvömet hadd keressem magam...

KAMPMILLER *(fanatikusan)*: E műveket Genfben hóhér égette el... E műveken a pápa átka van!...

JÓZSEF: E műveket vajjon micsoda jogon?

VAN SWIETEN: Fenséged asztaláról?...

KAMPMILLER: Az egyház és szent vallásunk joga...

JÓZSEF *(Swietenhez)*: Ezt a főherczegnő tette, Jozefa...

(Ebben a pillanatban nagy mozgás, zaj, mely hirtelen megszünik. Mária Terézia a baloldali felső ajtón megjelent. Kaunitz követte).

TIZENEGYEDIK JELENET.

TÖBBIEK, MÁRIA TERÉZIA, KAUNITZ HERCZEG, majd STORCH BÁRÓ, DAUN, HADIK, LAUDON, NÁDASDY, ESZTERHÁZY, NÉNY, DUVAL

MÁRIA TERÉZIA: Mi az? Mi történik itt? *(Nagy mozgás, zaj. Hangok, főleg a nők körében)*: „Kampmiller megtámadta Josephus főherczeget“ ... „Korholta“ ... „Azt mondta: vádolja őt!“ „Nincs igaza ...“ „Néhány könyvről van szó“ ... „A hóhér“ ... *(Nevetés).*

KAMPMILLER: Felséges Asszonyom ...

MÁRIA TERÉZIA *(ingerülten)*: Ehj, csendet, gyermekeim! *(Kampmillerhez)*: Ha megengeded magadnak a birálgatást ...

KAMPMILLER *(megremegve)*: Felség ...

MÁRIA TERÉZIA: Birálgatni vagy itélkezni nincs joga itt senkinek, csak nekem ...

KAMPMILLER: Ha nem őrködöm ...

MÁRIA TERÉZIA: Én őrködöm.

KAMPMILLER: Felséged gyermekei ...

MÁRIA TERÉZIA: Az én gyermekeim.

KAMPMILLER: Az egyház ...

MÁRIA TERÉZIA: Az én hatalmam. Béke legyen velünk.

(Kampmiller el. Nagy moraj, elfojtott kaczagás).

JÓZSEF *(a császárnőhöz)*: Jozefa ujra elárult ...

MÁRIA TERÉZIA: Beszélj vele, de szeliden...

VAN SWIETEN *(a császárnő egy jelére)*: Ha elkisérném fenségedet? ... *(Elmennek).*

MÁRIA TERÉZIA: A császár nincs itt? ... Ah, kedves Storch ... *(Miután gyorsan bepillan-*

tott egy pár irásba, a melyeket Storch nyujtott át) : Amália Leidenstein ... Armes Weib ... Igazán fogadnám egy nap. *(Az udvar felé) :* Egy szerencsétlen nő, a ki imádja az urát, az ura pedig — csalja ... *(Általános felháborodás) :* s erről a kalamitásról igazán megható könyörgéseket ir .. Une martyre! *(Auersperg herczegnő visszatért; a császárnő nem látszik észrevenni).*

HOHENTHAL GRÓF: A hűtlenség: kegyetlenség!

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(Auersperg herczegnőhöz) :* A hűség gyakran még kegyetlenebb ...

MÁRIA TERÉZIA *(nagy megelégedéssel) :* Persze, kedves Hohenthal, te nem csalod a feleségedet ... *(Hohenthal grófnéhez) :* Boldog nő! *(Hirtelen szigorúbban) :* De az ajkad, ugy látom, nagyon piros ...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Oh felség, ez természetes pir ...

MÁRIA TERÉZIA *(szétnézve) :* Mennyi szépség, udvaromban! *(Mozgás, moraj, többen elfojtott nevetéssel hátrálnak.)*

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen emlékezéssel) :* Storch! hát az a gaz gránátos? *(Keresve az irások között) :* Trittl? Trottl?

STORCH: Truttl.

MÁRIA TERÉZIA: Truttl ... Látni akarom. A kedvesét is. Remélem, a leány biztos helyen van?...

KAUNITZ: Ugy hallom, az őrségen tartogatnak egy leányt.

MÁRIA TERÉZIA: Az őrségen! A dragonyosok közt! No, jó helyre tették! ... *(Storchhoz) :* Kisértesd fel ide ... Truttlt és a kedvesét ... *(Storch el).*

KAUNITZ: Itt az udvar előtt, felség?

MÁRIA TERÉZIA: Miért ne? Az udvar csak okulhat ebből!...

KAUNITZ: Egészen ifju nők...

MÁRIA TERÉZIA: Azt hiszed, oly törékeny erkölcsüek, hogy a rossz példa árthat nekik? Végre is, a kis Hohenthal Henriettet elvezetheted. Nem mintha félteném őt, de oly ártatlan, oly angyal... *(Az udvarhölgyek távolodnak. A perronon a tábornokok megjelenése. Lacy gróf feléjök közeledik. A császárnő örömteljesen)*: Ah, kedves Lacy, Laudon, gróf Hadik András, salut!

A TÁBORNOKOK *(boldogan, meghajolva)*: Felség!

MÁRIA TERÉZIA: Ilyenkor mindig eszembe jut: Hastenbeck, Kunersdorf, s látom a szilaj lovasok élén Hadik Andrást, amint Berlinbe tör!

DAUN: Felséged engem elfelejt...

MÁRIA TERÉZIA: Gróf Daun tábornok, hogyan képzelheted! Kolin! 1757 junius 17-ike!

DAUN: Tizennyolcz, felség...

MÁRIA TERÉZIA: Bocsáss meg, egy nappal tévedtem... Pedig itt, egy nap, hány halált jelent... Nádasdy! Hej, Görlitznél te is fiatalabb voltál...

NÁDASDY GRÓF TÁBORNOK: Sulyos hét esztendővel, felség...

MÁRIA TERÉZIA: S a te magyar huszáraid!

LAUDON: Derék fiuk, csak az a baj velük, hogy németül nem értenek.

LACY GRÓF: Néha megértik a latint...

LAUDON: A legszükségesebb nyelv a német. Ezt tudni kell.

DAUN: A háboru szinhelye majdnem mindig Németország.

HADIK: Szép és hasznos nyelv a magyar...

LACY: Annyi tény, hogy a magyar katonák fellelkesülnek és még bátrabbak a veszélyben, ha tisztjeik eszükbe juttatják, hogy ők magyar vitézek!

LAUDON (*hidegen*): Jó, ha a szolgálatban egy nyelvet használnak; s minthogy ő felsége seregében ez a nyelv a német...

NÁDASDY: De mégis rendkivülinek látszik, hogy ezt százötvenezer ember nem érti...

MÁRIA TERÉZIA: De sőt megveti... igen, megveti a németet, magyar baka s magyar huszár egyaránt... Ez okból nem is nevezek ki idegen tisztet közéjük. Hadd legyen magyar a magyar huszárság... ennél nincs szebb a világon... Ah, én ismerem őket... Nem kell nekik sok szolgai iskolázás... egy huszárhadnagy, ha el is hibáz egy „Schwenkungot", nem olyan nagy baj, mintha elmulasztaná örseinek bejárását. Hadd tudják ők, hogy kivülök nincs igazi huszár a földön. A többi csak afféle dragonyos, akiben nem lehet meg sem az az „esprit de corps," sem az a nemzeti szellem, mely annyira ki van fejlődve a magyarokban. Ezek önérzetesek és van bennük valami hányivetiség, ami sokszor jó a háboruban...

NÁDASDY (*boldogan*): Felséged igen kegyes...

(*A tábornokok távolodnak*).

KAUNITZ (*aki közeledett volt, halkan a császárnőhöz*): Gróf Esterházy Ferencz...

ESTERHÁZY: Felséges asszonyom...

MÁRIA TERÉZIA: Én haragszom. Egy ifju Esterházy, ugy hallom, Althan grófnővel... Hol vannak e bünösök?

ESTERHÁZY *(zavartan)*: Felség...

MÁRIA TERÉZIA: Talán éppen nálad vannak, Cseklészen, a kastélyodban! Proh pudor! *(Hirtelen még élénkebben)*: Hát az a gránátos... Trottl s a kedvese!?

KAUNITZ *(Esterházyhoz)*: Kegyelmességednek nincsen szerencséje...

ESTERHÁZY *(búsan)*: Cseklészre vártam ő felségét vidám ünnepségre... a szinészeim már ott lebzselnek...

KAUNITZ: S pusztitják a gyümölcsöst.

ESTERHÁZY: Oh ezt az ördög bánja...

KAUNITZ *(hizelgőn)*: Ellenben a magyarok királya...

ESTERHÁZY: Nem jön el.

KAUNITZ *(távolodva és finoman)*: Ámbár közhit szerint én semmit se tennék a magyar zászlósokért...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Kaunitzhoz)*: A császárnő meg se ismert...

KAUNITZ: Nem értem...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Elmehetek én?

KAUNITZ: Anélkül, hogy ő felsége előtt...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Az egész udvar észrevette már ezt a mellőzést.

KAUNITZ: Mellőzést?!

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Én Neiperg gróf leánya vagyok.

KAUNITZ *(a császárnő felé mutatva)*: VI. Károly leánya... A herczegnőnek várnia kell. *(Távolodik).*

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Elvégre, ha a császár várhat reám... *(A tábornokok felé megy, akik a perronon állanak).*

MÁRIA TERÉZIA *(miután Kaunitz szólott hozzá, most hirtelen Esterházy felé)*: Proh pudor! S én eljöjjek Cseklészre?!

KAUNITZ: Felséged Pozsonyban lesz a jövő hónapban s elvégre...

ESTERHÁZY *(kérlelőn)*: Pozsonyból Cseklészre rövid az ut...

MÁRIA TERÉZIA: Hát Althan grófnő s a kedvese?... *(Hirtelen)*: Hát nem bánom... Tant mieux! Majd elbánok velök...

ESTERHÁZY *(zavartan)*: Felség...

MÁRIA TERÉZIA: Hohó! Cseklészi erkölcstelenség! Megállj csak... egy szót se rólam a betyároknak... Hadd érjem tetten őket, hadd büntethessek...

ESTERHÁZY *(leverten)*: Oh, felség... ez részemről árulás...

MÁRIA TERÉZIA: Árulás! A magyarok mindjárt olyan nagy szavakat használnak...

ESTERHÁZY: A szó, felség, lehetne nagy avagy csekély, a tett egyféle volna...

MÁRIA TERÉZIA *(Kaunitzhoz)*: Nyugtasd meg!

KAUNITZ: Rendezzen maskarát kegyelmességed... Ez esetben nincs árulás s a sulyos kérdés meg van oldva...

MÁRIA TERÉZIA: Mily könnyedén!

ESTERHÁZY: A maskara tetszenék felségednek?

KAUNITZ: Sőt ő felsége is...

MÁRIA TERÉZIA: A császárnő maskarát öltsön?

KAUNITZ: Felséged Pozsonyban magyar királynő . . . *(Halkabban) :* Már ez is maskara . . .

MÁRIA TERÉZIA: Ezt ne mondd . . .

KAUNITZ: Az álarcz gyakran jó — és sokszor mulatságos . . .

MÁRIA TERÉZIA: Téged, Esterházy, mindég szerettelek.

ESTERHÁZY *(boldogan) :* Felséges királynő . . *(Távozni készül).*

MÁRIA TERÉZIA : Pozsonyban mi ujság ?

ESTERHÁZY : Lázas készülődés. Pozsony várja a diétát.

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen elborulva és hangsulyozva):* A 3-ik diéta . . . s talán a legfontosabb. Erről még beszélnék veled . . . *(De ugyanakkor megpillantva Storchot, aki ujra megjelenik) :* De hát hol van az a gránátos, Trottl és a kedvese ! ? *(Storch sietve közeledik, de hirtelen megáll, mert a császárnő megpillantja Nény titkárt, aki egy csomó irással jön felé) :* Ah, Nény, mi az ?

NÉNY: Bajtai püspök levele . . .

MÁRIA TERÉZIA *(nagy érdeklődéssel) :* Ah, igen . . . *(Gyorsan átveszi az irásokat).*

(Ugyanakkor Duval egy összehajtott irást nyujtott át Auersperg herczegnőnek, aki sietve jön előbbre, mig a tábornokok lejönnek a perronon s eltünnek.)

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(gyorsan felbontva az irást s olvasva) :* „Egy félóra már elmult . . ." *(Valami leplezett restelkedéssel Duvalhoz) :* Vajjon mit ért ön ebből, kedves Duval ?

DUVAL *(bölcsen) :* Herczegnő, földünk golyója, a nap körül forogván, ez utjában . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megnyugodva) :*

Ah, tehát semmit sem ért . . . *(Sietve, de óvatosan távolodik s eltünik a középen).*

MÁRIA TERÉZIA *(kinek figyelmét mindez a Nényvel való beszélgetés daczára sem kerülte ki, most gyorsan a titkárhoz)*: Rögtön. *(Nény távolodik. Mire a császárnő nyugtalanul, bár uralkodva magán)*: Storch! *(Halkan)*: Figyeld meg Auersperg herczegnőt!

STORCH: E perczben távozott.

MÁRIA TERÉZIA: Ezt láttam én is, szamár!

STORCH: Lessem?

MÁRIA TERÉZIA: Kövesd . . . de vigyázz . . . s rögtön maradj el, ha nem látsz semmi gyanusat . . . Eredj . . . *(Storch sietve el).*

KAUNITZ: Felséged észre sem vette Auersperg herczegnőt . . .

MÁRIA TERÉZIA *(rosszkedvüen)*: Auerspeg herczegnő hazajött Párisból s rögtön megjelent az udvarnál. Pedig első sorban nálam kellett volna tisztelegnie.

KAUNITZ: Felséged a kápolnában volt.

MÁRIA TERÉZIA: Ehj, Kaunitz, te véded őt! Tán szerelmes vagy belé? Mióta szegény feleséged meghalt, ugy hallom . . .

KAUNITZ *(mosolyogva)*: Oh, felség, Storch tán rólam is? . . .

MÁRIA TERÉZIA: Te Bécsben szeretőt tartsz, akárcsak egy fiatal hadnagyocska . . . elég szégyen . . . De a meddig beéred egygyel . . . *(Kaunitz mouvement-ja)* igen, mert most Louis XV. módjára mindenki „bien aimé“ akar lenni . . . De Bécs nem Versailles, és én nem fogom türni . . . Ami pedig Auersperg herczegnőt illeti, ha én a kápolnában voltam, várt volna rám

a küszöbön, a lépcsőn . . . Egyébként mit beszél ? Hogy van a királyné, szegény Leczinska Mária ? Hát Choiseult látta ? Choiseul mindég abban reménykedett, hogy egy osztrák-franczia házasság lehetséges lesz, például Tónika és a dauphin között . . .

KAUNITZ: Én is reménykedem ebben . . .

MÁRIA TERÉZIA: Hát azt a franczia leányt elhozta, akit Stahremberg oly melegen ajánlott ? Tónika már nagyon kiváncsi.

KAUNITZ: Gróf Castelnau Florence utban van Schönbrunn felé.

MÁRIA TERÉZIA: Utban Bécsből ?

KAUNITZ: Igen, felség.

(Ebben a pillanatban, a császárnő szavai közben, udvarhölgyek és urak vidám megjelenése a peronon).

UDVARHÖLGYEK *(élénk morajban) :* Gróf Castelnau Florence ! ? Ki az ? *(Nevetés).*

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(kihivón) :* Én ismerem . . . Legjobb barátnőm . . .

MÁRIA TERÉZIA *(az udvar felé).* Ah, mes enfants ! . . .

(Udvarhölgyek és urak besietnek. Elől Hohenthal, Blumegen, Nymphenburg grófnők. A többiek élénk tolongásban. Moraj).

(Az urak követik őket, de megállanak a háttérben, a zongora körül.)

TIZENKETTEDIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, KAUNITZ, LOSI GRÓF, TRAUTSON HERCZEG, COLLOREDO, SCHULENBURG, HOHENTHAL GRÓFNÉ, BLUMEGEN GRÓFNÉ, NYMPHENBURG GRÓFNÉ, UDVARHÖLGYEK A CSÁSZÁRNÉ KÖRÜL.

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(élénken)*: Felség, fogadhatom én Castelnau kisasszonyt?

BLUMEGEN GRÓFNÉ: Felség, a kis Mozart járt itt...

EGY MÁSIK HÖLGY: Játszott egy gyönyörü szonátát.

EGY HARMADIK HÖLGY: G-mollban...

A TÖBBI HÖLGYEK *(élénken)*: „Dehogy... C-moll, felség..." „Oly édes keze van..." „A körmei rózsaszinre festve..."

NYMPHENBURG GRÓFNŐ: Felség, a télen zibeline lesz divat Párisban...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Felség, fogadhatom én Castelnau kisasszonyt?

EGY UDVARHÖLGY: Felség, a Letourneur könyve megjelent...

MÁRIA TERÉZIA: „A Keresztény élet"?

LOSI GRÓF *(Trautsonhoz)*: Pozsonyba eljösz?

TRAUTSON: Nem szivesen. A lovaim rosszul utaznak.

LOSI GRÓF: Esterházy grófnál, a cseklészi kastélyban, álarczos bál lesz, komédia lesz...

TRAUTSON: Német?

LOSI GRÓF: Franczia. A szinészei már megérkeztek.

COLLOREDO: Szinésznők? Kicsoda? Én ismerem mind.

LOSI GRÓF: Lecouvreur Adrienne!

COLLOREDO: Ugyan... de hisz már meghalt szegény... Ah, mig élt! Megállj csak... egy este együtt szupéztam Adrienne-nel. A kis Batthyányi is jelen volt...

EGY UDVARHÖLGY *(aki hallotta ezt)*: Az elhunytakról semmit...

TRAUTSON: Csak kellemeset...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Felség, én nagyon szeretem Castelnau kisasszonyt! *(Elfojtott nevetés az udvarhölgyek körében. Hangok:* „Szereti!" ... „Kis arczátlan." *)*

MÁRIA TERÉZIA: Az egész udvar szeresse.. Akarom.

AZ UDVARHÖLGYEK: Oh igen, felség...

KAUNITZ GRÓF *(az udvar felé)*: Gróf Stahremberg párisi nagykövet különösképpen ajánlotta ő felségének. Árva leány...

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Szegényke!

MÁRIA TERÉZIA: Az apja meghalt Ausztriáért!

KAUNITZ: Gróf Castelnau ezredes Hastenbecknél elesett. *(Könnyedén s gúnynyal)*: Itt verték meg t. i. a velünk szövetséges francziák az angol-hannover-i sereget.

MÁRIA TERÉZIA *(Kaunitzhoz)*: Mondd azt is, hogy irt egy utolsó levelet... Oly megható levél! Én olvastam.

KAUNITZ: Fájdalmas szavak az elárvult leányról...

MÁRIA TERÉZIA: Emlékszem: „Ma pauvre Florence abandonnée..."

KAUNITZ: Ma husz éves Castelnau grófkisasszony. És a zárdát elhagyva, ő felsége kegyel-

méből Schönbrunnba költözik. Ez volt egyébként Castelnau ezredes forró kivánsága . . .

MÁRIA TERÉZIA: Parbleu! Mert Versaillestól féltette a leányát . . . Ellenben tudta ő is, mint mindenki e világon, hogy az osztrák udvar erkölcs dolgában páratlanul áll!

(Néhány udvarhölgy sietve huzódik vissza. Egészen halk, elfojtott kaczagás.)

COLLOREDO *(egy udvarhölgyhez)*: Eljösz estére?

AZ UDVARHÖLGY *(epedőn)*: Hogyne, kis bogár . . .

LOSI GRÓF *(egy udvarhölgyhöz, a Meytens vázlatát mutatva)*: Itt szorongunk mi ketten . . .

AZ UDVARHÖLGY: Csendesebben . . . *(átveszi a képet).*

TÖBB UDVARHÖLGY *(távolodva)*: „Pauvre Florence abandonnée" . . . *(Nevetés).*

MÁRIA TERÉZIA: A kis Mozartot magam is meghallgatnám. Hol van? S az a gránátos?!

TÖBB HANG: A parkban, felség.

MÁRIA TERÉZIA *(megdöbbenve)*: A parkban! A gránátos!

(Kaczagás).

TÖBB HANG: Nem, nem, a kis Mozart . . .

MÁRIA TERÉZIA *(Hohenthal grófnéhez)*: Keresd meg, báránykám . . . s hozd szépen elém, a kezénél fogva . . .

KAUNITZ *(tréfásan)*: Nem a gránátost . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(öntudatlan)*: Mozartot . . . *(Elsiet).*

MÁRIA TERÉZIA: De majd csak később, ugy alkonyat felé . . . Angelus után imádom a zenét...

AZ UDVARHÖLGY *(elhagyva Losi grófot s a Meytens vázlatát mutatva be a császárnőnek):* Ha kegyesen megnézné felséged . . .

(Nagy csoportosulás, mozgás a császárnő körül).

KAUNITZ: Watteau is erre járt ?

TÖBB HANG: Oh nem ! Ez jobb Watteaunál ! Meytens ! Meytens !

KAUNITZ *(müértőn) :* Érdekes.

TÖBB HANG: „A gruppok . . . A romok . . . A napfény" . . .

MÁS HANGOK: „Minő hasonlatosság ! Pedig csak kréta" . . . „Dehogy kréta ! szén !"

KAUNITZ: Ez nem is kép . . . *(általános protestálás)* ez egy darab történelem! *(Hangok: Ah!)*

TRAUTSON: Igen, ha Excellentissimus is rajta volna . . .

KAUNITZ: Ön, kedves Trautson, ott van ... Az utókor tán beéri ezzel . . .

MÁRIA TERÉZIA *(örömmel nézi a képet) :* Mennyi szépség ! Mennyi fiatalság ! Mennyi erény udvaromban ! Ámbár . . .

(Szünet.)

HANGOK *(nyugtalanul) :* Felség . . .

MÁRIA TERÉZIA: Kissé szorongtok itt . . . Colloredo egészen Freudenheim grófnőhöz simul. És a szőke Blumegen Liliennet Schulenburg szinte átölelve tartja . . .

SCHULENBURG: Ugy állani már-már fárasztó volt . . . Kissé támaszkodnunk kellett . . .

TÖBB NŐI HANG: Igen, felség . . .

MÁRIA TERÉZIA *(hevesen) :* Hol van az erkölcsösség ! Félek, hogy Castelnau kisasszony . . .

(Halk nevetés, az udvarhölgyek hátrálnak.)

(Odakünn a kert felől zaj, lódobogás.)

TIZENHARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK: majd VAN SWIETEN, majd ESTERHÁZY, HATZFELD GRÓF, DAUN GRÓF, LACY GRÓF, HADIK ANDRÁS stb.

MÁRIA TERÉZIA *(a zajra)*: Mi az?

TÖBB HÖLGY: A főherczegnők kilovagolnak.

MÁRIA TERÉZIA: A fiuk is ott vannak?

HANGOK: Igen, felség...

LOSI GRÓF *(egy pár urral a küszöbön)*: Ah, ragyogó társaság!

TRAUTSON: A trónörökös azon az almasárgán!

LOSI GRÓF: Nem, Josephus főherczeg nincs köztük... Az Leopold főherczeg...

TRAUTSON: Ah, Krisztina főherczegnő!... ott, Lerchenfeld grófnő mellett... Láttad, hogy pattant fel!!

LOSI GRÓF: Az a gyönyörü alezan, Esterházy-nevelés... Tónika főherczegnő, nézd!

MÁRIA TERÉZIA *(Swietenhez, aki e perczben átjön a szinen)*: Tónika feltünően sápadt volt ma reggel... láttad?... Hát a Chotek kis fiát? jobban van? A propos... *(az udvar felé)*: vajjon az a kis Mozart be is van oltva, azonkivül, hogy olyan szépen zongorázik?

HANGOK: Oh kétségkivül, felség...

MÁRIA TERÉZIA: A mult évben 160 himlőeset volt Bécsben...

(Megdöbbenés, ijedtség, moraj).

HANGOK *(különösen a nők)*: Irtóztató!

MÁRIA TERÉZIA: A mikor a fehér arczot, az egész testet elönti a himlő...

HANGOK *(egy morajlásban)* : Irtóztató ! *(Hátrálnak.)*

MÁRIA TERÉZIA: Két gyermekemet láttam elpusztulni igy ... *(A lódobogás megerősödik. A császárnő a közép felé siet és lelkesen)* : Ah, gyermekeim ! Minő lovasok ! Ah, ma Christine chérie ! Amália ! Karolina ! S a fiuk !

HANGOK: Leopold főherczeg ! Nagyszerü allür !

MÁS HANGOK: Ferdinánd főherczeg ugrat !

MÁRIA TERÉZIA: Tiz éves s ugy lovagol, mint egy dragonyos kapitány !

HANGOK: Bravó Miksa főherczeg !

MÁRIA TERÉZIA *(nagyon gyöngéden, mintegy magában)* : Az én Tónikám ... legszebb leánykám ... Marie Antoinette ...

EGY NŐI HANG: A paripák is mintha tudnák ! ...

MÁRIA TERÉZIA: Minő kegyelme az égnek ! Mennyi főherczeg ! Mennyi főherczegnő !

HANGOK *(lelkesen)* : Ő fenségeik után ! ...

MÁRIA TERÉZIA *(akinek tetszik ez)*: Partez ! Az idő gyönyörü ! Én el tudnék szaladni a Práterig !

HANGOK: On part !

TRAUTSON: Én a négy szürkémmel ...

ESTERHÁZY *(aki e perczben lépett a perronra, Nymphenburg grófnőhöz)* : Ha parancsolja grófnő az én szekeremet ...

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(roppant boldogan)* : Én hajthatok ? *(Elsiet).*

HANGOK: On part ! On part !

(Zaj, moraj, az egész társaság távozik. Köszöntések.)

KAUNITZ: Boldog nép!

ESTERHÁZY: Fiatalság!

KAUNITZ *(Esterházyhoz)* : Nekünk a pozsonyi diéta jut... A politika... és Hatzfeld gróf...

HATZFELD *(aki e perczben lépett be a baloldali alsó ajtón)* : Felség... *(Köszönti az urakat. Nény követte).*

HANGOK *(kivülről)* : On part!

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(kivülről)* : Elém senki sem kerül!

(Ostorcsattogás, csengés, lódobogás.)

(A tábornokok megjelentek volt a perronon.)

DAUN GRÓF: Vigyázzon grófnő!

LACY GRÓF: Pompás karja van!

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(már messziről)* : Hajhó! Hajhó! *(Roppant ostorcsattogás közepett)* : Igy szokott Esterházy!

TIZENNEGYEDIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, KAUNITZ, ESTERHÁZY, DAUN, LACY, HATZFELD, NÉNY.

NÉNY: Felség, Bajtai püspök levele ügyében?

MÁRIA TERÉZIA: Megálljunk csak... Gróf Hadik! *(Hadik sietve közeledik).* Itt vannak az erdélyi áttérések. Továbbá gróf Bánffy Dénes egyetlen leányát akarja. E törekvésében pártolni akarom.

HADIK: Gróf Bánffy Dénes megigérte elvált hitvesének, hogy a leányról lemond.

MÁRIA TERÉZIA *(indulatosan)* : Mért mondjon le? Ha ő az apja...

HADIK: E lemondásért visszakapta...

MÁRIA TERÉZIA: Eltékozolt birtokait, tudom...

NÉNY: Gróf Bánffy Dénes szent hitünkre térvén, immár hü katholikus. Ellenben elvált hitvese...

HADIK *(már-már könyörgőn)*: Barcsay Ágnes!

MÁRIA TERÉZIA: Protestáns! S egyetlen leányát e hitben neveli...

HADIK *(küzködve)*: Az ő joga, felség...

MÁRIA TERÉZIA: Gróf Bánffy Dénes...

HADIK: Kissé könnyelmü talán...

MÁRIA TERÉZIA *(kitörve)*: A protestáns Barcsayak hitében el van veszve a leány! *(Szünet. Aztán Hadikhoz)*: Te, mint Erdély kormányzója, irj gróf Bánffy Dénesnének; és Bajtai is irjon. Egyetlen leányát, én, a királynő: akarom! E leveleket Örményesre gróf Bethlen Miklós viszi el... gróf Bethlen Miklós s kétszáz huszár. A leányt elhozza nekem, Schönbrunnba vagy Bécsbe... Gróf Hadik András, te is térj vissza Erdélybe.

NÉNY *(meghajlik)*: Excellentissimus...

HADIK *(rezignáltan)*: Minthogy parancsolja ő felsége... *(Távolodik. Nény is elmegy).*

MÁRIA TERÉZIA: Uraim, végre...

(Kaunitz, Esterházy, Lacy, Daun, Hatzfeld közelednek).

KAUNITZ: A 3-ik pozsonyi diéta immár összehiva...

HATZFELD: Anno 1764 junius 17-ikére...

MÁRIA TERÉZIA: Alig két hét választ el e

naptól. Junius havában magunk is Pozsonyban leszünk...

ESTERHÁZY: S nálam, felség, Cseklészen...

MÁRIA TERÉZIA: Remélem...

HATZFELD: Ha ugyan ő felsége hangulatát, karok és rendek el nem rontják...

ESTERHÁZY *(rejtett felindulással)*: Gróf Hatzfeld...

KAUNITZ: Rendek és karok ismerik a királyi propozicziókat...

LACY GRÓF: Mindenekelőtt: a nemesi insurrekcio nem szerepelvén a hétéves háboruban...

ESTERHÁZY: Volt toborzás s voltak főnemesi bandériumok...

LACY GRÓF: Ezek nem pótolhatták a rendes hadsereg hézagait.

DAUN GRÓF: A háboru által Magyarország kevesebbet szenvedett, mint a többi örökös tartományok...

HATZFELD: Az insurrekcio megváltandó! Továbbá az uj adók tekintetében...

ESTERHÁZY *(nyugtalanul)*: A nemesi föld?...

HATZFELD: Megadóztatandó!

ESTERHÁZY: A nemesi föld szabad. Ez századós alaptörvény.

MÁRIA TERÉZIA: Százados igazságtalanság. A jobbágyság sorsán is javitani kell...

ESTERHÁZY *(felindultan)*: Felség...

HATZFELD: Amit Magyarország fizet, az nem elég.

KAUNITZ: Oly gazdag és termékeny ország...

LACY GRÓF: A magyar Peru, ahogy Josephus főherczeg mondja.

MÁRIA TERÉZIA *(hogy enyhitsen)* : Szóbeszéd . . .

ESTERHÁZY *(szerényen;)* 1751-ben három millió forint adótöbbletet szavaztunk meg . . .

KAUNITZ: Három évre . . .

ESTERHÁZY: S fizetjük tizenhárom éve . . .

HATZFELD: De mi mindent kértek kegyelmességtek ezért a három millióért ! Az adóhátralékok elengedését . . .

DAUN: Magyar tisztek beosztását a csapattestekbe.

KAUNITZ: Sőt még jezsuitákat is !

ESTERHÁZY: Oh, ezeket megkaptuk . . .

HATZFELD *(szemrehányólag)* : A felséges császárnő állandóan Magyarországon tartózkodjék...

ESTERHÁZY: Állandóan ? Nem. De a magyar királynő jöjjön el Magyarországba.

MÁRIA TERÉZIA: A szivem ott van mindég.. *(Bizonyos hangsulyozással)* : Sőt gyakran szenvedett ott . . .

ESTERHÁZY *(megejtve)* : Felség . . .

MÁRIA TERÉZIA: Gyakran sirtam Pozsonyban. *(Szünet).* Ha ezuttal nem engedtek, ha nem engednek rendek és karok, ám tudják meg, hogy nem s i r n i akarok ! Vidd hirül nekik, gróf Esterházy, vidd hirül rendeknek és főnemességnek . . .

KAUNITZ *(halkan s aggódón)* : Felség . . .

MÁRIA TERÉZIA *(rögtön engedve és nőiesen:)* Vidd hirül, kérlek . . .

(Ebben a pillanatban balról felpattan az ajtó s Józefa bajor herczegnő zokogva végig fut a szinen a császárnő felé. József követte s megállott a szin balvégében, ingerülten s restelkedőn).

TIZENÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, JÓZSEF, JOZEFA, majd GRÓF CASTELNAU FLORENCE, STORCH BÁRÓ, HOHENTHAL GRÓFNÉ, a KIS MOZART, FUCHS GRÓFNÉ, SONNENFELS, EGY TISZT, ARCIER-TESTŐRÖK stb.

JOZEFA *(zokogva, a császárnő térdéhez omolva)*: Ah, felség . . .

MÁRIA TERÉZIA *(gyöngéden, megrendülve)*: Jozefa! . . . *(József felé)*: Fiam . . .

(A jelenlevő urak távolodása.)

JÓZSEF *(keserüen)*: Oh uraim, ez nem titok . . .

JOZEFA *(zokogva)*: Mindenki tudja, hogy én szerencsétlen vagyok . . .

JÓZSEF *(halkan)*: S hogy én szenvedek . . .

MÁRIA TERÉZIA *(megdöbbenve)*: Josephus!

JOZEFA *(zokogva)*: Szenved! Miért, nagy isten!? Mert a könyveit odaadtam páter Kampmillernek!

JÓZSEF *(felindultan)*: Asszonyom . . .

JOZEFA *(egyre zokogva a császárnő felé)*: Oh, a roppant bűn, ugy-e?! S mit kellett elszenvednem érte! . . . Szent isten, mit kellett hallanom! . A könyveit . . . gaz könyvek! . . .

(József felkaczag.)

JOZEFA: Gaz könyvek, igen, a melyekkel az éjszakáit tölti . . .

MÁRIA TERÉZIA *(szánalommal, gyöngéden)*: Te szivem, persze, mást akarnál . . .

JOZEFA *(erőszakosan, zokogva)*: Hát odaadtam őket, hát csak azért is . . .

JÓZSEF *(felindultan)*: Én másképp mondanám . . .

JOZEFA *(hevesen)*: Elárultam fenségedet . . . ezt hallottam már . . . Összetörtem azt a végső kapcsot is . . .

JÓZSEF *(hevesen)*: Összetörte . . .

MÁRIA TERÉZIA: Gyermekeim! S ezek hat hónap óta házasok!

JOZEFA: Oh, a roppant bün!

JÓZSEF: A bün az, hogy fenséged oly messze tőlem, a bün az, hogy fenséged nem tud megérteni engem, hogy nem fog megérteni soha . . . A bün az . . .

JOZEFA *(közbevágva)*: Hogy fenséged megérthetetlen, hogy fenséged mást akar, mint a császárnő és a császár . . . mint mi mindannyian az udvarban itt . . . A bün az, hogy fenséged káros olvasmányokba merült s kisérti az Istent . . . A mit nekem az Úr előtt esküdött, megtartotta-e? A szivét lekötötte az első hitveséhez, ápol elhervadt virágokat . . .

JÓZSEF *(forrón, halkan, önmagának)*: Oh pármai ibolyák . . .

JOZEFA: Imád egy nőt, ki rég elköltözött . . .

JÓZSEF *(megremegve)*: Oh, pármai Izabella . . .

JOZEFA *(kegyetlenül)*: Bevallja hát?!

JÓZSEF: Nem, nem . . . ne bántsa fenséged e sirt . . .

MÁRIA TERÉZIA: Josephus! *(Jozefához)*: Eredj, eredj szivem . . . *(balfelé vezeti)*: várj meg itt . . . ne sirj . . . *(Jozefával el)*.

JÓZSEF *(a tábornokokhoz, akik közeledtek s Lacy kezét ragadva meg, fájdalmasan)*: Ah, ti, ti . . . baráti szivek, hü katonák, ha ismernétek

a nyomort, élni igy együtt, ugyanabban a légkörben s egy más világban mégis!... Elfojtani, mi vágy, hév s remény lehetne bennünk, rejteni aggódón mint a bünt, mert az, ki életünk társa volna, kijátszhat s elárulhat! De hát nem-e gúny királynak születni...

LACY: Josephus...

DAUN: Fenség...

JÓZSEF: Nem-e gúny, mondd s nem-e irtóztató, amikor a nő, ki együtt él velünk, egy parányi boldogságot sem nyujt, nem hitves s nem királynő! *(Kaczagva, mind növekvő felindulással):* Ah, Jozefa, bajor herczegnő... ő lesz a támaszom, a kisérőm, a jövőnek éjszakáján, a menekvésem, a megpihenésem, ő lesz a fény a tévelygéseim fölött, a gyöngéd kéz a homlokomon, Antigoné, a király veszélyes országutján! ? Jozefa... akárki inkább... az első nő, ki közeledne felém... *(arczczal a háttérnek):* Az, aki ott jön a kerten át, akit soh'sem láttam, nem ismerek...

KAUNITZ *(a küszöbön Daunhoz, aki követte):* Ámde egyelőre ő is tévelyeg...

(Int az apródoknak, kik e perczben a perron végén megjelentek).

MÁRIA TERÉZIA *(visszatérve, fájdalmasan):* Uraim, e percz nem kedvező...

ESTERHÁZY *(Kaunitzhoz, bucsuzva):* Excellentissimus... *(Meghajlik a császárnő előtt. Köszöntések).*

(Két apród utat nyit a középről egy fiatal leánynak).

CASTELNAU FLORENCE *(félénken az ajtóhoz simulva):* Gróf Castelnau Florence...

(Ugyanakkor Storch báró balról, roppant felindultan).

STORCH *(halkan és gyorsan a császárnőhöz)* : Felség, a császár s Auersperg herczegnő . . .

MÁRIA TERÉZIA *(megremegve, de mintha nem akarná hallani)* : Gyakran a házasélet, fájdalom . . .

STORCH *(maga is remegőn)* : Ha nem csalódom . . .

MÁRIA TERÉZIA *(kitörve)* : De csalódol! Ez hitványság, ha mondom . . . Hej, gárdisták! Svájcziak! Arcier-k!

(Arcier-testőrök besietnek s megragadják Storchot).

STORCH *(stoikusan)* : Igy járok én mások szerelmiért.

MÁRIA TERÉZIA *(roppant küzködésben)* : Ez ember csal és ámit engem . . . Hol van a gránátos s a lány, akit én hiába vártam!? Hol van az erkölcs, amelyet védned kellene!? Kössétek fel!

STORCH *(elrémülve)* : Felség!

MÁRIA TERÉZIA *(már-már legyőzve)* : De bánjatok enyhén vele . . . *(Az arcier-k elviszik Storchot).* Ez ember . . . *(Hirtelen)* : Hazugság!

JÓZSEF: Anyám . . .

MÁRIA TERÉZIA *(halkan)* : Megfulladok . . . *(Roppant küzködve és mosolygással, mely inkább szenvedés)* : A Práterben most kellemesebb lehet . . . *(Harangszó).* Angelus . . . Ha elhajtatnék Hetzendorfba? . . .

KAUNITZ: Felséged fogata vár . . . *(Intett volt).*

(A perronon feltűnt a császárnő fehértollas vadásza).

(Ugyanakkor lépett be Hohenthal grófné, kezénél vezetve a kis Mozartot, aki ellenkezni látszik).

HOHENTHAL GRÓFNÉ: A kis Mozart... *(De rögtön, az ingerült császárnő láttára, ijedten elhallgat, Mozartot leülteti a pamlagra s meginti).*

MÁRIA TERÉZIA *(megpillantva az öreg Fuchs grófnőt, aki jobbról jön, kalapot s egy köpenyt hozva)*: Csakugyan... senki sem kisér...

KAUNITZ: Felséged egészen egyedül?

MÁRIA TERÉZIA: Már megmondtam... Minden kérdés felesleges... *(A közép felé siet, de rögtön hátrál)*: A kert felé? Nem... nem... *(Roppant felindultan az urak felé)*: Adieu...

MIND *(meghajolva)*: Felség...

(Sietve el balról. Fuchs grófnő követte, a vadász is eltünt).

KAUNITZ *(az urakhoz)*: Én aggódom... Jó volna, ha utána...

JÓZSEF: Tán én?...

KAUNITZ: Fenségednek ezt bizton megbocsátja...

DAUN, LACY *(Esterházyval kezet fogva)*: A viszontlátásra...

ESTERHÁZY *(József felé)*: Fenség...

(Köszöntések. József, Daun, Lacy el).

HATZFELD: De hát mi történt? Storch?...

KAUNITZ: Ne féljen, gróf, a bárót nem kötik fel... A fegyver, ugy látszik, a császárnő ellen fordult...

HATZFELD: Nem értem...

KAUNITZ *(Esterházyhoz)*: Most divat Bécsben lakni, kedves Esterházy... Kegyelmességed megy vissza Pozsonyba?

ESTERHÁZY *(már a küszöbön és kinézve)*: Igen, ha szekerem volna.

KAUNITZ: Ha jól tudom, Schönbrunnba vigan jött, négy pejjel...

ESTERHÁZY *(egyszerüen)*: Ezeket az imént ajándékoztam el.

(Lejönnek a perronon. Hatzfeld követi őket. A hangjuk elvész.)

(Kivülről a császárnő fogatának dübörgése. Dobpergés, trombitaszó).

TIZENHATODIK JELENET.

HOHENTHAL GRÓFNÉ, CASTELNAU FLORENCE, MOZART, majd SONNENFELS, EGY TISZT.

(Időközben Hohenthal grófné megismervén Castelnau kisasszonyt, kedvesen és gyöngéden odavonta maga mellé a pamlagra és beszélgetni kezdett vele. S most folytatva e beszélgetést:)

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Egy cousin-em, igen, akit imádok... s oly hibás francziasággal irok neki... Viszonzásul én felajánlom minden gyöngédségemet. Egynémely tanácsom, itt az udvarnál, talán hasznára lehet...

GRÓF CASTELNAU FLORENCE: Köszönöm.

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Az alku meg van kötve. *(Hirtelen megcsókolja)*: Sőt megpecsételve... Hát itt volna az első levelem... Ne csodálja, ha kissé, hogy mondjam, ha kissé túlszerelmes... E cousin-emet férjemül szánták hajdan...

GRÓF CASTELNAU FLORENCE: Hajdan?

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Hát kijavitja? Átirja? Be gyönyörü szeme van... Au revoir... A nevét, még egyszer...

GRÓF CASTELNAU FLORENCE: Gróf Castelnau Florence.

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Chérie!

(Hohenthal grófné kiosont. Egy perczig csend).

(Florence feláll, végig jön a szinen, nézi a képeket, kitekint a kertbe. Odakünn alkonyodni kezd. Távoli kaczagás, beszélgetés zaja és harangszó).

(Florence visszakerül s akkor megpillantja a kis Mozartot, aki hátradölve a pamlagon, elaludt. Mire a köpenyét leveti s betakarja vele. Aztán a küszöb felé jön s az ajtónak támaszkodva, ujra kitekint a kertbe. Egy tiszt végigsiet a szinen, a jobboldali ajtókat kitárja. Mire rögtön, a grupp élén, Sonnenfels megjelenik).

SONNENFELS: A felséges császárnő...

A TISZT: A felséges császárnő ma nem fogad. Az urak elmehetnek. *(Az ajtót rájuk csukja).*

Függöny.

ÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ KÉP.

(Két héttel később. A pozsonyi vár egy terme. Egy főbejárat középről. Ajtók jobbról és balról. Egy magas ablak a háttérben. Fényes napfény.)

ELSŐ JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, JÓZSEF, FERENCZ CSÁSZÁR, DAUN, LACY, LAUDON, NÁDASDY TÁBORNOKOK, ESTERHÁZY FERENCZ, TRAUTSON, COLLOREDO, LOSI, ESTERHÁZY KÁROLY, HATZFELD, SCHULENBURG, BINDER, NÉNY, BATTHYÁNYI LAJOS, BATTHYÁNYI IMRE, PÁLLFY, BALASSA, ZICHY KÁROLY, BELEZNAY, BRUNSVIK, ÜRMÉNYI, KOHÁRY, KOLOWRAT, GEBLER, KESSEL stb. majd KHEVENHÜLLER, CZOBOR stb.

(Jobbról egy nagy asztal előtt ül a királynő. Apró papirokra ir, ezek az ő hires „placet"-jei. Mögötte József, Daun, Lacy, Laudon, Nádasdy tábornokok, kissé távolabb egy más csoportban gróf Esterházy Ferencz főkanczellár, Pálffy Károly alkanczellár, Brunsvik és Ürményi tanácsosok. — Az asztal másik végén ül Németh titkár és ir. Mögötte Hatzfeld, gróf Kolowrat, Binder, és Gebler és Kessel tanácsosok).

(Balról egy Louis XIV. stilü kártyaasztalnál a császár kártyázik. A partnerei gróf Esterházy Károly egri püspök és gróf Batthyányi Lajos nádor. Az asztal körül, egy-egy csoportban a játszmát nézik: Colloredo, Trautson, Losi, Schulenburg, Beleznay, Batthyányi Imre és mások.

(Odalenn nagy zaj, kocsidübörgés, lódobogás, ostorpattogtatás, A Duna felől egy-egy hajó füttye. Elvonuló néptömegek zaja. Élénk „Vivat" kiáltások. Néha egy éneklő csoport. Máskor dobpergés, trombitaszó.)

JÓZSEF *(az ablak felé menve)*: Ah, lelkesedni, dalolni mint a kuruczok...

(Lacy és többen követik.)

LACY: Lobogó és sallang...

SCHULENBURG: Ez Magyarország.

KOHÁRY *(aki hallotta ezt)*: És semmi egyéb?

SCHULENBURG: És egy strázsamester...

KOHÁRY: Kegyelmed Pozsonyban valóban lakájnak tünik.

SCHULENBURG *(elsápadva, önmegtagadással)*: Koháry...

KOHÁRY: Comes Andreas.

SCHULENBURG *(remegőn)*: A kardjára kiváncsi... *(Koháry egy kérdő gesztusára)*: gróf Schulenburg... Egy óra mulva...

(Köszöntik egymást, aztán gyorsan szétnézve a teremben, segédeket keresnek. Schulenburg Losi gróffal, majd Colloredóval és Trautsonnal, Koháry Batthyányi Imrével és Zichy Károlylyal tárgyal. Később Schulenburg és Koháry távolódnak és a négy segéd kerül össze.)

(A királynő körül mozgás, moraj.)

HATZFELD *(fölénynyel, a magyarok csoportja felé)*: Ehj, ha az urak nincsenek megelégedve . . .

MÁRIA TERÉZIA *(ingerülten)*: Megtiltom . .

KOLOWRAT ÉS BINDER *(a magyarok felé)*: Távozzunk talán ?

PÁLFFY: Száraz a Duna partja . . .

ESTERHÁZY: A nádor itt van, ez elég nekünk . . .

MÁRIA TERÉZIA: Elég! Ha ti itt zsörtölődtök! . . . Pax! Hát lássuk . . . továbbá . . . Baranyai Jánost ezredesnek . . .

DAUN *(tiltakozón)*: Felség . . .

LAUDON: Talán . . .

BATTHYÁNYI *(kijátszva egy kártyát)*: No ez ?

A CSÁSZÁR: Ezt vártam, mint csillag a hajnalt.

MÁRIA TERÉZIA *(gyorsan ír s diktál Nénynek)*: Ezredesnek, s a rendem középkeresztjét . . .

DAUN: Szent Istvánt ?

MÁRIA TERÉZIA: A rendemet.

NÉNY *(gyorsan irva)*: És a Mária Terézia-rend középkeresztjét . . .

MÁRIA TERÉZIA: Továbbá . . . *(Egy csomó irást vizsgál, a melyeket a tanácsosok nyujtanak át. Odakünn nagy zaj, rivalgás. Elvonuló csapatok zord dübörgése).*

A CSÁSZÁR *(játékközben)* Pozsony remeg. Ezek pandurok.

BALASSA: Pálffy-vasasok, felség.

BATTHYÁNYI: Csak ők tudnak ily keményen . .

ESTERHÁZY PÜSPÖK *(egy kártyát leütve)*: Hehe . . . és ez ?

(Mozgás, nevetés, suttogás az asztal körül). (Schulenburg és Koháry segédei összekerültek).

COLLOREDO: A Duna partján?

ZICHY ÉS BATTYHÁNYI IMRE: Lehetetlen.

COLLOREDO: A talaj?

BATTHYÁNYI IMRE: A nap az ember szemébe süt.

COLLOREDO: Hát hol?

TRAUTSON: Csak akad egy hely Pozsony körül, a hol verekedni lehet?

ZICHY: A királyfalvai füzesben? , . . .

COLLOREDO ÉS TRAUTSON *(akik gyorsan végezni akarnak)*: Legyen. *(Köszöntések és el).*

JÓZSEF *(az ablaknál)*: Szél fú a Duna felől . .

LACY: A magyar földek virulnak . . .

JÓZSEF: Ehj! ez Peru! Peru!

BELEZNAY *(aki közeledett)*: A magyar zászlók lobognak a szélben.

LAUDON *(aki hallotta ezt)*: A zászló lobog, de tud szárnyalni is, ha rajta van a sas . . . *(Más hangon)*: Vajjon sasok járnak-e erre?

BELEZNAY: Sasok nem . . . de éjszak felől egy-egy bagoly elvetődik néha . . .

MÁRIA TERÉZIA: Kamarásnak . . .

PÁLFFY: Kálvinista, felség . . .

MÁRIA TERÉZIA: Nem bün, csak baj . . .

TÖBB HANG *(a magyarok részéről)*: A kuruczvilágból való . . .

MÁRIA TERÉZIA: Tovább!

ÜRMÉNYI *(olvasva)*: „Ghitányi János báró". .

ESTERHÁZY PÜSPÖK *(biztonsággal:)* Hehe . . . *(A császár leüti a kártyáját, mire Esterházy megdöbbenve)*: Csak nem?

A CSÁSZÁR: Reverendissimus majdnem olyan rosszul játszik, mint Fleury kardinális.

MÁRIA TERÉZIA: Festetich Józsetet, a nevemet viselő ezredhez . . .

ÜRMÉNYI: Pestmegyében.

MÁRIA TERÉZIA: Tovább . . . A futár megérkezett Schönbrunnból ?

BRUNSVIK: Még nem, felség.

MÁRIA TERÉZIA: *(Brunsvikhoz) :* Nézz utána. Ha megjön, rögtön bocsássák elém . . . *(Nényhez) :* Hát Erdélyből mi hir ? Vajjon a kis Bánffy comtesse ? . . .

NÉNY: Hadik gróf futárja utban van ide . . . *(Odakünn nagy zaj, rivalgás. Kiáltások : „Vivat ! Vivat !" „Vivat Rex noster !"*

A MAGYAR URAK *(mintegy visszhang képen) :* Vivat Domina nostra ! . . .

ESTERHÁZY PÜSPÖK *(játékközben a magyarok felé) :* A törvény „Reginárόl" is szól . ...

PÁLFFY: Ő felsége teljesen birván a királyi hatalmat . . .

BATTHYÁNYI: Vivat Rex Domina nostra . . .

A CSÁSZÁR *(csititólag) :* No, no, kedves Batthyányi . . .

NÁDASDY TÁBORNOK: Ez a helyes.

LAUDON *(Nádasdyhoz) :* Kegyelmességednek : imperator.

MÁRIA TERÉZIA: Mindnyájatoknak : anya !

JÓZSEF *(az ablakban környezetéhez) :* Ehj, lelkesedni tudnak, lelkesedni könnyü, ha az embernek hangja van . . .

BELEZNAY: És lelke . . .

JÓZSEF: De fizetni, még ha pénzük van is . . .

BELEZNAY: Fenség . . .

JÓZSEF *(a szava elé vágva) :* A Beleznay-huszárok harczoltak hajdan, tudom . . .

BELEZNAY: Oh fenség, nem rólam van szó...

BATTHYÁNYI *(kijátszva)*: No és ez, felség?

A CSÁSZÁR: Ezt vártam, mint Bacchus Ariadnét...

LOSI GRÓF *(halkan Khevenhüllerhez, aki e perczben lépett be)*: Mint Auersperg herczegnőt..

NÉNY *(olvasva)*: „Ifjabb gróf Daun Lipót"...

MÁRIA TERÉZIA *(Daunhoz)*: Ez a te fiad? Ezredes!

DAUN *(szabadkozva)*: Oh, felség!...

MÁRIA TERÉZIA: Még a saját fiadat is ellenzed!?

DAUN: Felség, a fiam 18 éves...

MÁRIA TERÉZIA: Ez elég szép egy olyan öreg embertől, mint te... Egyébként megfog öregedni... Ezredes!

JÓZSEF *(Khevenhüller felé)*: Ki a futár Schönbrunnból?

KHEVENHÜLLER *(közönynyel)*: Egy magyar lovas.

BRUNSVIK *(aki e perczben jött vissza és hallotta ezt)*: Egy magyar nemes királyi testőr... Bessenyei... *(A királynőhöz siet).*

A CSÁSZÁR *(egy kártyára, a melyet Esterházy püspök játszott ki)*: Gyönyörü alakja van... Már rég várom őt...

BATTHYÁNYI *(enyhe gunynyal)*: Miként Grassalkovich a besnyői szent szűzet...

A CSÁSZÁR: Oh, a szűzet, nekem! *(Leüti).*

ESTERHÁZY PÜSPÖK *(enyhe szemrehányással)*: Oh, felség...

ÜRMÉNYI *(olvasva)*: „Gróf Czobor..."

KOLOWRAT *(Pálffy felé)*: Oh csak tessék...

PÁLFFY: Gróf Czobornak...

MÁRIA TERÉZIA: Az arczképemet aranyban.

GEBLER *(a németekhez)*: Hogy legyen mit eladnia, ha tönkremegy...

MÁRIA TERÉZIA *(aki hallotta ezt)*: Csak az aranyat, de nem az arczképemet...

CZOBOR GRÓF *(aki ez utóbbi szavaknál lépett be, most gyermekies boldogságban a királynő kezének rohanva)*: Oh drága, felséges nagyasszonyom... hat lovon jöttem, aranyszerszámban... De ha tudtam volna, akár egy ménest...

MÁRIA TERÉZIA *(rokonszenvvel)*: Eredj... *(Pálffyhoz, szemrehányólag)*: Te is roppant költekezel ám... Ugy hallom a Battyhányiak kitünő gazdák...

ÜRMÉNYI *(olvasva)*: „Báró Orczy Lőrincz, Abauj vármegye főispánja..."

PÁLFFY: Litterátus ember...

NÁDASDY: Hajdan Berlinben vadul verekedett...

MÁRIA TERÉZIA: A Szent István-rend középkeresztjét...

(Örvendező hangok a magyarok részéről : Ah!)

NÁDASDY: Az országban ő tud legjobban magyarul... *(Brunsvikhoz)*: Vidd hirül gyorsan...

BRUNSVIK: Abaujba?

NÁDASDY: Itt van Lőrincz a diétán. *(Brunsvik el)*.

ESTERHÁZY PÜSPÖK: Hehe... felséged ismét nyert...

A CSÁSZÁR *(egyszerüen)*: Igen...

(Nevetés, suttogás az asztal körül).

(Nagy zaj, rivalgás odalenn).

MÁRIA TERÉZIA: Titkos tanácsos... szeretem...

CZOBOR GRÓF *(aki Beleznayval és másokkal beszélget)* : Diétát nem mindég lát a magyar, még akkor se ha akar...

KHEVENHÜLLER *(Losihoz)* : Meg fogok süketülni, ha ez még soká tart...

LOSI GRÓF *(ironikusan)* : Pozsony a világ közepe. A Dunán a sok hajó el se fér... A partokon kétszáz hatlovas hintó. No és művészet! Egy sötét kis utczában magyar tánczosnők...

CZOBOR GRÓF *(aki hallotta ezt)* : De csak csehül tudnak...

MÁRIA TERÉZIA: A bécsi futár?... Hát Fuchs grófnő megérkezett?

KHEVENHÜLLER *(egy pár embernek körülötte, akik kérdezik)* : Czobor gróf... Többet költ évente a porosz királynál...

BATTYHÁNYI *(kijátszva)* : No ez?

A CSÁSZÁR: Görlitznél nagyobb volt a veszély...

ÜRMÉNYI *(aki egy tiszttől irásokat vett át)* : Gróf Teleki Mihály alázatosan... Gróf Dessewffy...

MÁRIA TERÉZIA : Rögtön... az idő mulik...

ÜRMÉNYI: És a protestáns mágnások könyörgése...

ESTERHÁZY PÜSPÖK *(aki hallotta ezt, megremegve s felállva)* : Felség....

A CSÁSZÁR *(visszatartva a püspököt)* : No, no...

MÁRIA TERÉZIA *(kitérőleg a püspök felé)* : Az egri püspök el fogja veszteni a játszmát...

BATTHYÁNYI *(kijátszva)* : No és ez?

LOSI GRÓF *(Khevenhüllerhez, folytatva a beszélgetést)* : Persze, jösz Cseklészre?

KHEVENHÜLLER: Az udvar indul egy óra mulva...

LOSI GRÓF *(József felé)*: Fenséged jön Cseklészre? Nagy franczia komédia: „Le médecin malgré lui...“

JÓZSEF: Nem érdekel...

LOSI GRÓF *(Khevenhüllerhez)*: Oh, engem sem... De maskara lesz... Nők és szinésznők... A Colloredo összes szerelmei!

KHEVENHÜLLER: Hol van a bübájos gróf? És Schulenburg?

LOSI GRÓF: Emez verekszik.

KHEVENHÜLLER: Kivel? Miért?

LOSI GRÓF: Koháryval...

KHEVENHÜLLER: Ausztriáért!...

JÓZSEF *(folytatva a beszélgetést gunyosan Czoborhoz)*: Budán lakjunk?

(A tábornokok mosolyognak).

CZOBOR GRÓF *(lelkesen)*: Épül immár a királyi vár!...

KHEVENHÜLLER *(aki közeledett volt)*: Ily néptelen és elmaradt vidéken...

CZOBOR GRÓF: Buda nem maradt el, csak elhagyták...

LOSI GRÓF: Rácz csőcselék köröskörül... S a sok Dunaviz!...

KHEVENHÜLLER: Alig hiszem, hogy az udvar itt székelne valaha...

CZOBOR GRÓF *(reménynyel József felé)*: Ellenben a magyar király...

JÓZSEF *(már nem is figyelve és Daun gróffal beszélgetve)*: Laxenburg és a tervureni vár...

(Eljönnek).

ESTERHÁZY: Felséged ismét nyert... hehe...

A CSÁSZÁR: Igen.

ESTERHÁZY: Még egyszer hadd menjen körbe?

A CSÁSZÁR: Sajnálom... *(Feláll és távolodik, de mintegy kárpótlásul, leereszkedőleg)*: De igen jól mulattam...

BATTHYÁNYI *(Esterházyhoz)*: A császár mindég nyer... mindég és mindenben...

ESTERHÁZY: És nyervén: elsiet, miként Charlemagne... *(Megpillantva József főherczeget, ki feléje jön)*: Josephus... fiam... fenséged ugy hallom, boldogtalan...

MÁSODIK JELENET.

ELŐBBIEK, PFÜTSCHNER, TOUSSAINT.

A CSÁSZÁR *(megpillantva Pfütschnert és Toussaint-t, akik most lépnek be)*: No, megjöttetek? Duval jól van?

BATTHYÁNYI NÁDOR *(enyhén)*: S Kaunitz herczeg?

A CSÁSZÁR: A főherczegek?

ESTERHÁZY *(Józsefhez)*: Ne légy, fiam, ily stoikus, rideg... Nézd a világot enyhébb tekintettel... Keress illuziókat... A te korodban, fenség, nincs elveszve semmi...

JÓZSEF: Izabella meghalt s már nincs szivem szeretni...

ESTERHÁZY *(édes gyöngédséggel)*: Ne mondd ezt... imádkozz... remélj...

JÓZSEF: Mit reméljek!... Atyám, én sokat olvasok és félek...

ESTERHÁZY *(megdöbbenve, de gyöngéden)*: A hit forrása a lelked mélyén?...

JÓZSEF: Hinnék, ha Izabella visszatérvén . . .

ESTERHÁZY: Izabellát, egy nap meg kell hogy találjad . . .

JÓZSEF: Oh e nap ! . . .

ESTERHÁZY: Mutasd meg neki a hervadt ibolyákat . . . *(Megcsókolja, József hálás tekintettel távolodik, visszamegy a tábornokokhoz, akikkel együtt távozik).*

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, (JÓZSEF, DAUN, LAUDON, és LACY nélkül).

PFÜTSCHNER *(a császárhoz)* : Fuchs grófnő is velünk jött . . .

A CSÁSZÁR *(élénken)* : Hol van ?

TOUSSAINT: Azt hiszem, fürdik a Dunában.

A CSÁSZÁR: Az ő korában !

(Nagy mozgás és moraj a királynő körül, az osztrák környezet konsternáltnak látszik).

HANGOK *(az osztrák urak részéről)*: Nem, felség . . . Én nem ajánlom . . . Ez lehetetlen . . .

(A magyar urak gunyos mosolya).

ÜRMÉNYI: „Halász Péter tábornok" . . .

NÉNY *(irva)* : „Károlyi és Splényi" . . .

MÁRIA TERÉZIA: Kamarások.

NÁDASDY *(Brunsvikhoz)*: Gróf Andrássy ?...

(Brunsvik sietve keres az irások között, de ugyanekkor) :

ÜRMÉNYI *(olvasva)* : Gróf Andrássy . . .

MÁRIA TERÉZIA: Titkos tanácsos . . .

(Nagy moraj, protestáló hangok az osztrák urak részéről).

ESTERHÁZY FERENCZ: Ah, ezek a német tanácsosok!...

PÁLFFY: *(az osztrákok felé)*: Önök nem miniszterek Pozsonyban! Nádasdy! mit szól Kegyelmed ehez?

BATTHYÁNYI NÁDOR: A diploma szerint, a hitlevél szerint, magyar ügyekben magyar tanácsosok...

MÁRIA TERÉZIA: Ah, be szerencsétlen vagyok!...

PÁLFFY: Ellenünk hangolják Felségedet!...

MÁRIA TERÉZIA: Ez nem igaz!

BALASSA: Ők mondják azt: „Inkább bizza magát felséged az ördögre mint a magyarokra!..“

BATTHYÁNYI: Ők kormányoznak!...

MÁRIA TERÉZIA *(az asztalra ütve)*: Batthyányi Lajos, én uralkodom!

AZ OSZTRÁKOK *(távolodva és felháborodva)*: Gróf Andrássy...

MÁRIA TERÉZIA: Valóságos belső titkos tanácsos. És még ezer aranyat neki. *(Mintegy öntudatlan)*: Apáim sokat elajándékoztak...

HATZFELD *(protestálva)*: Felség...

MÁRIA TERÉZIA *(felocsudva)*: Kétezer aranyat!

ÜRMÉNYI *(gyorsan)*: „Schlossberg, Fekete, Jeszenák, Czapó“...

AZ OSZTRÁKOK *(visszatódulva)*: Felség, ez az oppoziczió!

MÁRIA TERÉZIA: Tant mieux!

KESSEL *(a magyarokhoz)*: Az oppoziczió, a melyet oly szivesen látnak az illustris urak!

MÁRIA TERÉZIA *(kitérőleg)*: Az osztrákok bolondoznak...

HATZFELD *(aki még nem tért magához)* : Kétezer aranyat ! . . . Felség, Ausztria . . .

(Ebben a pillanatban roppant rivalgás és „Vivat Rex"*-kiáltás odalenn).*

A MAGYAROK *(triumfusban, mint a menydörgés)* : Magyarország !

HANGOK *(az osztrákok részéről)* : „Majd meglátjuk, mit tud a diéta ?" „Az urbér szabályozása . . ." „Az insurrekciot megváltják az urak!?"

HATZFELD: Ez a kérdés !

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen komoran)* : Ez nem tréfa, csakugyan . . .

EGY TISZT *(kiáltva)* : Herczeg Grassalkovich !

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, GRASSALKOVICH ANTAL HERCZEG, majd GRÓF TELEKI MIHÁLY (a fiával) és GRÓF DESSEWFFY (a fiával). UDVARHÖLGYEK és URAK stb.

(Grassalkovich a végső szavaknál lépett be).

MÁRIA TERÉZIA *(Grassalkovichhoz)* : Hallottad ezt ?

GRASSALKOVICH *(remegőn a rajongástól és felindulástól, megállva a középen)* : Mikor a magyar király Magyarhonban van . . . *(Mozgás, moraj)* : mikor felséges urnőnk szent személyét itt tisztelhetjük alázatos körünkben . . . Mikor felséged asszonyi ragyogásában pillantjuk meg a magyarok királyát : hol van az a tekintet, a melyet köny ne öntene el, hol az a lélek, mely az örömtől ne dagadna, hol van, szóval, az a magyar

ember, aki ne sirna s ne dalolna és ontaná a vérét és feláldozná magát! . . .

(Nagy mozgás, moraj, tetszés).

AZ OSZTRÁKOK: A régi dal . . .

HATZFELD: A régi ellentét . . .

KOLOWRAT: Hódolat az ajkon, lelkesedés a szivekben, de mihelyt tettre kerül a dolog . . .

MÁRIA TERÉZIA *(meghatva)*: Herczeg Grassalkovich . . .

GRASSALKOVICH: Felség, mi mindannyian, magyar zászlósok, rendek és karok, alázatosan mérlegeljük a királyi propozicziókat . . . A hang tanácskozásainkban, a lelkiismeretnek hangja. A törekvés: loyalitás a koronás fő iránt és hűség nemzetünk jogához . . . *(moraj, mozgás.)* hűség felségedhez is, rendithetetlen hűség, a melynek emlékét megőrizte e vár . . . Mert a tükrök fényében hagyott talán egy sugárkát a kardunk villanása, a falak zugában ott maradt tán egynémely szava szilaj szózatunknak, a mikor mi mindannyian meghaltunk itt a királyért és feltámadtunk a csatában!

(Nagy mozgás, zaj, tetszés).

(Odakünn lelkes rivalgás és trombitaszó).

MÁRIA TERÉZIA *(felállva és ünnepélyesen, meghatva)*: Herczeg Grassalkovich Antal — én szeretlek . . .

(Nagy mozgás, csoportok. Herczeg Grassalkovich kezet csókol a királynőnek).

HANGOK *(a magyarok körében)*: „Igy kell beszélni a királyhoz! Marcus Tullius szellemében! „A felség birodalma" . . . „Sérelmek vannak századok óta" . . . „A nemesi föld, szabad" — „A nemzeti szabadság alaptörvény" . . . „A

diploma, a hitlevél" . . „A királynő kegye többet ér" . . .

HANGOK *(ugyanakkor az osztrákok részéről)*: „A Habsburgok leánya s a hajdani koldusdiák!" „Charles Quint vére" ! . . .

EGY HANG: Charles Quint, aki a világnak ura volt! . . . *(Az osztrák tanácsosok, Hatzfeld gróf kivételével, elmennek).*

MÁRIA TERÉZIA *(a császárhoz közeledett s enyhén, gyöngéden, boldogan)*: És felséged impressziója ? . . .

A CSÁSZÁR *(tréfásan)*: Családi jelenet Magyarországgal . . . Ha Titián megfesthette volna... *(Hirtelen gyöngéden, a királynő könyes szemei láttára)*: Te sirsz ? . . . *(Tréfásan, Grassalkovichot utánozza)*: Hol van az a tekintet, a melyet felséged láttára könny ne öntene el ? ! Még a magyar királynő is sir, önmagát pillantva meg . . .

MÁRIA TERÉZIA *(halkan)*: Hol ?

A CSÁSZÁR *(gálánsan)*: A szememben, remélem . . .

MÁRIA TERÉZIA: S a szivedben ? . . .

A CSÁSZÁR: Teréz . . .

MÁRIA TERÉZIA *(gyorsan)*: Mért nem vagy mellettem ? . . . Királynő bár, mégis csak gyönge nő vagyok . . .

A CSÁSZÁR: A magyar ügyekbe nem avatkozom. A magyarok nem szeretnek.

MÁRIA TERÉZIA *(odaadással)*: Nem ! ? Hogyan ! Amikor é n szeretlek !

A CSÁSZÁR *(kedvetlenül)*: Emlékszel, hajdan, a koronázás ünnepén, nekem alig jutott hely a Szent Márton-templomban ! S mikor felséged kardját emelé az égnek : én szük mellékutczában

tolongtam, hogy meglássalak — téged! . . . Az este . . .

MÁRIA TERÉZIA *(közbevágva)* : Nem, nem... Már egy óra mulva a melledre borultam. Ha vártál — hát nem vártál hiába . . .

A CSÁSZÁR *(mosolyogva)* : A jobbarczomat megsebezte . . .

MÁRIA TERÉZIA *(élénken, nevetve)* : Be nagy baj ! Szent István koronája . . .

(Odalenn zaj, rivalgás, kocsidübörgés, lódobogás, ostorcsattogtatás).

EGY KAMARÁS *(a magyar urak felé)* : Nagyméltóságtok fogata előállott . . .

(Balról több nő és fiatal ur — magyar és cseh mágnásifjak — megjelenése. Köszöntések, fecsegés, élénkség).

HANGOK: Cseklészre !

ESTERHÁZY Boldog fiatalság !

MÁRIA TERÉZIA *(a császárhoz)* : Cseklészre mégy ?

A CSÁSZÁR *(élénken)*: Oh, hogyne . . . Megigértem . . .

MÁRIA TERÉZIA : Kinek ? *(Nevető féltékenységgel)* : Auersperg herczegnőnek ? . . . Oh, ő aligha lesz ott . . .

A CSÁSZÁR *(nevetve)* : Hátha ? Ki tudja ?. . .

MÁRIA TERÉZIA: Még Pozsonyba se érkezett meg . . .

A CSÁSZÁR *(kitérőleg)* : Hát te eljösz ?

MÁRIA TERÉZIA: Oh én . . . Nem tudom . . . sok kedvem nincs . . . talán . . .

A CSÁSZÁR: Egy rózsaszinü dominóban . . .

MÁRIA TERÉZIA: Hogy fel ne ismerj ... vagy hogy felismerj ... *(Távolodik).*

EGY KAMARÁS *(jelentve)*: Gróf Teleki Mihály ...

MÁRIA TERÉZIA *(Nényhez)*: Hát Fuchs grófnő s az erdélyi futár? *(Nény sietve el).*

TELEKI MIHÁLY *(a fiával)*: Felség ...

MÁRIA TERÉZIA: Szép fiu ... kár, hogy protestáns ...

TELEKI MIHÁLY *(kérlelőn)*: Felség, a Theresianumba ...

MÁRIA TERÉZIA: Jőjj el Bécsbe hozzám, vagy Schönbrunnba ... *(Hirtelen emlékezéssel)*: Nektek Mármarosban uj hidat épittettem ...

EGY KAMARÁS *(jelentve)*: Gróf Dessewffy...

DESSEWFFY *(előre tólva a fiát)*: Felség, a Pázmáneumba ...

MÁRIA TERÉZIA *(a fiatal Dessewffyhez)*: Hát pap akarsz lenni?

A FIATAL DESSEWFFY: Igen, felséges királynő ...

PÁLFFY *(Brunsviktól átvéve egy irást)*: Felséged kegyes válasza e könyörgésre?

MÁRIA TERÉZIA: A protestáns mágnások jőjjenek el Bécsbe.

ESTERHÁZY PÜSPÖK *(aki hallotta ezt, sietve és tiltakozón)*: Az apostoli király ...

MÁRIA TERÉZIA *(bizonyos gúnnyal)*: Prónay, Szirmay, Berzeviczy — ezek magyarok ...

ESTERHÁZY: Köztük Vay Ábrahám s Ráday Gedeon ...

MÁRIA TERÉZIA: Kálvinisták, tudom ...

ESTERHÁZY: Felség, szent egyházunk legfőbb érdeke ...

MÁRIA TERÉZIA: Vidd el őket Rómába végre! . . .

ESTERHÁZY: Protestáns alattvaló nem lehet hű katolikus királyhoz . . .

MÁRIA TERÉZIA: Erre bizonyiték kellene. . .

ESTERHÁZY: Minden fölkelésnek e hazában protestáns szinezete volt . . .

MÁRIA TERÉZIA: Annál jobb, ha nem katolikus volt . . .

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, BÁRÓ ORCZY LŐRINCZ, FUCHS GRÓFNŐ, majd PÁLFFY-VASASOK és BAIREUTH-GYALOGOSOK, aztán JÓZSEF, BESSENYEI, IFJU MAGYAR és OSZTRÁK MÁGNÁSOK stb., végül NÉNY TITKÁR.

EGY KAMARÁS *(jelentve)*: Báró Orczy Lőrincz, Abaujvármegye főispánja . . .

ORCZY *(a középkereszttel a mellén, boldogan)*: Felség . . .

MÁRIA TERÉZIA *(élénken)*: A főispán ügyeljen arra, hogy Isten, Szűz Mária és a Szentek elleni káromkodások megszünjenek . . . *(Hirtelen más hangon)*: A Pálffy-vasasok! Hol vannak a Pálffy-vasasok? . . . . Ma ajándékozó kedvemben vagyok . . .

ORCZY: Nádasdy! Beleznay! *(Kézszoritások)*.

FUCHS GRÓFNŐ *(balról s gyorsan a császárhoz)*: Felség . . .

A CSÁSZÁR: Ah, Fuchs grófnő . . .

FUCHS GRÓFNŐ *(titkolódzva)*: Felségednek e levél . . .

(A császár gyorsan átveszi a levelet).

MÁRIA TERÉZIA *(mintha mindezt nem látta volna)*: Ah, vén Clotildkám, végre!...

FUCHS GRÓFNŐ *(kezet csókolva s effuzióval)*: Drága felség... a Duna vize sötétkékre...

MÁRIA TERÉZIA *(a szavába vágva, halkan)*: A levél... tőle?... Nem mintha féltékeny volnék...

FUCHS GRÓFNŐ *(lenézéssel, nevetve)*: Oh, a herczegnőre!...

MÁRIA TERÉZIA: Mi van e levélben?... *(Fuchs grófnő gyorsan egy irást vett elő)*: Oh hű Clotildkám... a herczegnő háta mögött?...

FUCHS GRÓFNŐ: Lemásoltam...

MÁRIA TERÉZIA: Szórul-szóra?

FUCHS GRÓFNŐ: E pápaszem meglátja, ha fecske ül a kölni dómra...

MÁRIA TERÉZIA *(olvassa)*: „Pozsonyba már aligha érek... Megyek Cseklészre egyenesen... Zöld domino és fekete álarcz... Ezt, Sire, hogy meg ne ismerhessen..."

FUCHS GRÓFNŐ *(gonoszsággal)*: Akárcsak Madame de Pompadour...

MÁRIA TERÉZIA: Egy zöld dominót hoztál? Intézkedtél?

FUCHS GRÓFNŐ: A herczegnő kocsisa holtrészeg lesz... Ember még nem ivott annyi tokajit...

MÁRIA TERÉZIA: Erős? Jó?

FUCHS GRÓFNŐ *(szakértelemmel)*: Felség, az egri püspök pinczéjéből való...

A CSÁSZÁR *(Esterházy püspökhöz, folytatva a beszélgetést)*: A kitünő bort még meg se köszöntem...

MÁRIA TERÉZIA *(aki hallotta ezt, Fuchs grófnőhöz)*: Tán kár is érte... no, de mindegy...

FUCHS GRÓFNŐ: Ámde ha a kocsis részegsége nem elég?

MÁRIA TERÉZIA: El kell füRészelni a hintó tengelyét...

(Ugyanakkor ujra kocsidübörgés, csengés, rivalgás. S ugyanakkor a kardok és fegyverek durva csörrenésével Pállfy-vasasok és Baireuth-gyalogosok megjelenése.)

NÉHÁNY TISZT *(aki utat nyitott nekik)*: Hahó! Csak lassan! Csendesen!

MÁRIA TERÉZIA *(felállva s jókedvüen)*: Pálffy-vasasok! Baireuth-gyalogosok! *(A zsebéből egy marék aranyat kapva elő, gyorsan feléjök hajitja s ugyancsak gyorsan, a császár egy neheztelő kézmozdulatára)*: Ajándékozó kedvemben vagyok!...

PÁLFFY-VASASOK ÉS BAIREUT-GYALOGOSOK *(a pénzeket kapva fel, roppant tumultusban)*: Vivat Rex Domina nostra!

EGY HANG *(a vasasok közül, mint a harsona)*: Felség, aztán ezt a rókát meg is ehetjük, meg is ihatjuk?...

EGY HANG *(a gyalogosok közül)*: Mi is Baireuth gyalogosok?

MÁRIA TERÉZIA: Nem bánom! Csak pusztuljatok!

(Vasasok és gyalogosok nagy tolongásban el középről).

MÁRIA TERÉZIA *(jókedvüen)*: Az udvar indulhat!

(Néhány kamarás feltárja az összes ajtókat balról. Fiatal urak élénk megjelenése, tulnyomóan magyar diszruhában. Köztük az ifjabb Barkóczy, Niczky gróf, Erdődy Sándor, Battyhányi, Apponyi, stb.

stb. a cseklészi mulatságnak szereplői : az osztrák, magyar és cseh mágnásvilágnak fiatal tagjai. Colloredo, Trautson, Zichy Károly s Batthyányi főasztalnok is visszatértek. Az ifju Teleki és Dessewffy, elsietve az apjok mellől, nagy örömben csatlakoznak a tömeghez. Élénkség, üdvözlések, zaj. Hangok) : „Cseklészre! Cseklészre!

MÁRIA TERÉZIA: Mennyi szépség s ijfuság udvaromban!... *(Fuchs grófnőhöz) :* No eredj.. Intézkedj...

FUCHS GRÓFNŐ: A tengely?...

MÁRIA TERÉZIA: Nagyot nem fog esni...

ORCZY *(megpillantva Bessenyeit, aki e perczben lép be) :* Bessenyei!

BESSENYEI *(lelkesen) :* Édes gazdám... *(Átölelik egymást).*

JÓZSEF *(ugyanakkor jobbról) :* Az ölelkezést megtiltanám... *(Magához inti Bessenyeit).*

HANGOK: *(a fiatalság részéről) :* On part! On part!

MÁS HANGOK: „Colloredo! Gróf Niczky! Barkóczy!"

MÁS HANGOK: „Hol van Salm, Dietrichstein... Czartoriczky?"

A FIATAL BARKÓCZY: Be jó lesz szeretni!

HANGOK: On part!

EGY HANG: Trautmansdorf! Trautmansdorf!

(Nagy, élénk tolongás. S mindannyian el középről. Odalenn kocsidübörgés, ostorcsattogás).

BATTHYÁNYI NÁDOR *(a császárhoz, távolodva) :* Felség, az én fogatomat...

BALASSA: Csak négy törpe kancza, de sebes mint a szél...

A CSÁSZÁR: Már megigértem Grassalkovichnak...

GRASSALKOVICH: Én ismerem az összes hidakat...

CZOBOR GRÓF *(közeledve és lelkesen)* : Nagy ur! Hat pejcsődör, no meg én, nagy kegybe számitanánk...

LOSI, KHEVENHÜLLER *(az ablaknál, a császár felé)* : Ragyogó fogat!

TRAUTSON: Kápráztató!

CZOBOR *(aki remegő boldogsággal hallotta ezt)* : A zabla egytül-egyig mind ezüst, a szerszámon szinarany cziráda s a moldvai öreg vajda nem látott annyi drágakövet, mint az ostorom nyele..

A CSÁSZÁR *(Czoborhoz)* : Ha kegyelmed ellángol e fényben, én nem fogok kölcsön adni... Pénzt én nem kölcsönzök senkinek... De hát induljunk...

CZOBOR *(bizalmasan)* : Gyerünk...

(Nevetés és beszélgetés közben megindulnak a háttér felé. A császár egy perczre megállott volt s gyöngéd tisztelettel int a királynő felé, aki Fuchs grófnőt bucsuztatja, közben viszonozva a császár és az urak köszöntését).

ESTERHÁZY *(a királynőhöz)* : Felség... remélhetem?...

MÁRIA TERÉZIA *(biztató tekintettel)* : Csendesen... *(Esterházy távolodik).*

JÓZSEF *(Bessenyeihez, folytatva a beszélgetést).* És tudta Jozefa főherczegnő, hogy Pozsonyba jön Kegyelmed?

BESSENYEI *(zavartan, hogy a főherczegnő ellen kell vallania)* : Fenség...

JÓZSEF *(megértve s a szavába vágva) :* S egy szót se izent, egy sort sem irt ? . . .

MÁRIA TERÉZIA *(bucsuzva Fuchs grófnőtől):* Eredj . . . siess . . .

JÓZSEF *(gőgös könnyedséggel) :* Hát a franczia kisasszony él-e még ?

BESSENYEI: Ha szabad, fenség, e kérdésre felelnem . . . *(A tarsolyából egy ibolyacsokrot vett elő).*

JÓZSEF *(megejtve, de uralkodva magán) :* Ah, Gróf Castelnau Florence . . . *(Egy pillanatnyi habozás után, lassan a csokor után nyul).*

BESSENYEI: Mondván : „Ha a pozsonyi kertben nem volna pármai virág . . ." *(József int Bessenyeinek, aki elhallgat s meghajlik).*

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen megpillantva) :* Hadnagy . . . S a gyermekek ? *(Nényt keresve) :* Hát a Hadik futárja ? . . .

BESSENYEI *(egy csomó irást nyujtva át) :* A főherczegnők levelei . . . Továbbá . . .

MÁRIA TERÉZIA *(átfutva a jelentéseket) :* Tervuren . . . Toskánai ügyek . . . *(Egy pillantással a császár után, magában) :* Mindezt én . . . a császár megy Cseklészre . . .

A CSÁSZÁR *(Józsefhez, aki merengőn állott) :* Josephus . . . no jössz velünk ? . . .

JÓZSEF *(felocsudva) :* Nem, én Schönbrunnba megyek . . . Megnézem a gyermekemet . . . *(A királynő felé megy).*

A CSÁSZÁR *(Hatzfeld felé, jókedvüen) :* A viszontlátásra . . .

HATZFELD *(a császárhoz) :* Igen üdvös volna, ha felséged Pozsonyba rendelné Kaunitz herczeget . . . Azt hiszem, szükség lesz reá . . .

A CSÁSZÁR: A diéta?

HATZFELD: Mindent meg fog tagadni...

A CSÁSZÁR *(kedvetlenül)*: Elég... *(Egy pillanatnyi habozás után)*: Szólj Josephusnak, ő megy haza... *(Távolodik).*

(A császár elment. A magyar urak követték. Köszöntések, zaj. Bessenyei, Orczy, Nádasdy és Beleznay egy másik csoportban távolodnak. A szin kiürült).

(Odalenn a fogatok összecsőditették a népet. Állandó zaj, rivalgás. Most, a császár megjelenésére, a várőrség trombitája, a katonai tisztelgés parancsszavai is felhallatszanak. És rögtön kocsidübörgés, csengők, ostorpattogás.

(A háttérben, az ablaknál, e fényes elvonulást nézi Hatzfeld gróf, egyedül. Az előtérben az asztalnál Mária Terézia és József).

MÁRIA TERÉZIA: Isten veled, fiam...

JÓZSEF *(kezet csókolva)*: Felség!...

MÁRIA TERÉZIA: Mondd, anyám... *(Magához öleli s ugyanakkor megpillantja Nény titkárt, aki e perczben lép be; És felindultan)*: Nos?

NÉNY *(rejtett felindulással)*: Bethlen Miklós Erdélybe ért a mai napnak hajnalán!

Függöny.

MÁSODIK KÉP.

(Gróf Bánffy Dénesné örményesi birtokán. A várkastély egy nagy terme. A háttér falában, középütt, magas, bolthajtásos ajtó. Ez itt a főbejárat. Egy hasonló, valamivel kisebb ajtó jobbról és balról. Az ajtókon sulyos vaspántok, zárak, a jobboldali ajtót egy széles, szőnyeg-függöny takarja. — A baloldali fal közepében, két magas várablak között, nagy panoplium. Az ablakokban rozmaring. A panoplium fegyverei között, középütt, mintegy a diszhelyen, egy középkorbeli hatalmas kard, keresztformáju markolattal. — A falakon a Barcsayak és Nalácziak családi arczképei. — A szin jobboldali részében teritett asztal. Diszes fehér abrosz, négy sarkában himzett czimerrel, remekmivü borkancsó és serlegek. Az asztal körül fa-zsölék, bőrtámlával. Ezeken a Bánffy—Barcsay czimer. Az asztalon karos ezüstgyertyatartó, égő viaszgyertyákkal.

Odakünn este van. Az ablakokon át holdfény vetődik a terem kőkoczka-padlózatára. Itt-ott egy kevés árnyék.)

HATODIK JELENET.

GRÓF BÁNFFY DÉNESNÉ, GRÓF BÁNFFY ÁGNES, GRÓF TELKI SÁMUEL (az asztal körül). majd EGY KOMORNA. (Mély csend sokáig.)

TELEKI SÁMUEL: De hát mi bántja Kegyelmedet, nagyságos asszonyom ?...

BÁNFFY DÉNESNÉ *(végigsimitva a homlokán)* Ehj, sok minden, fiam...

TELEKI SÁMUEL *(tiszteletteljesen)*: Kár gyötrődni a multak emlékein...

BÁNFFY DÉNESNÉ *(halkan)*: Ha ismernéd a jövőt...

TELEKI SÁMUEL *(boldogan)*: A jövő... én istenem... Ágnes és én megesküszünk jövőre... *(Halkan, forrón)* Ágnes...

BÁNFFY ÁGNES *(a kezét nyujtva Telekinek és édes szelidséggel)*: Kegyelmed, hát csakugyan szeret engem, gróf Teleki Sámuel ?

TELEKI SÁMUEL *(halkan, forrón)*: Oh...

(Rövid szünet. Aztán)

BÁNFFY ÁGNES *(csendesen)*: Én is szeretem Kegyelmedet...

(Egy perczig ujra csend. Bánffy Ágnes felállott s imádkozni látszik. Teleki csendes rajongással nézi. Gróf Bánffy Dénesné mozdulatlan, a padlóra meredt szemekkel. Most Ágnes néhány lépést tesz).

BÁNFFY DÉNESNÉ *(mintegy felocsúdva s nyugtalanul)*: Lefekszel, fehér galambom ? *(Gróf Telekihez, aki készülődik)*: Sámuel ?

TELEKI SÁMUEL *(gondtalanul)*: Én nyergeltettem... *(A közép felé)*: Hahó ! Tiburcz !

BÁNFFY DÉNESNÉ *(halkan)*: Nyergeltettél ?

TELEKI SÁMUEL: Indulnék ez éjjel Marosvásárhelyre...

BÁNFFY DÉNESNÉ: Ez éjjel ?...

BÁNFFY ÁGNES *(miután öntött egy serlegbe, a melyet most átnyujt Telekinek)*: Még ezt igya meg Kegyelmed... Aztán az isten áldja...

TELEKI SÁMUEL: Ágnes . . .

BÁNFFY ÁGNES: Jó utat . . .

TELEKI SÁMUEL *(vidáman)*: Az ut holdfényes, szivem . . .

BÁNFFY ÁGNES: S legyen hűséges Kegyelmed, mig visszatér — vasárnapig . . .

TELEKI SÁMUEL: Hűséges ? . . . A lelkemet itt hagyom neked . . .

BÁNFFY ÁGNES *(odaadón)*: De az enyémet elviszi Kegyelmed . . . No, csókoljon meg . . .

TELEKI SÁMUEL: Ágnes . . . Az isten áldjon..

BÁNFFY ÁGNES *(már távolodva)*: Az isten áldja kegyelmedet.

(Egy perczig csend. Ágnes az anyjához ment, aki megcsókolja és hosszan, mélyen a szemébe néz. Aztán, hirtelen, fájdalmas gyöngédséggel elhárítja. Ágnes távolodik, jobbról megemeli a függönyt s eltünik az ajtó mögött.

Ebben a pillanatban, odalenn, az ablakok alatt egy puskalövés dörreje. S ugyanekkor, a baloldali háttér homályában egy cselédasszony tünik fel — lázas női silhouette — előre sietve).

TELEKI SÁMUEL *(megdöbbenve)*: Mi az ?

BÁNFFY DÉNESNÉ *(az asszonyhoz)*: Siess Ágnes után . . . Őrizd, tartsd, rendithetetlen ...

(Az asszony sietve el jobbról és Bánffy Dénesné Sámuelhez, fájdalmas sajnálkozással): Ah ! te ez éjjel indulni akarnál ! . . . *(Egy második lövés)*: A jel a támadásra !

TELEKI SÁMUEL: Támadásra ? . . .

BÁNFFY DÉNESNÉ: Hajnal óta Örményes körül van keritve. Bethlen Miklós s kétszáz huszár . . .

TELEKI SÁMUEL *(lázasan)*: Gróf Hadik ?

BÁNFFY DÉNESNÉ *(felnevetve)*: Ő küldi őket...

TELEKI SÁMUEL *(lázasan, megértve)*: Ágnesért! *(Fenyegetőn)*: Gróf Hadik!...

BÁNFFY DÉNESNÉ *(tompán)*: S a magyar király.

(Egy harmadik lövés).

TELEKI SÁMUEL *(lázasan az ablak felé rontva)*: Ah, hadd lássuk hát!... *(Felrántja az ablakot, a csillagos égbolt látszik).*

BÁNFFY DÉNESNÉ: Szent isten, vigyázz!

TELEKI SÁMUEL *(kinézve)*: A sánczok fölött fel van vonva a hid...

BÁNFFY DÉNESNÉ: A fája korhadt, a láncza törékeny...

TELEKI SÁMUEL: Őrség?

BÁNFFY DÉNESNÉ: Nyolcz szál hajdu, puskája sincsen...

(Egy negyedik lövés és kürtszó).

TELEKI SÁMUEL: Ah, menjen, menjen kegyelmed...

BÁNFFY DÉNESNÉ *(kiegyenesedve)*: Én e vár urnője vagyok: hadd veszem ki a részemet...

(A kürtszó elhallgatott, s akkor egy érczes férfihang — gróf Bethlen Miklós hangja — szól fel alantról. Teleki, az ablak szárnyához támaszkodott; égnek emelt arcza holdfényes. Bánffy Dénesné a szin közepére támolyog).

BETHLEN MIKLÓS *(künn)*: Felséges Asszonyunk, a magyar király nevében, e vár urnőjéhez, nagyságos gróf Bánffy Dénesnéhez van szavunk. A hid: lebocsátassék. A kapuk: megnyiljanak.

(Kürtszó).

TELEKI SÁMUEL *(lázasan) :* Nem!

BÁNFFY DÉNESNÉ *(fájdalmasan) :* Az nem igazság, amit akarnak...

BETHLEN MIKLÓS *(még egyszer kivülről) :* A magyar király nevében!

TELEKI SÁMUEL *(még lázasabban) :* Nem! *(Akkor rögtön, vad* „Hajrá!" „Hajrá!" *kiáltozás, lázas lódobogás támad. A nyitott ablak párkányára roppant porfelhő csap fel. Odalenn a várhidat feszitik és döngetik. A korhadt fa roppan, a lánczok nyikorognak. Aztán, hirtelen, menydörgésszerü robajjal leszakad a hid, a megszakadt lánczok megcsörrennek. Győzedelmes, vad kiáltozás támad, a melyet rögtön dulakodás zaja követ : a vár hajdui dulakodnak a betörő huszárokkal).*

(És e harczilárma közepett):

TELEKI SÁMUEL *(könyörgőn) :* Ah, de hát menjen, nagyságos asszonyom!

BÁNFFY DÉNESNÉ *(nem hallva Telekit, öszszekulcsolt kezekkel) :* Atyám! Uram! hozzád imádkozom!

TELEKI SÁMUEL *(lázasan) :* Fegyvert nekem!...

BÁNFFY DÉNESNÉ *(a panoplium felé mutatva s immár maga is szilajan) :* A Barcsayak ősi kardja...

(Teleki Sámuel lekapja a kardot, miközben már a lépcsőn s a középső ajtó mögött rohanó lépések zaja és fegyvercsörgés).

TELEKI SÁMUEL *(két kézzel, magasra tartva a kardot s mintegy megnőve, lázasan, nagyszerün):* Kard! fönséges penge, ki félelmet s megalkuvást nem ismerél s vérző századokon át megvédted e tüzhelyt s megvédted a hazát... Fönséges

penge, keresztformáju markolat, kard! ki megvédted mindég szent vallásodat... Kard! Barcsayk ősi kardja itt velem, *(az arczképek felé)*: kinek mindannyitokkal egy hitem van és egy istenem... Kard! Kard! tégy csodát... vivd meg az én két kezemben százak ellen e csatát!

HETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK. GRÓF BETHLEN MIKLÓS. BETLEN-HUSZÁROK. HAJDUK.

(Teleki Sámuel arczczal fordult a középső ajtónak, mely utolsó szavánál felpattant. A széles küszöb látszik, a kivont kardu, megtépett ruházatu huszárokkal. A lépcsők is feltünnek, egy-egy megsebesült vagy megölt hajdu testével. Vér a fehér lépcsőfokon. És gróf Bethlen Miklós, maga is rendetlen ruházatban, betört).

BÁNFFY DÉNESNÉ *(a lépcső láttára, elrémülve)*: Ah!

TELEKI SÁMUEL *(megpillantva Bethlent)*: Bethlen Miklós! Hát rokonvér, rokonvérre támad!

BETHLEN MIKLÓS *(felindultan)*: Én szolgálom a királyt...

TELEKI SÁMUEL: Én Ágnest, az arámat.

BETHLEN MIKLÓS: Kegyelmed igy, a királylyal áll szemben...

TELEKI SÁMUEL: A mátkám elrablását tán tétlen megengedjem?!

BETHLEN MIKLÓS: Itt senki sem rabol... Vigyázzon kegyelmed...

TELEKI SÁMUEL *(magán kivül)*: A szóból elég... A kardjáról értem meg az embert...

BETHLEN MIKLÓS *(mind hevesebben)*: Odakünn kétszáz huszárom...

TELEKI SÁMUEL *(felkaczagva)*: Ám vágjanak le... De előbb megpróbálom! *(És Bethlennek ront, a huszárok előretörnek).*

BÁNFFY DÉNESNÉ *(sikoltva és visszatartva Telekit)*: Sámuel, fiam!... gondold meg... ha te meghalsz, minden el van veszve...

TELEKI SÁMUEL *(fájdalmasan)*: Hát igy, nincs elveszve minden?...

BETHLEN MIKLÓS *(komoran)*: Próbáljuk meg békén talán... *(Egy levelet nyujt át Bánffynénak)*: Az erdélyi püspök levele... S ime, egy másik irás...

BÁNFFY DÉNESNÉ: Felséges asszonyunk?... *(De rögtön megpillantva az irást és csalódva)*: Gróf Hadik András... *(olvassa)*: „Nagyságod, édes leányát Bethlen Miklósnak adja át... Felséges Nagyasszonyunk Bánffy Ágnest kegyelmes pártfogásába veszi, — és csak jószerével, kényszer nélkül, szent hitünkben nevelteti..." *(Fájdalmasan)*: Hát az Ágnes hite s a miénk, nem szent, Bethlen Miklós?

BETHLEN MIKLÓS *(türelmetlenül)*: A felség akarata, asszonyom...

TELEKI SÁMUEL: Itt csak Bajtay és Hadik beszélnek... Hol van a felség sajátkezü parancsa?

BÁNFFY DÉNESNÉ: Ezt mutassa kegyelmed...

BETHLEN MIKLÓS *(türelmét vesztve)*: Megmutatom! *(Intett a huszároknak, akik gyorsan*

közelednek) : A várat . . . minden szobát, minden zugot kutassatok át . . . *(A huszárok egy része elszéled a közép felé, lesiet a lépcsőn, mások balfelé sietnek).*

BÁNFFY DÉNESNÉ *(elrémülve) :* Ah ! . . . *(Telekihez) :* Fiam ! . . .

TELEKI SÁMUEL: Hát nem jobb meghalni, minthogy minden veszve van . . .

BÁNFFY DÉNESNÉ: Leányom . . .

TELEKI SÁMUEL: Védje meg őt, tartsa meg őt szerelmes emlékemnek . . . vigye el hozzá szivesen, végső üdvözletem . . . S asszonyom, Kegyelmed, utólszor csókoljon meg . . .

BÁNFFY DÉNESNÉ *(homlokon csókolja és csodálattal, heroikusan) :* Fiu . . . isten veled . . . *(Elsiet, ovatosan félrehuzza a függönyt jobbról, eltünik. De Bethlen Miklós észrevette ezt s mig a huszárok mindenfelől visszatérnek, e jobboldali függönyre mutat).*

BETHLEN MIKLÓS: Emerre, huszárok !

TELEKI *(az ajtóhoz rohan, megelőzve a huszárokat. S a felemelt karddal) :* Jőjjetek ! Mióta várok!

A HUSZÁROK *(Telekinek rontva) :* Hajrá ! Hajrá !

(Vad, kétségbeesett viaskodás. Teleki, valami ifju hadisten módjára, vág, szabdal, nagyszerün. Egy-egy megsebesült huszár leroskad).

TELEKI SÁMUEL *(részegen) :* Mióta várok !

BETHLEN MIKLÓS *(rajongó csodálattal) :* Hogy ví ! Egy óriás !

TELEKI SÁMUEL: Csak Teleki! Egy protestáns!

BETHLEN MIKLÓS *(közeledve, szilajan, iriggyen) :* Félre . . . *(Szétveri a huszárokat) :* Velem . . . Velem vivjon Kegyelmed . . .

TELEKI SÁMUEL: A kardjáról értem meg az embert! ... *(Összetüznek).*

BETHLEN: Sámuel!

TELEKI SÁMUEL: Miklós! És a halál! ... *(Kimerülten a Bethlen kardjába akar futni).*

BETHLEN MIKLÓS: Nem! Nem!

TELEKI SÁMUEL *(elejtve a sulyos kardot s kimerülten kiáltva)*: Ha kegyelmed nem sziven szur, csak a kezemen kaszál ...

BETHLEN MIKLÓS *(a huszárokhoz)*: Fogjátok le ... S az ajtót ...

A HUSZÁROK *(az ajtónak rontva)*: Hajrá! Hajrá! *(A függönyt letépik s döngetik az ajtót).*

BETHLEN MIKLÓS *(megvadulva)*: Ezer kartács és golyó, a hidnál is erősebb!

A HUSZÁROK: Hajrá! Hajrá!

(Egy ujabb huszárcsapat ront be s az ajtónak dől).

BETHLEN MIKLÓS: Törjétek át! Fiuk, puskát!

TELEKI SÁMUEL *(vergődve néhány huszár karján)*: Szent isten! ...

(Egy csomó huszár, egyszerre, rövid karabélyát az ajtónak szegzi. Az ajtó nagy dörejjel beszakad).

TELEKI SÁMUEL *(elrémülve)*: Ah!

BETHLEN MIKLÓS: Végre! *(Betör, egy csomó huszár követi).*

TELEKI SÁMUEL *(zokogva)*: Isten hozzád, szivem gyönyörüsége! ...

Függöny.

HARMADIK KÉP.

Cseklész. Gróf Esterházy Ferencz birtokán. (A háttérben, messze, a kastély és a szinház konturjai. Előtte füzek őrizte tó, a hold ragyogásával. Hattyuk a vizen, tündéries kék fényben. A kastély s a szinház palatetejét ragyogó holdfény öntötte el. Ragyogó nyári éjjel, forró és világos . . .

A háttérben, néhány lépésnyire a tó partjától, jobbról, mindenfelé zöld pázsit terjed, mint egy bársonyszőnyeg. Nagy virágzó hársfák. A galyakon, ritkásan egy-egy lampion, hogy a gyönyörü holdfényt ne zavarja. Ezüst káprázatával önti el a tóparti füzek zöld hajzatát, a lombokat, elönti a hársak és a távoli jegenyék leveleit, a melyek remegnek a meleg éji szellőben. Az égbolt tiszta és ragyogó. Csillag nincs, a háttér szinte nappali fényben és a pázsitok messze, egészen világosak. Mégis itt-ott, egy-egy fa mentén, homályosabb részek, amelyekre galyak, lombok nagy árnyékot vetnek. — Balról, egy hársfa alatt, egy kőpad dombormivü támlával. Egészen fehér a holdfényben).

NYOLCZADIK JELENET.

EGY ARLEQUIN, COLUMBINE, BARKÓCZY, A MEDVE, DOMINÓK, ÁLARCOSOK, KERINGŐ PÁROK stb. majd **HOHENTHAL GRÓFNÉ, A CSÁSZÁR, KHEVENHÜLLER TRAUTSON, LOSI, EGY MASKARA.**

(A háttérben jobbról, néhány lépésnyire a tó partjától, a fák között, a holdfényes pázsiton keringő párok. Ezek mind Louis XV. pásztoroknak és pásztornőknek öltözködve. Gáláns, szerelmes keringőzés egy áthatatlan s diszkrét zenekar hangján. A párok eltünnek, majd ujra megjelennek.

Más maszkok jönnek el a háttérben a tó partján, dalolva, nevetve. Az alakjok árnyékot vet a tó szinére ... Egyik-másik egy hosszu zöld nádszállal a hattyu felé ér ...

A keringő pároktól néhány lépésnyire, egy fa törzse mögött, egy medvének öltözött maszk tánczol magában, ügyetlenül és nehézkesen ; hirtelen elkotródik, majd ujra visszatér. A szőrős fej félelmetes a kék holdfényben A zömök testtel nagy árnyék vergődik). Távoli kaczagás, moraj.

Egy álarczos csoport átsiet a szinen, nagy tarkaságban, nők és férfiak.)

HANGOK: Erre! ... nem! ... Jaj a tyukszemem! ... A füzesbe ... Io prego ...

EGY ARLEQUIN *(különállva s egy Colombine derekát fogva át)*: Keressünk egy helyet, hol senki meg ne lásson ...

COLOMBINE *(suttogva)*: Gróf Niczky Arlequin, a fűben fázom ...

(Elszaladnak ; a többi álarczosok is el).

(Rögtön egy másik trupp jön. Ifj. Barkóczy — spadassin-nek öltözködve, két hamuszürke domino között, kiket átölelve tart).

AZ ELSŐ DOMINO: Az uram Prágában ...

A MÁSODIK DOMINO: Bécsben a kedvesem ...

BARKÓCZY: Csaljuk meg őket csendesen . . .

A MEDVE *(a háttérből feléjök szaladva)* : Huhu ! Az egyik nőt nekem . . . Én Zeusz vagyok e medvebőrben . . .

BARKÓCZY *(kardot rántva)* : Megállj, megvakarlak . . . *(A dominókhoz, akik hívják el):* Oh, csak egy pillanat . . .

AZ ELSŐ DOMINO *(kaczagva)* : A medve elszalad . . .

A MÁSODIK DOMINO *(kaczagva)* : Be gyáva !

BARKÓCZY: Tán sajnálja ? *(Eltünnek.)*

(Ugyanekkor a szin balmélyéből egy rózsaszinü domino szalad át a szinen. A császár s egy csomó fiatal ember üldözi, a fekete bársonyálarczot az arczuk elé tartva. Mindannyian diszes udvari öltözékben vannak, lakk topán, fehér selyemharisya, himzett frakk, fehér paróka és rendjelek a hosszu selyem köpenyegek alatt.)

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(a rózsaszinü domino, elfojtott apró sikolylyal)* : Jaj ! Jaj ! Miért is jöttem . . .

KHEVENHÜLLER: Hogy tud szaladni !

TRAUTSON: Oh rózsaszinü harisnya ! . . .

A CSÁSZÁR *(lelkendezve)* : Rózsaszin ? Oh akkor . . . Elfáradtam . . . *(Megremeg, az álarczot leveszi).*

A KISÉRET *(ijedten)* : Felség . . . elsápadt . . .

LOSI GRÓF *(mintegy önmagát nyugtatva meg):* Ez a holdnak fénye . . .

A CSÁSZÁR *(fellélegzik)* : Vége . . . Már semmi . . . *(Bizonyos fájdalommal)* : Be szép itt minden, s be kár volna elmenni . . . *(Hirtelen kaczagva egy közeledő maszk láttára)* : Oh e nő ! . . . Vajjon ki ez ? . . .

KHEVENHÜLLER *(találgatva)*: Dietrichstein ... Zichy ... vagy a cseh Hrabinu? ...

A MASZK *(éktelenül kitömött s elhizott Louis XV. női-viseletben)*: Pas du tout ...

KHEVENHÜLLER: Ah, tudom már ... egy báróvá lett Menzl-huszár ...

A MASZK *(vad basszus hagon)*: Trenck-pandur! ...

KHEVENHÜLLER *(kaczagva)*: És ma Madame de Pompadour!

(Mindannyian kaczagva el.)

A MEDVE *(egy pillanatnyi leselkedés után Pompadournak rohanva)*: Huhu!

A MASZK *(vad gladiatori attitüdben s félemletes basszus hangon)*: Ugy jöjj ide vén lompos, hogy kiverem a fogad ... *(El.)*

KILENCZEDIK JELENET.

A MEDVE, KERINGŐ PÁROK, majd HOHENTHAL GRÓFNÉ, METASTASIO, GLUCK, álarcz nélkül,

A MEDVE *(elszalad és egy fa törzsének támaszkodva, megvakarja a fejét)*: Medvének lenni, minő gondolat! ... S mily kényelmetlen s milyen meleg ... De ha leveszem a medvefejet: rögtön meglátják a bekötött sebet ... s nyilvánvaló, hogy kikaptam a páros viadalban ... Oh pedig a strázsamester, oly jó és elnéző volt ... ezt valljuk be ... Ha akarta vón, most itt se lennék s nem sütkérezném benned, ékes holdvilág ... *(Rövid szünet, Jobbról folyton keringő párok, zene.)* Csak több szerencsém volna a nők körében ... Oh Blumegen Lilienne ... Kis hütelen ... *(Megpillantva a rózsaszinü dominot, gyorsan hátrál.)*

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(lelkendezve és aggódón)* : Ah e roppant kert, ez erdő, félek . . . *(Megpillantve Metastásiót, aki Gluckkal jön; és megkönnyebbülten, az álarczot az arczához tartva)* : Ah, ismerlek . . .

METASTASIO *(önhittséggel)* : Ezt elhiszem . . .

HOHENTHAL GRÓFNŐ: Metastasio, poéta laureat . . .

METASTASIO: Természetes. *(Büszkén, mint az olyan ember, aki nem áll szóba senkivel, távolodni akar Gluck felé, aki leült a padra.)*

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Csak egy kérdést . . . A szinháznak már vége van ? *(Közönynyel)* : Mit játszottak ?

METASTASIO: Egy rossz komédiát valami francziától . . . gondolom Molière . . . Ámde ezután következett az én művem . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(hizelkedőn)* : Remekmű . . .

METASTASIO : A „Paridi ed Helena" . . . zenéjét Gluck Kristóf Wilibald . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: A teremben nem látta az öreg Hohenthalt ?

METASTASIO *(megsértődve távolodik s Gluckhoz)*: E rózsaszinü nő untat engem. *(Leül.)*

A MEDVE *(közeledve és gyáván)* : Huhu ! Én Zeus vagyok e medvebőrben . . .

HOHENTHAL GRÓFNŐ: Jaj ! Jaj !

A MEDVE *(magában, örömben)* : Ez fél ! . . . Némi, reményem éled ! . . . *(Átkarolja.)*

HOHENTHAL GRÓFNŐ: Oh mit teszel ? . .

A MEDVE: A barlangom itt van közel . . . *(Felkapja és elrohan vele.)*

TIZEDIK JELENET.

METASTASIO, GLUCK, LOUIS XV. BERGÉRE-K, EGY ABBÉ: az IFJ. DESSEWFFY, ÁLARCZOSOK, GITÁROSOK, COLLOREDO, FRANCZIA SZINÉSZEK CSOPORTJA, THUN GRÓFNŐ, APPONYI ANTAL, FREDRÓ GRÓFNŐ, ALTHAN GRÓFNŐ s a LEGIFJABB ESTERHÁZY, BATTHYÁNYI, STORACE ASSZONY, EGY FRANCZIA SZINÉSZNŐ, EGYÉB MASZKOK és ÁLARCZOSOK stb.

(Louis XV. pásztorok és pásztornők átvonulása. Elől egy gaIáns abbé: az ifj. gróf Dessewffy. Gitárosok kisérik a csoportot, Finom és üde zenéjök harmonikusan egybeolvad a távoli zenekar hangjával.)

GLUCK *(elmerengve, csendesen)*: Ez szép ... ugy tünik nekem, mintha a holdnak fénye ezüst rezgésben hullana a gitárok zenéjére ... *(Az elvonuló csoportot nézve)*: Ifjuság! Boldogság! Az a gaIáns abbé az ifju gróf Dessewffy, akit az apja papnak szánt ... az Czartoriczky, az Salm, amaz gróf Erdődy Sándor, ez itt az ifju Trautmansdorf — franczia szinésznőkkel ... *(Egy másik gruppot pillantva meg)*: Oh, Colloredo, mindég hat nővel ... *(Egy szerelmes pár, aki erre akar jönni, de ijedten menekül)*: Nini ... Althan grófné és Esterházy ... *(Egy rohanó férfi-csoport étellel, sonkákkal s borosüveggekkel)*; Ezek franczia szinészek ... és szegény olasz muzsikusok ... amit a buffetben meg nem ettek. *(Egy másik pár láttára)*: A velenczei követ s Thun grófnő? Csakugyan ... aki megmentette Haydnt ...

THUN GRÓFNŐ: Valaki szólt ? . . . *(Más hangon)* : Oh édes követem, nincs annyi hatalma, hogy e tó vizén egy gondolám legyen ?

GLUCK *(egy másik párt pillantva meg)* : Apponyi Antal s gróf Fredro Mária . . .

APPONYI ANTAL *(forrón)* : Szeretlek !

FREDRÓ MÁRIA *(forrón)* : Io t'amo ! *(Csók)*.

GLUCK: Más-más nyelv — s hogy értik egymást ! *(Ebben a pillanatban egy nő siet át a szinen akit egy fiatal ember üldöz, mire Gluck szelid megbotránkozással)* : Oh Storace asszony, aki az imént Helenát énekelte ! . . . Ime, mint Adrienne Lecouvreur, Batthyányi gróffal . . .

METASTASIO *(aki a pad támlájának dőlve, nevetséges pose-ban elábrándozott, most fennhangon folytatja)* : Engem e kor meg nem értett . . .

GLUCK: Ugyan . . . poeta laureat vagy . . .

METASTASIO *(bosszusan és lenézéssel)* : Kérlek. . . Az eszméim gazdagságát, a költészetem mélységét senki fel nem fogta . . .

EGY NŐI MASZK *(magyar ruhában egy fiatal emberhez, aki melegen öleli)* : Oh Kigyelmed goromba . . .

METASTASIO *(önhitt meggyőződéssel)* : Majd csak később . . . Majd évszázadok mulva, mikor e név : Metastasio, elharsog a világon át . . .

AZ ELŐBBI FIATAL EMBER *(a magyar ruhás nőhöz)* : Amig egy csókot nem ád . . .

A NŐ: Adok — de elébb elszaladok . . . *(Elszalad, a fiatal ember utána)*.

METASTASIO: Az ember végre is bármennyire szerény . . .

EGY FRANCZIA SZINÉSZNŐ *(egy fiatal mág-*

náshoz simulva s mohón): Ah! oui, oui, oui, je t'aime!

(Egy másik pár megjelenése, akiről Gluck azt mondta az imént: Storace asszony és Batthyányi gróf.)

BATTHYÁNYI: De hát édes Adrienne, nem emlékszel? ... Párisban, egyszer este, — forró ajkam aválladat szerette ... Tehát előttem mit se rejts ...

STORACE ASSZONY *(végre kitörve s bécsi akczentussal):* Aber junger Herr, sprechen's mal deutsch! ...

GLUCK *(a szin jobbfelére mutatva, halkan):* Nézd ... ott a császár enyeleg ...

METASTASIO *(keserün):* Egy fehér selyemdominóval ...

GLUCK: Zöld ... enyhe zöld, tündéri ... a mint a hold fehér festéke éri ...

METASTASIO: Vajjon ki lehet?

GLUCK: A császárnő? ... Ugyanaz az alak...

METASTASIO: Ha erre tartanak ... *(Feláll, megindul a szin mélye felé balra, Gluck követte. Egy fehérarczu Pierrot jön szembe velük.)*

GLUCK *(megpillantva s megdöbbenve):* Haydn!

(Haydn egy rezignált kézmozdulattal, megy tovább).

METASTASIO *(Gluckhoz, aki Haydn után néz):* Jöjj, jöjj ... ez embert nem szenvedhetem ... képtelenség ... Esterházy hogy tarthat ily rossz zenészt magának! Egy csöpp tehetsége nincs ...

GLUCK *(csendesen):* Tehetségünk nekünk van, Metastasio ...

METASTASIO: Nekem ... az más ...

GLUCK: De Haydn, tudod ... az egy óriás! *(Még egyszer hátranéz Haydn felé, aztán követi Metastasiot, aki dühös gesztikulással és vállvonogatással eltünt).*

TIZENEGYEDIK JELENET.

HAYDN egyedül.

(Haydn az előtér balrészében egy fához támaszkodott. Csak ő van itt, hosszu, sovány alak, fehér arczczal, fehér vászon ruhában. Nagy kerek fehér kalapja hátracsuszott s a fehér czérna-capotte roppant homlokot kölcsönöz a fejnek. Az arcz holdfényes. Az egész alakjának, igy elveszve a roppant szinen, éles silhouette-je van a kékes holdvilágban. Távoli zene.)

HAYDN *(enyhén)*: Esterházy akarta igy ... a ruhám fehér, az árnyékom Pozsonyig ér: bocsáss meg nekem, oh édes Bach odafönn s te is Orpheus nemes költője Gluck! ... s ti mindannyian zenélő angyalok ... engedelmeskednem kellett: szegény udvari zenész vagyok ... *(Csöndes vigasztalódással)*: Elvégre ... zenélni a Pierrot mestersége ... s álmodozni ilyenkor, holdsugaras éjjel, a mikor minden g-moll-ban énekel! ... g-moll-ban? Nem ... Az éjszakának nincsen pozitiv zenéje ... Megfoghatatlan hangok, széditő ütem, valami titkos suttogás, csendesen, végigskálázik nyárfaleveleken ... A lombok, a haraszt, finom harmoniák, — a nádak fuvolák odaát s mikor halk sipolásukra vad madár ijedten felrepül: a füzesben az éjjel csak tovább

hegedül! Omló zenék, mintha a homályt kergetnék s az egész kert, az egész erdő, ugy hangzik mint egy ragyogó akkord: a zenekar élén a hold! *(Egy perczig áll még, a holdnak emelt fehér ábrázattal, aztán csendesen elmegy.)*

TIZENKETTEDIK JELENET.

BARKÓCZY, COLLOREDO, DOMINOK, ÁLARCZOSOK stb.

(A zene megerősödik. Hátul a szin jobboldali mélyén, ujra keringőzés.

Barkóczy a két hamuszinü dominóval és más álarczosok, nők stb.)

A KÉT DOMINO: A hűség szép erény...

BARKÓCZY *(kéjesen)*: S oly édes, ha törékeny. ... *(A Pompadournak öltözött maskara jön feléje)*: Oh szörnyeteg... szaladjunk... *(Elszaladnak.)*

COLLOREDO *(Louis XV. viseletben, hat nő között; s most Pompadourt finom pirouette-tel köszöntvén)*: Oh drága nő...

A HAT NŐ *(körülfogva őket és keringve, dalolva)*.

Ki hitte vón, szegény király,
Hogy Pompadour csizmában jár!
Oh Pompa- Pompa- Pompadour
(Harcziasan):
Egy Trenck pandur! Egy Trenck pandur!

(Elszaladnak, Colloredo utánuk, Pompadour is, megemelt szoknyával, mely alul a nehéz csizmák látszanak).

TIZENHARMADIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, ESTERHÁZY FERENCZ, majd ÁLARCZOSOK.

MÁRIA TERÉZIA *(Esterházy karján, az ál-arczczal a kezében)*: Esterházy... be szép ez éjjel... oly különös minden... valami — vajjon mi? oh, ha tudnám, oly furcsán járja át a szivemet... Oly boldog lehetnék... *(Bágyadtan, kedvtelenül)*: de hol jár az eszem...

ESTERHÁZY *(enyhe szemrehányással)*: Csak nem a diétán?

MÁRIA TERÉZIA: Oh dehogy, istenem... *(Sóhajtva)*: Egészen más... más... *(Hosszu zöld selyemköpenye, mely a dekoltált ruhát fedi, lecsuszott a válláról.)*

ESTERHÁZY *(megigazitva, gyöngéden)*: Királyom...

MÁRIA TERÉZIA: Ne bántsd... nem fázom ... sőt...

ESTERHÁZY: Hüsitőt? *(Egy lépést távolodik, hogy inast hivjon.)*

MÁRIA TERÉZIA *(visszatartva)*: Oly bohókás, hogy az inasaidat ördögöknek öltöztetted...

ESTERHÁZY: Oly boldogok, hogy ördögök lehetnek... Régi kaléndáriumokból mindenféle boszorka-verseket...

MÁRIA TERÉZIA: Hadd nézzelek... Te szép fiu vagy... még mindég szép, Esterházy— de a császár szebb...

ESTERHÁZY: Hát persze...

MÁRIA TERÉZIA: A szemedben e fehér csillogásból mintha egy fényes szikrát látnék...

(Hirtelen más hangon): Mondd csak ... ti magyarok, — hozzám csakugyan hűek vagytok? Ha tudnám ezt... ha csakugyan tudnám, gyakran megvigasztalódhatnám ... gyakran, — a mikor szenvedek ...

ESTERHÁZY: Nagyasszony!

MÁRIA TERÉZIA: Ez kedves magyar szó ... Ebben benne van minden jó tulajdonságom, — de a gyöngeségem is ...

ESTERHÁZY: Gyöngeség? ...

MÁRIA TERÉZIA: A „nagy"-nak ugy-e fénye van?! Az „asszony"-nak szive ... *(Gyorsan, Esterházy szavait megelőzve):* No, megengedem ...

ESTERHÁZY: Felség ...

MÁRIA TERÉZIA: Hogy megcsókoljad a kezem ...

ESTERHÁZY *(a királynő keze fölé hajolva):* Oh drága kéz!

MÁRIA TERÉZIA: Ezt a gyürüt neked adom ... Oh, nem ezt, *(mélyen, de mosolyogva):* ez a hitvesi gyürüm ... *(Egy másik gyürüt kap le az ujjáról):* ezt ... no fogjad ... szép, ugy-e? gyönyörü! s hogy csillog, nézd!

ESTERHÁZY *(mélyen és felindultan):* Felség, oly boldog vagyok ... *(Hirtelen, szilajan, lelkesen):* Felgyujtsam Cseklészt? Lobogjon egy pillanat alatt?

MÁRIA TERÉZIA *(megremegve):* Esterházy, micsoda gondolat!

ESTERHÁZY *(csak folytatva):* Lobogjon, égjen, hét mértföldön át ... s az elámult világ ...

MÁRIA TERÉZIA *(a szavába vágva):* Néronak nézze Mária Teréziát?! *(Egy percznyi hall-*

gatás után) : Nem . . . nem . . . de mást, megállj csak . . . Ha azt kérném tőled . . . tőled és mindannyitoktól, akik magyar zászlósok vagytok . . , ha azt akarnám, Esterházy, hogy ti mindanynyian, csupán azért, mert én — a magyar király — asszony vagyok : soha más nőt ne szeressetek, más nőre ne gondoljatok . . .

ESTERHÁZY *(megremegve) :* Felség . . .

MÁRIA TERÉZIA *(maga is remegőn) :* Hallgass . . . ez képtelenség . . . *(És hirtelen más hangon, nevetve) :* Mivé lenne a szép magyar faj ? . . . *(Egy perczig csend. Az álmatagon) :* Látod, e perczben csaknem boldog vagyok . . . A szememet behunyom, egy kicsit kinyujtózkodom s a férjemre gondolok . . .

ESTERHÁZY: De vajjon merre jár ő felsége ?

MÁRIA TERÉZIA: Ő vár valakit . . . ő les valakit, aki én leszek ma este . . .

ESTERHÁZY: Felség, hogy értsem ezt ?

MÁRIA TERÉZIA *(fájdalmasan) :* Ha nem érted, az se baj . . . *((Más hangon) :* Sajátságos... Cseklész mindég ilyen holdvilágos ? *(Más hangon) :* A szinházban, bevallom, unatkoztam . . . „Le médecin . . ." Nem szeretem, ha gúnyolják az orvosokat . . . Szegény Van Swieten . . . És Bánffy Ágnes ? . . . S az én leányaim . . . Tónika s a gyermekek . . .

ESTERHÁZY *(egyszerüen) :* Alszanak . . .

MÁRIA TERÉZIA: Aludni kegyeskednek. Ezt Bécsben igy mondják a csehek.

(A zene mind halkabb lett s most ölelkező párok, akik nem látják a királynőt, suttogva vonulnak át a szinen és elszélednek vagy jobbra vagy a szin mélye felé, láthatólag a sötétebb helyeket keresve.)

MÁRIA TERÉZIA *(a szerelmeseket pillantva meg)*: Ámde ... ugy látom, itt Cseklészen ...

ESTERHÁZY *(elnézőn)*: Némi hiba esik az erényen? ...

MÁRIA TERÉZIA *(élénken, az Esterházy karját ragadva meg)*: Esterházy, az imént, a homályban ... egy rózsaszin selyemharisnyát láttam ... Félek, hogy ma még sok minden rosszra fordul ... *(Belehevülve)*: itélkeznem s büntetnem kell ... Hát hol van Althan grófnő s a gránátos?! azaz hogy ez ... *(bosszusan)*: Ah, a mikor egyébként boldog lehetnék ...

ESTERHÁZY *(kérlelőn)*: Nagyasszonyom ...

MÁRIA TERÉZIA *(a szavába vágva)*: Ne törődjem? ... Hát az erkölcs? ... Mivé lesz az erkölcs!? *(Nyugtalanul, felállva)*: Mondd csak, őröket állitottál? ...

ESTERHÁZY: Hajdukat, felség, a kert határán ...

MÁRIA TERÉZIA: Ez messze van ... jöjjenek közelébb ...

TIZENNEGYEDIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, ESTERHÁZY, FUCHS GRÓFNŐ, ÁLARCZOSOK, ÖRDÖGÖK stb.

Ebben a pillanatban zaj, kaczagás ... s balról álarczos csoport megjelenése, Fuchs grófnőt fogva közre, mindenféle incselkedések közepett. Fuchs grófnő kétségbeesetten védekezik s jobbra-balra ütöget a legyezőjével.)

AZ ÁLARCZOSOK *(kaczagva)*: „Fuchs grófnő!" „Nem! ..." „De igen! ..." „Az öreg

a jó!..." Hej! hej! még mindég álarczosbálon?!"

EGY ÁLARCZOS *(udvari bolondnak öltözködve)* Egy csókot néni! *(Meg akarja csókolni, mig Fuchs grófnő kétségbeesetten hadonázik a legyezőjével).* Inkább örüljön, hogy akad bolond...

MÁRIA TERÉZIA *(megdöbbenve):* Fuchs grófnő! Mit keres ez itt?!

(Ebben a pillanatban Fuchs grófnő hátrafordult és megismerte a a császárnét).

FUCHS GRÓFNŐ *(kétségbeesetten, kiszakitva magát a csoportból)*: Oh drága felség...

AZ ÁLARCZOSOK *(ijedten)*: Felség?... Fussunk... *(Menekülnek).*

MÁRIA TERÉZIA *(ingerülten)*: A tokaji nem volt elég?... A tengely?...

FUCHS GRÓFNŐ *(kétségbeesetten)*: A herczegnő itt van!...

MÁRIA TERÉZIA *(haraggal)*: Ördög és pokol!

(Az ördögöknek öltözött lovászfiuk szaladnak át a szin mélyén.)

FUCHS GRÓFNŐ *(ijedten)*: Huj! Huj! Az ördög itt lohol...

ESTERHÁZY *(közeledve és halkan)*: A császár.

MÁRIA TERÉZIA *(megremegve, felindultan)*: Eredj... eredj... *(Fuchs grófnőhez)*: Te is... *(Esterházy után)*: S a hajdukat közelebb...

(A zöldselyem köpenyeget gyorsan összehuzza magán, az álarczot az arcza elé tartja. — Esterházy és Fuchs grófnő el.)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, A CSÁSZÁR, majd AUERSPERG HERCZEGNŐ.

(A császár selyemköpenyébe burkolva s álarczczal a kezében, ovatosan körülnéz, keres.)

MÁRIA TERÉZIA *(hátrálva, halkan s bánatosan)*: Frantz . . .

A CSÁSZÁR *(megpillantva)*: Ah! *(Halkan feléje)*: Zöld czicza!

MÁRIA TERÉZIA *(megáll és megremeg)*: Még igy se neveztek soha . . . *(fenn)*: Zöld czicza . . . mért?

A CSÁSZÁR *(jókedvüen)*: Nem tudom . . . Ha a császárnak egy ötlete van, sohse kérdezzük, mért?

MÁRIA TERÉZIA: A császár akkor is bölcs, ha félrebeszél?

A CSÁSZÁR *(megfogva a császárnő kezét)*: Kegyed fél? . . .

MÁRIA TERÉZIA *(magában)*: Kegyed? . . .

A CSÁSZÁR *(még közelebb)*: Herczegnő . . édes . . .

MÁRIA TERÉZIA: Édes . . .

A CSÁSZÁR: Vajjon megbocsátja, hogy az imént alig akartam észrevenni? . . . Oly hideg . . .

MÁRIA TERÉZIA: Hideg . . .

A CSÁSZÁR: S tartózkodó voltam . . . Tudniillik a császárnő egy bokorban . . .

MÁRIA TERÉZIA *(megbotránkozva)*: Egy bokorban! . . .

A CSÁSZÁR *(csak folytatva)*: Álarczban s ép ilyen zöldszinü dominóban, itt les reám s reád . .

MÁRIA TERÉZIA: *(keserün)* : Bolond beszéd kicsikém . . .

A CSÁSZÁR *(meglepődve)* : Kicsikém ? . . . Ej, ej, herczegnő . . .

MÁRIA TERÉZIA: Nevezz zöld cziczának, vadgalambnak, bogárkának . . . A spanyol etikett Cseklészen, remélem csak az, —

A CSÁSZÁR *(az ajkához hajolva)* : Hogy imádandó vagy ! *(Gyorsan átöleli)* :

MÁRIA TERÉZIA *(mintha a lábára léptek volna)* : Jaj !

A CSÁSZÁR: Oh én esztelen . . . látod, még meg se kérdeztem . . .

MÁRIA TERÉZIA: A cseklészi országuton felborult a szekerem . . .

A CSÁSZÁR *(aggódó gyöngédséggel)* : Megsérültél ?

MÁRIA TERÉZIA: Igen

A CSÁSZÁR: Hol ? Nem értem . . .

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen)* : A vállamon . . .

A CSÁSZÁR *(élénken)* : Láthatom ? . . .

MÁRIA TERÉZIA *(magában)* : Oh szemtelen . . .

A CSÁSZÁR: *(türelmetlenül)* : Láthatom ? . . .

MÁRIA TERÉZIA *(a császár karjában és szemérmetesen, szerelmesen)* : Felség . . . Sire . . . Frantz . . .

A CSÁSZÁR *(átkarolva vezeti a császárnőt a szin mélye felé)* : Oh e hang . . . *(Tréfásan)* : Még azt hiszem, a császárnő te vagy . . .

MÁRIA TERÉZIA *(boldogan)* : Mért ? Hát téged csak ő szeret .? . . .

A CSÁSZÁR *(enyhe bánatossággal és elkényeztetetten)* : Frantznak csak ő szólit engem . . .

MÁRIA TERÉZIA *(boldogan)* : S „Mausl"-nak nem nevez?

A CSÁSZÁR: Oh jöjj ... szeress ...

MÁRIA TERÉZIA *(magában)* : Elvégre az uram ... *(Fenn)* : Szeretlek ...

A CSÁSZÁR *(a szin mélye felé mutatva, ahol egy-egy álarczos pár mint szerelmes árny vonul el. És halk zene közben, forrón, szerelmesen)* : Nézd, hogy szüretelnek! ...

MÁRIA TERÉZIA : Frantz, nem, — én nem nézem ezt ...

A CSÁSZÁR: Éjszaka szüretje, fönséges szőllőfürt, mely a vágy hevében érik : az isteni venyigét ugy hivják : Szerelem! ... *(Forrón, magához szoritva a császárnőt)* : Oh boldogság, mennyei mámor ...

MÁRIA TERÉZIA *(halkan, forrón)* : Lerészegitő ...

A CSÁSZÁR: Drága nő ... *(Eltünnek)*.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(aki egy pillanat óta megjelent s elrejtőzött jobbról egy fa törzse mögött, most a távozók után)* : Szerelmesen a császárhoz simulva, felséged Auersperg Wilhelmine? Nem bánom. De akkor én a császárnő leszek ... *(Az álarczot felveszi)*.

TIZENHATODIK JELENET.

AUERSPERG HERCZEGNŐ, HOHENTHAL GRÓFNŐ, A MEDVE, majd A CSÁSZÁR.

Ebben a pillanatban Hohenthal grófné, kihevülve, lelkendezve megjelenik s rögtön megpillantva Auersperg herczegnőt, feléje fut. A medve követte,

de a zöldszinü dominó láttára a háttér felé lobol s megáll egy fa törzse mögött.)

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(lelkendezve)*: Ah drága Wilhelmine, ha tudnád, mi történt velem! .. Képzeld Zeusz . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(hátrálva és szigoruan)*: Grófnő !

HOHENTHAL GRÓFNŐ *(elrémülve)*: Jézusom !

A MEDVE: Egy szót se hallok . . . *(Ellohol)*:

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Én azt hittem e dominóban . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A grófnőnek e dominóban is . . .

HOHENTHAL GRÓFNŐ: A császárnő ő felsége . . . *(Térdre roskad).*

AUERSPERG HERCZEGNŐ: No tudja végre! . . . De én nem tudom . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(remegőn, dadogva)*: Schönbrunnban halálra unatkoztam . . . Leszöktem Cseklészre . . . Kegyelem . . . Azért mégis csak Saint-Germaint . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Mit ? !

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Az uramat szeretem . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A grófnő rögtön megy vissza . . . rögtön, még e perczben. . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(fájdalmasan távolodik s megpillantva a medvét, aki jön vissza és sajnálkozó hangon)*: És Zeusz, aki jön értem ujra ! *(A medve nyakába fűzve a karját)*: Nem mehetek, édes medvém, többé a barlangodba . . . *(Ugyanekkor megpillantva a császárt, aki jön*

vissza) : De legalább megboszulom magam... *(Gyorsan, az álarczot az arcza elé tartja s közeledve a császárhoz)* : Az a zöldszinü dominó a császárnő ő felsége... *(Elszalad, a medve utána.)*

TIZENHETEDIK JELENET.

AUERSPERG HERCZEGNŐ, A CSÁSZÁR.

A CSÁSZÁR *(a grófné szavaira)* : Ej, ej!... *(És gyorsan a herczegnőhöz, gálánsan)* : Ah, végre!...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(felindultan)* : Sire...

A CSÁSZÁR *(kedvesen)* : A tréfának vége... Az imént, drága feleség, a válladra ráismertem.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megdöbbenve)* : A vállamra?...

A CSÁSZÁR: De mért szöktél meg oly hirtelen?...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Nem értem...

A CSÁSZÁR: Én nem értelek... hiszen a vállad oly remek!

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(kiáltva, szigorun)* : A vállam! Frantz!

A CSÁSZÁR *(megdöbbenve)* : Szent isten! hát az a másik nő?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(fenyegetőn)* : Talán Auersperg herczegnő!

A CSÁSZÁR *(megdöbbenve)* : Nem, nem, ez nem lehet... A holdfény elkápráztat...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Proh pudor! Ki látott egy ilyen házastársat...

A CSÁSZÁR *(aki még nem tért magához):* Lehetséges... igy csalódni és...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: És?

A CSÁSZÁR *(mind nagyobb álmélkodásban)* Wilhelminet ölelve, suttogom Teréz!

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Oh!

A CSÁSZÁR: Nem! Nem! Ez nem lehet... s addig nem hiszem —

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Nem hiszed?

A CSÁSZÁR: A mig a vállad meg nem nézhetem!...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(haraggal):* Frantz!

A CSÁSZÁR: Oh kérlek, Teréz...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Jönnek...

A CSÁSZÁR: Jöjj...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Vajjon álmodok?

A CSÁSZÁR: Hát ily rosszul láttam? *(Eltünnek jobbról.)*

TIZENNYOLCZADIK JELENET.

COLLOREDO, BARKÓCZY, A MEDVE, DESSEWFFY, A LEGIFJABB ESTERHÁZY, AZ ÖSSZES ÁLARCZOSOK, DOMINÓK, GITÁROSOK, LOUIS XV-BERGERE-k, FRANCZIA SZINÉSZNŐK, ÖRDÖGÖK, HAJDUK, stb. majd MÁRIA TERÉZIA és ESTERHÁZY s végül A CSÁSZÁR.

(A zene egészen közel ért és megerősödött, zajossá lett. A szinpad kivilágosodott. És a baloldali háttérből az összes álarczosok megjelennek, kaczagva, zajban, tumultusban. Az abbénak öltözött Dessewffy jár elől, egy szép leányt vezetve karon. Emez

Izaurának öltözködött. Colloredo hat nő között és a többiek. A gitárosok követik őket. A vidám társaságnak majdnem minden tagja, kevés kivétellel, levette az álarczot.)

HANGOK *(az álarczosok körében)*: „Lakomára! Lakomára! Szaporán! A holdfényből elég volt! Hol vannak az asztalok? Ehetném! Ihatnám!“

DESSEWFFY *(jobbfelé kiáltva)*: Hé ördögök!

HANGOK, KACZAGÁS: Tán nem is jönnek, ha papot látnak!...

DESSEWFFY *(gyöngéd figyelemmel)*. Oh Izaurám, kegyed bizonynyal éhes...

COLLOREDO *(a hat nőhöz)*: Végre enni fogok.

BARKÓCZY *(a szürke dominóhoz)*: Szeretlek, bár éhes vagyok...

DESSEWFFY: Hé ördögök!

(A zene megszünt. Most csak a gitárosok játszanak, oldalt egy csoportba verődve. Az Esterházy czingár lovászlegényei ördögöknek öltözködve, két hosszu s keskeny asztallal lejtenek be a szin jobb mélyéből, a zene ütemén tánczolva le az előtérbe, szédületesen és grácziával. Az asztalok már teritve, magyar diszitményü abrosz, kupák és serlegek,. Az asztalok jobb és balvégében a felülethez erősitve, hatágu gyertyatartók. A gyertyák lángja lobog táncz közben. Nagy zaj, kaczagás, tetszés az ördögök megjelenésére. Az álarczosok mozgalmas közeledése. Két ördög nagy garajjal, székekből alkotott gulákat hengerit.)

AZ ÖRDÖGÖK *(tánczolva és dalolva a zene gyors ütemére)*:

„Félre az utból ur, paraszt,
Itt jön mi jó, bár nem malaszt...
Tehén-könyű és róka vaj
Sült pinty-gyomor és bikahaj,
Főtt potyka nyelv s turul tojás...
Belül veres, a héja más...
Sült jégeső s tavalyi hő
Hahó! Hahó! Hahó! Hahó!

(A két asztalt sebesen összetolják s köréje csapják a székeket. A gitárosok játszanak.)

(Az álarczosok megrohanják az asztalokat, de egy részüknek már nem maradt hely. Itt-ott ketten ülnek egy széken. A többiek mozgalmas és élénk csoportokban körülállják az asztalt.)

AZ ÁLARCZOSOK *(megrohanva az asztalt)*: Hohó! *(Gyorsan helyet foglalva s az illető nőket tuszkolva)*: Ide mellém... Ide hozzám...

DESSEWFFY: Oh Izaurám! *(Ennek már nem jutott hely s Dessewffy az ölébe kapja s úgy eteti, ugyanekkor az ördögök felé egy keresztformáju kardmarkolatot tartva)*: Pusztuljatok! *(Az ördögök elszaladnak.)*

COLLOREDO *(hat nő között, egy pohár bort hajtva fel)*: Most boldog vagyok... Tizenkét bimbó emlékére iszom!

(Egy percz óta Mária Terézia a háttérből közeledett Esterházyval és meghuzódott egy fa törzse mellett. Innen nézi roppant figyelmesen a dévaj társaságot és meg-megremegve hallgatja a szerelmes szavakat. Már-már ugy látszik, hogy roppant önmegtagadásába kerül, hogy szét ne verjen a vidám falatozók között, miközben Esterházy, elnézőn, folyton csititja. Leselkedő alakja nagy, nyugtalan árnyékot vet.)

MÁRIA TERÉZIA *(a Colloredo szavain megbotránkozva)* : Tizenkét bimbó!

IZAURA: Be jó ez a tavalyi hó!

DESSEWFFY: S mint olvad el a forró ajkadon.

MÁRIA TERÉZIA: Ah, gaz kölyök! . . . s ez pap akar lenni! . . .

BARKÓCZY: S e bor . . . Bikavér!

MÁRIA TERÉZIA *(megbotránkozva)* : Mit mond? Micsoda vér?

ESTERHÁZY *(Mária Teréziához, aki oda akar rontani)* : Felség . . .

TÖBBEN *(koczintva és felhajtva a poharat)* : Oh Esterházy!

BATTHYÁNYI *(Storace asszonyhoz, hevesen)* : Ich liebe Sie! *(Megcsókolja).*

A LEGIFJABB ESTERHÁZY *(Althan grófnőhez, aki az álarczot megtartotta)*: Oh simogasd, édes, a hajamat szerelmetesen . . . *(A fejét a grófnő vállára hajtja)* :

MÁRIA TERÉZIA: Két bünös helyett száz lator, szent isten!

(Colloredo feláll, egy pohárral a kezében.)

HANGOK: Halljuk! Vivat! Vivat!

COLLOREDO *(már mámorosan, a nők felé)* : Az édes vétkek emlékére iszom! *(Kaczagás, tetszés, taps)* : S a vétkezők örök üdvére! *(Tetszés.)* Továbbá a velenczei követre, akinek valóban szép asszony a — *(Általános kiáltás, kaczagás)* : „A kedvese“!

(Mindannyian a velenczei követet és Thun grófnőt aposztrofálják, akik szerényen megvonulva az asztal sarkában ültek, az álarczot megtartották, s most igen kényelmetlenül érzik magukat.)

COLLOREDO *(czinikus jóindulattal)*: A nővére...

(Nagy kaczagás, protestálás, zaj. A követ és Thun grófnő, harsány kaczagás közben, menekülnek.)

MÁRIA TERÉZIA *(megbotránkozva)*: Cerner követ és Thun grófnő!

COLLOREDO *(csak folytatva)*: S iszom Apponyi Antalra s arra a bájos angyalra mellette, ki hü hozzá miként...,

EGY ÁLARCZOS *(akit már ledönt étel és ital és sulyos fejjel az asztalra hanyatlik)*: Haj! Tyu!

(Nagy kaczagás.)

COLLOREDO: Lédához a hattyu! *(Nagy tetszés, zaj. Apponyi és kedvese egymás nyakába borulnak)*: És iszom Barkóczyra, aki, miként nagybátyja a primás, imádkozik...

BARKÓCZY *(kaczagó megbotránkozással)*: Oh, a nagybátyám...

COLLOREDO *(hahotával)*: Ugyancsak imádkozik...

(Nagy hahota).

HANGOK: A tilosban...

MÁRIA TERÉZIA: Ah! czudar nép!

ESTERHÁZY: Felség...

COLLOREDO *(csak folytatva)*: S iszom, éltetve a legifjabb Esterházyt s az imádandó Althan grófnőt...

HANGOK: Bravó! Bravó!

COLLOREDO: Akik közös akarattal s egyesült erővel s oly könnyedén — avec nonchalance — miként mókus szökik fel a fára: a legszebb szarvakat rakják Althan gróf tapasztalatdús homlokára...

HANGOK *(nagy kaczagással)*: De ezt nem tapasztalja...

COLLOREDO *(lirai lendülettel)*: Oh mert e szarvakat dicsfény veszi körül...

(Várakozás, kiváncsiság, „Ah?" „Hogyan?" *felkiáltások.)*

COLLOREDO: A grófnő néha a férjén is megkönyörül...

(Kaczagás, tiltakozó hangok: „Oh!" „Oh!" *miközben Althan grófnő, aki megtartotta volt az álarczot, elmenekül.)*

A LEGIFJABB ESTERHÁZY: Én iszom Colloredo barátomra, ki miként Kinizsy Pál, egyszerre hat törökkel szembeszállt, azonkép ő egyszerre hat franczia szinésznővel... *(Megakad).*

HANGOK *(hamis szemérmetességgel, kaczagva)*: „Oh; Oh!" „Elég! Elég!"

A FRANCZIA SZINÉSZNŐK *(roppant esznek, most megbotránkozva Esterházy felé)*: Je vous en prie!

A LEGIFJABB ESTERHÁZY *(megtalálva a szót és könnyedén)*: Harczol és legyőzi őket...

HANGOK ÉS TAPS: Bravó! Bravó!

MÁRIA TERÉZIA: Oh, a lókötőket!

A MEDVE *(nagy loholással jobbról s öblösmarkával az asztalra csapva — roppant csörömpölés és riadalom közben)*: Még egy nőt megennék!

COLLOREDO *(aki állva maradt, most gyorsan lekapva a medve fejét)*: S iszom gróf Schulenburgra, aki bár bekötött fejjel, Cseklészen mégis megjelent...

(Nagy tetszés, bravozás. Schulenburg gróf szerényen helyet foglal, nagy aklamáczió közepett.)

MÁRIA TERÉZIA: E bekötött fej, mit jelent?

COLLOREDO: S iszom végre Mme de Pompadour-ra *(közbekiáltás, kaczagás :* „A Trenck-pandurra!" *)* kinek multjában csinos viharok vannak — s iszom Losi grófra s Trautson hercegre akik bravurral dőlnek le egynémely kerevetre...

HANGOK: S a csehekre?...

COLLOREDO: Igen... Vivat az ifju Wrbna, Wrtby és Kokorowa!...

A HÁROM CSEH MÁGNÁS *(felállva s egyszerre) :* Gráczia!

COLLOREDO: Szép nevek, bár nehezek... S iszom végre...

HANGOK: Végre! Végre!

COLLOREDO: A Czatoriczky, Dietrichstein, Salm, Lichtenstein, Schwarzenberg és Trautmansdorf egészségére, akik miként Niczky Arlequin, Erdődy, Illésházy és Battyhányi, tudnak a nővel bánni... s iszom végre...

HANGOK: Végre! Végre!

COLLOREDO: Izaurára *(és Dessewffy felé) :* és a leendő Borgia pápára és végre Cseklészre és a hold fényére és végre, szép hölgyek és urak —

(Ebben a pillanatban Mária Terézia az asztalhoz ront és irtóztató ökölcsapással az asztalra, hogy minden zeng és csörömpöl):

MÁRIA TERÉZIA: Kurafiak!

(Általános elrémülés, pánik, menekülés, zürzavar. A gitárosok elszaladnak).

HANGOK *(elrémülve) :* A császárnő!...

MÁRIA TERÉZIA *(csak folytatva, dühvel) :* Latrok és zsiványok! Itt megálltok... Hahó! Hajduk! Őrök! Ördög és pokol!...

(Mária Terézia kiáltására, a háttérben, hirtelen, mintegy a föld alul, egyszerre és ijesztőn hajduk bukkantak fel. Ezek megfélemlitő, egészen kék, mozdulatlan és éles silhouette-ek a holdfényben, A kivont és vállnak emelt kardok csillognak Nagy mozgás, moraj, a nőknek halk, elfojtott sikolya.)

(A császárnő egyedül áll a szin elején, kimagasodva, nagyszerün, A derekáig csuszott selyemköpenyből gyönyörü alakja bontakozik elő. Csupa harag és felháborodás.)

MÁRIA TERÉZA: Proh pudor! *(Egy perczig csend):* Ámde panaszkodni késő... nézzük a mi jóvátehető... Mindenekelőtt a franczia nőknek: tolonczszekér! *(Nagy mozgás, megdöbbenés. A császárnő ismétli):* Tolonczszekér! Azonban gróf Colloredo az egyiket...

COLLOREDO *(elsápadva):* Kegyelem...

MÁRIA TERÉZIA *(renditheletlen):* Elveszi feleségül... Mind a hatot, fájdalom, lehetetlen... A legifjabb Esterházy megesküszik Althan grófnővel, Dessewffy elveszi Izaurát...

IZAURA *(halkan):* Mily boldogság!...

MÁRIA TERÉZIA: Apponyi és Fredró grófnő egy pár lesznek és nem kettő... *(Haragos kaczagással és kárörömmel):* Házasodni! Megesküdni!

(Általános elrémülés és kesergés.)

(A császár néhány percz óta a háttérben megjelent és mintegy örömittasan, támolygott előre a pad irányában, kábultan, mámorosan.)

A CSÁSZÁR: Oh isteni gömbölyüségek! Nem tudom... Nem értem...

MÁRIA TERÉZIA: Szent eskü az oltár előtt! . . . Ebből nem engedek . . .

A CSÁSZÁR: Mindakettő egyaránt remek . . .

MÁRIA TERÉZIA: Mert a házasságon kivül nincs, nem volt s nem lesz sem erkölcs, sem boldogság soha! . . .

A CSÁSZÁR *(kéjesen a padra dőlve le s a holdba kaczagva)*: Az egyik Magyarország, a másik Lotharingia!

Függöny.

NEGYEDIK KÉP.

(Pozsony. — Díszlet mint az első képben. Az asztalokat kihordták. A terem jobboldali falához, egy emelvényre, magas támláju bársony karosszéket állitottak, trón gyanánt. Az emelvénynek két lépcsőfoka van, bársonynyal letakarva. A trón magyar diszitményü.)

(A háttér magas várablakán át az alkonyodó égbolt látszik. A teremben gyertyák égnek. Odalenn roppant élénkség zaja. Kiáltozás, vivátozás, trombitaszó, dobpergés, mint az első képben.)

TIZENKILENCZEDIK JELENET.

HATZFELD GRÓF, KOLOWRAT, GEBLER, KESSEL, BINDER, majd BARKÓCZY PRIMÁS, BATTHYÁNYI NÁDOR, ESTERHÁZY FERENCZ, PÁLFFY, BESSENYEI, ÜRMÉNYI, BRUNSVIK stb.

(Mikor felmegy a függöny, az osztrák tanácsosok a szin közepén, élénk és nyugtalan beszélgetésben. Zaj odalenn is, mely most hirtelen megerősödik. Lódobogás, kocsidübörgés.)

BINDER *(az ablakhoz sietve)*: Az ülésnek vége . . .

KOLOWRAT: A császár hol van?

HATZFELD: Kétségkivül Cseklészen maradt.

TÖBBEN *(akik hallották ezt)*: Ah, boldog ember . . .

KOLOWRAT: Hát Josephus főherczeg?

BINDER: Schönbrunnban...

HATZFELD: De Kaunitz herczeg remélem, megérkezett?...

GEBLER: Az éjjel...

(A zaj megerősödött.)

KESSEL: Micsoda láz, sietség... Ez aligha jelent jót...

(Megpillantják Bessenyeit, aki két főbbrangu katonatiszttel balról megjelenik.)

TÖBBEN: Mi hir?

BESSENYEI: A királyi propozicziók, ugy hallom...

TÖBBEN *(megdöbbenve)*: Visszavetve!

HATZFELD: Az urbér szabályozása?...

BESSENYEI: Rendek és karok protestáló feliratot...

TÖBBEN *(Bessenyei szavába vágva, haragos nevetéssel)*: Haha! Persze! *(Gunynyal)*. A rendithetetlen hü karok!...

BINDER *(haraggal Bessenyeihez)*: De hát honnan futár Bessenyei hadnagy? A diétáról vagy Schönbrunnból?

BESSENYEI: Én Binder előadónak nem tartozom felelni...

BINDER: Csak irjon verseket kedves hadnagy, Lutherhez és Huszthoz...

BESSENYEI: Huszt meghalt a máglyán, ugy sértse Kegyelmed...

KOLOWRAT *(egy másik csoportban)*: Ehj! én tudtam ezt... itt oly ellentétek voltak uralkodó és nemzet között...

TÖBBEN *(gunyos nevetéssel)*: A rendithetetlen hüség!...

KOLOWRAT: A beszédekben: . . . Ausztria kevesebbet szónokolt, de feltételhez sohsem kötötte az engedelmességet.

(Ebben a pillanatban Barkóczy, Batthyányi, Esterházy, Pálffy megjelenése. Ürményi, Brunsvik és egyéb magyar urak követték őket.)

AZ OSZTRÁK URAK *(nagy morajlásban):* Ah, a magyarok . . . A primás! A kanczellárok!

BARKÓCZY PRIMÁS *(előkelőn):* Az urak csendesebben is lehetnének . . . Itt Pozsonyban vagyunk . . .

TÖBBEN *(halkabban):* Ah igen, tudjuk . . . Nagyon is jól tudjuk . . .

(A primás és nádor megindulnak a háttér felé, a középső ajtók irányában. Itt Bessenyei tiszteleg és feltárja azajtót előttük. A primás és nádor el. Esterházy és Bessenyei követték őket.)

MÁS TANÁCSOSOK: *(gunynyal):* A „hü“ Pozsonyban . . .

(Pálffy Ürményi, Brunsvik, akik szintén a háttér felé igyekeztek, most megállanak.)

PÁLFFY: Az urak nem határoznak . . .

BRUNSVIK: Az urak árnyai a históriának! . . .

GEBLER *(nevetve, gunynyal):* A fénylő pontok a magyar dieták!

PÁLFFY: A magyar diétákhoz kegyelmednek nincs szava . . . És én megtiltom . . .

HATZFELD GRÓF: A magyar diéták históriája nem egyéb, mint örökös küzdelem a nemzet jogai és a király prerogativái között! Az ellentállás vagy követelés a koronával szemben: ime, ez a magyar nemzetnek százados története!

(Nagy tetszés és zajos „Ugy van! Ugy van!“ *kiáltás az osztrákok körében.)*

ÜRMÉNYI: Ez nem áll!

BÁNFFY: A nemesség joga...

TÖBBEN *(lármásan)*: Ah igen, a nemesség joga!

HATZFELD GRÓF: A nemesség joga!... Erről tanácskoztak az illusztris urak akkor is, amikor a koronázásra készültek... A nemesség jogáról a legszebb és legalkotmányosabb ünnepen is... *(Zajos:* „Ugy van! Ugy van!" *kiáltások.)* Ő felsége szent fejét még nem is érinté a magyar korona, amikor kegyelmességteknek azon méltóztatott töprengeni, hogyan lehetne a nemességet még több joggal felruházni, mind több joggal, szemben királyával is!

(Roppant tetszés és zajos „Ugy van!" „Ugy van"! *kiáltozas a németek körében.)*

A MAGYAR URAK: „Ez nem igaz!" „Nem áll!" „Ime az osztrák tanácsosok!"

AZ OSZTRÁK URAK: „Ime a magyar főnemesség!" „Hűség az ajkon és hűtlenség a szivekben!..." „Az évszázados hazugság!"

A MAGYAR URAK: „Gazság...."

(Roppant zaj, fenyegető attitüdök mindkét részről. Nagy zaj odalenn is. De ebben a pillanatban középről megnyiltak az ajtók. A főudvarmester pálczájának kopogása szól, egy kamarás kiáltja):

— A királynő, ő felsége!

HUSZADIK JELENET.

ELŐBBIEK. MÁRIA TERÉZIA, KAUNITZ, BARKÓCZI PRIMÁS, BATTHYÁNYI NADOR, ESTERHÁZY. NAGY KATONAI KISÉRET. FŐUDVARMESTER, KAMARÁSOK, SVÁJCZI ŐRSÉG stb. — a középről. Aztán gróf NICZKY KRISTÓF, BATTHYÁNYI IMRE, BALASSA és MAGYAR URAK — balról.

(Mély csend támad. Az utczán is elül a zaj. Az osztrákok, a szin jobb felébe huzódnak vissza. — A magyarok balfelé vonulnak, de megmaradnak az előtérben. A baloldali ajtók nyitva. A szomszéd terem látszik; itt a középen gárdisták, a falak mentén svájczi őrség. E perczben sietve jönnek át gróf Niczky Kistóf, Batthyányi, Balassa és még számosan. A gárdisták tisztelegnek. Halk moraj Niczky gróf léptei nyomán: „A judex curiae . . .“ Emez és a többiek a magyarokhoz csatlakoznak. Szines és ragyogó csoport ez a baloldali előtérben. Mária Terézia magyar diszruhát visel. Most a trónhoz közeledett és megállott az első lépcsőfokon. Kaunitz herczeg egy lépést közeledett feléje, és megállott.)

(A trón másik oldalán, néhány lépésnyire, a primás áll a magyar urak élén. Mögötte egy csoportban a nádor, judex curiae, főkanczellár.

A katonai kiséret hátrált a szin mélye felé.

Nagy csend. Ekkor egy közeli toronyóra ünnepélyes harangkongása. Az égbolt mind sötétebb odakünn. Idebenn a gyertyák mozdulatlan lánggal égnek.)

MÁRIA TERÉZIA *(halkan, felindultan)* : Magyarok... Hiveim... *(Küzködéssel)* : Ah, e szó furcsán hangzik... *(Felkaczagva)* : Hiveim!

(Mozgás, moraj).

A MAGYAROK *(megremegve)* : Nagyasszonyunk!...

GRÓF NICZKY ÉS BATTHYÁNYI *(egy lépéssel előre)* : Felség...

MÁRIA TERÉZIA *(a szavakba vágva, szigorun)* : A szóból elég... A hűségtek, a rajongástok ismerem... Ámde tények kellenek nekem... A tények... A diéta a mi királyi propozicziónkkal szemben protestál...

BARKÓCZY PRIMÁS: Felség, mindez nem végérvényes...

MÁRIA TERÉZIA *(gúnynyal, kiáltva)* : Te megijesztesz! ... Talán még fel is lázadtok! ? A magyar kardok a hüvelyben már régóta pihennek... Talán szomjasak egy kis levegőre ?... *(Nagy megdöbbenés, moraj a magyarok körében. Mária Terézia kiáltva)* : Ehj! az őseim látták e kardokat, amint felvillantak a trón ellen!...

A MAGYAROK *(lázasan)* : Felséges királynő!

MÁRIA TERÉZIA *(a hatás kedvéért)* : Én csak egy gyönge nő vagyok...

BARKÓCZY PRIMÁS: Felséged a magyar királynő... e ragyogó ruhában...

MÁRIA TERÉZIA: Én e ruhában nem tetszeni akarok. — Én biztam bennetek... Ime tudjuk mi történt... *(Int Kaunitznak)* :

KAUNITZ *(hidegen és egyszerüen, néha-néha egy iv papirba pillantva beszédközben)* : A rendek

és karok megtagadják az insurrekcio megváltását... Ezen insurrekcionak rendes katonai hatalommá való átalakitása, lehetetlen.

MÁRIA TERÉZIA *(roppant felindultan)*: Az indoklás?

KAUNITZ *(hidegen és egyszerüen)*: Magyarország szegény... Továbbá már van állandó hadsereg és van határőrség...

MÁRIA TERÉZIA *(felkaczagva)*: Határőrség!... *(Más hangon)*: Az adók felemelése?...

KAUNITZ: Lehetetlen....

A MAGYAROK *(tiltakozón)*: Nem! Nem!

KAUNITZ: Azaz, hogy rendek és karok felajánlanak 310.000 frtnyi adótöbbletet... és hajlandók még egyszer ennyit megszavazni, ha a király elejti az insurrekcio megváltására vonatkozó propoziczióját...

MÁRIA TERÉZIA: Ezt nem lehet.

(Helyeslő moraj az osztrákok körében).

BARKÓCZY PRIMÁS: Az ország szegény...

NICZKY KRISTÓF: Az összes források ki vannak merülve...

MÁRIA TERÉZIA: A német örökös tartományok gazdagabbak?...

BATTHYÁNYI NÁDOR: Ezek, felség, magyar pénzzel fizetik adóikat, mert a vám a határon fel van emelve...

KAUNITZ: Végre pedig az urbér szabályozása, a jobbágyság helyzetének megjavitása... *(Nagy, kinos csend)* — még szóba sem került a diétán. Rendek és karok ezt hallgatással mellőzik...

MÁRIA TERÉZIA *(felindultan)*: Lehetséges ez! A jobbágyság helyzetének megjavitásával

a lelkiismeretemet akartam megnyugtatni... Én istennek számadással tartozom!...

BATTHYÁNYI NÁDOR: Felség, az urbér kérdése az alkotmány lényegébe vág...

MÁRIA TERÉZIA *(hevesen)*: Az alkotmány és az én üdvöm!...

BARKÓCZY PRIMÁS: Felséged üdve nem ez!...

NICZKY KRISTÓF: A nemesi adómentesség országos alaptörvény...

MÁRIA TERÉZIA: Az adómentesség önzés, anyagi haszon!...

PÁLFFY: Közjogi létünk legfőbb garancziája!

BATTHYÁNYI NÁDOR: A magyar királyok, — felséged is — szentesitették ezt minden időre... A nemesi adómentesség szóba sem jöhet országgyülésen. A nemesi föld szabad!

MÁRIA TERÉZIA: Csak a jobbágy elnyomott, adózó!... Batthyányi nádor, te nekem megesküdtél...

BATTHYÁNYI *(rendithetlen)*: Felség, én a nemzetnek is megesküdtem!

A MAGYAROK KÖRÉBÉN: Ugy van! Ugy van! *(Zaj és mozgás)*.

MÁRIA TERÉZIA *(fellépve a második lépcsőfokon és kiegyenesedve, fönséggel és nagyszerün)*: Hahó! Nádor, judex curiae, zászlós urak, ti csak akkor beszéltek, ha én akarom! Rendek és karok ti, csak szolgáltok engem, a magyar király én vagyok! A nemzetért én többet tettem, mint ti mindannyian... ehj! ti könnyen feledtek — pedig a sziveteken ott látom a Szent István-rendet! Az ereklyéket mind visszaadtam, épittetek Budán, a kopár halmokon ujra felverem

egy ragyogó kor tündérvárát: Corvin Mátyás palotáját! A fiaitok előtt nyitva Pázmáneum s a katonai iskolám... Bécsben ti mindannyian az udvar fényében éltek, a magyar gárdisták lantján magyar éneklések... Anyai szivem, mint a sas, elrepült ez országon át s minden legapróbb bajnál, minden nyomornál megállt, — törődtem apró hegyi sikátorokkal, országutakkal, épittettem hidakat nektek: a parasztszekerek immár meg nem feneklettek! Istápoltam minden járást, megbecsültem minden megyét, ispánt, jegyzőt, birót és papot — sőt megnéztem, igen, megnéztem én, én, Mária Terézia! kinek vérében Charles Quintnek vére, megnéztem vajjon a falu harangja jól kondul-e végre! *(Mind növekvő felindulással)*: Ah, de ti protestáltok!... Ám legyen... Magyarok, — amint én isten kegyénél fogva a király vagyok: uralkodni is fogok. Aki az utamba áll: fönséges jogaram izzé-porrá töri... és én legyőzök mindent s engem nem győz le semmi... Tőletek e nap, e trónon, királyi kegyem megvonom...

(Nagy mozgás, moraj).

BARKÓCZY PRIMÁS *(megrendülve)*: Nagyasszonyom!

MÁRIA TERÉZIA *(a trón karfájára ütve, nagyszerün)*: Barkóczy, én haragszom!

BARKÓCZY PRIMÁS: Reméljünk még...

MÁRIA TERÉZIA *(hevesen)*: A hűségedből elég...

(Barkóczy primás, felindultan hátrál. Mind távolodnak, zavar, komorság).

EGY TISZT *(balról)*: Herczeg Grassalkovich!...

MÁRIA TERÉZIA *(gyorsan, hevesen)*: Nem!

Nem ! Senkit . . . *(A magyarok felé) :* Ti is menjetek . . . *(Egy nagy gesztussal az egész termet jelezve) :* Mindannyian ! . . .

(Az osztrákok a trón mögött jobbról kivonulnak).

(A magyarok középről).

(Nagy mozgás, moraj).

BATTHYÁNYI *(komoran) :* Gyerünk ! . . .

BALASSA: Mohácsnál többet vesztettünk . . .

(Mindannyian el, a háttérben csak Kaunitz maradt).

(Néhány percz óta alantról, egy közeli korcsmából magyar ének hallatszik. Összeverődött katonák duhaj dalolása. A dal, tompán bár, de szövegestül felhangzik):

„Hej vasárnap dilután, dilután, dilután
Kinézek a lú után, lú után.
Fehér ingbe, gatyába,
Apró pitykés dolmányba . . .

MÁRIA TERÉZIA *(fájdalmas mosolygással, a lassan távolodó magyar zászlósok után és remegőn, halkan) :* Nádor . . . primás . . . hiveim . . . magyarok . . . *(Hirtelen kitörve) :* Ah, be szerencsétlen vagyok ! *(Hirtelen lejön a trónról s az ablaknak rontva, hevesen) :* Czudar ének ! *(Kaunitz intett egy tisztnek).*

A TISZT *(a küszöbön) :* Magyar huszárok énekelnek . . .

MÁRIA TERÉZIA *(remegőn, haraggal, a fülét betartva) :* Ah, szünjenek meg ! . . . *(A tiszt elsiet).* Megállj ! *(Egy percznyi küzködés után, más hangon) :* Hadd énekeljenek . . *(Felrántja az ablakot. Az egyik szárny tágan kinyilik. A csillagos égbolt, a holdvilágos táj látszik; és az ének még világosabban hangzik.)*

„Hej kié az a tanya ott, tanya ott, tanya ott...
A Török biró uramé, uramé...
Hát az a másik hej kié, hej kié?...
(Nagy lobbal, garajjal.)
Az is az ü keméé!...

KAUNITZ *(egy lépést közeledve)*: Mit néz felséged?

MÁRIA TERÉZIA: Mégegyszer Magyarországot...

KAUNITZ *(halkan, maga elé)*: Az alkotmányos Magyarországot...

A HUSZÁROK *(nagy garajjal, az asztalt verve és haragos irigységgel)*: ... „Az is az ü keméé!"

Függöny.

HARMADIK FELVONÁS.

ÖTÖDIK KÉP.

Schönbrunn.

(Egy évvel később: 1765 augusztusban. Diszlet mint az első felvonásban. Az ablakok és perron-ajtók nyitva. Odakünn az egész park a nyárnak pompájában. A terem küszöbe középről napfényes.)

ELSŐ JELENET.

GRÓF CASTELNAU FLORENCE, majd MÁRIA ANTONIA FŐHERCZEGNŐ, majd LEOPOLD, FERDINÁND és MIKSA FŐHERCZEGEK és KRISZTINA, AMÁLIA, KAROLINA, FŐHERCZEGNŐK, LERCHENFELD GRÓFNŐ, TISZTEK, PIQUEUR-ÖK stb.

(Gróf Castelnau Florence balról. Sietve jön végig a szinen, kinéz középről. Roppant felindultnak látszik. Szőke fürtjei, kuszán a homlokán, mintha gyötrődött volna. Nagy sietségben, szinte lázasan keres, kutat, asztalon, széken, földön, a pamlag párnáit megemeli. Most a zongorához fut, keres tovább, azonközben, hirtelen, a gyors mozgása közben véletlenül megérinti a billentyüket, a húrok felzengenek. Mire ijedten):

GRÓF CASTELNAU FLORENCE: Ah, istenem . . .

(Ugyanakkor balról, az ajtók mögül egy fiatal leányka — Mária Antonia főherczegnő — hangja).

MÁRIA ANTONIA *(türelmetlen gyöngédséggel)*: Florence! Florence! Flórika!

GRÓF CASTELNAU FLORENCE *(egyre keresve)*: Ah de hol veszthettem el, hová tünhetett?...

MÁRIA ANTONIA: Florence! *(Kaczagás)*: Petite blonde de mon coeur!

GRÓF CASTELNAU FLORENCE *(kétségbeesetten)*: Ah! *(Az ajtó felé szaladva)*: Jövök! Jövök!

(De már ekkor Mária Antonia megjelent balról).

GRÓF CASTELNAU FLORENCE *(megpillantva)*: Ah, be gyönyörü!

(Mária Antonia főherczegnő, gyönyörü, szőke, tiz éves gyermekleány, feltünően kifejlődve. A kissé felbigyesztett alsó ajak lenézést és gőgöt árul el. De Florence-szal szemben mintegy kivételes gyöngédséget mutat. A megjelenése csupa báj és szépség).

MÁRIA ANTONIA: De hát mért nem jön? Mennyit kiáltottam... Petite blonde...

GRÓF CASTELNAU FLORENCE *(boldogan, a keze után nyulva)*: Oh drága, fenséges angyalom...

MÁRIA ANTONIA *(fönséggel)*: Szabad...

FLORENCE *(boldogan)*: Igen? *(És rögtön megcsókolja a kezét és arczát)*:

MÁRIA ANTONIA: Ah, be kedves illata van Flórika?... Micsoda?...

FLORENCE *(zavartan)*; Ibolya...

MÁRIA ANTONIA *(nevetve)*: Ah ezt tudhattam volna... Ugy-e, mert Josephus az ibolyát szereti?...

FLORENCE *(enyhe szomorusággal)*: De hiszen fenségednek is ? . . .

MÁRIA ANTONIA *(élénken)*: Igen, igen Flórika . . . Tudod mit ? Az életemben még senkit oly szivesen s oly könnyen el nem viseltem, mint téged . . . Egy szót se . . . Most nézz engem . . . most megyek lovagolni . . . A fiuk is jönnek . . . Leopold, a boldog vőlegény . . . és a nagy nővérkék, Krisztina, Karoline . . .

(Már ekkor megjelentek, élénk fecsegésben, jókedvüen, Leopold, Ferdinánd, Miksa főherczegek és Krisztina, Karolina és Amália főherczegnők, mind lovagló ruhában. Két tiszt, Lerchenfeld grófnő és két piqueur követte őket. Ez utóbbiak a középre sietve, levett kalappal állanak s várják a társaságot.)

LERCHENFELD GRÓFNŐ *(Mária Antoniához)*: Fenséged, persze, megint előre szaladt....

MÁRIA ANTONIA: A „persze" felesleges . . .

MÁRIA KRISZTINA *(gyöngéd pirongatással)*: Tónika !

MÁRIA ANTONIA: A Lerchenfeld grófnő hangjára mindég hideg borzongást érzek . . . Ah Flórika, daloljál . . . *(A zongorához szalad, a billentyükön végighuzza az ujjait).*

LEOPOLD FŐHERCZEG: Ugyan ! . . .

(Kivülről a türelmetlen lovak dobogása).

MÁRIA ANTONIA *(Florence-hoz)*: Csak engem nézzél . . . engem, a fehér pony-n . . . *(a küszöbről a ló felé csettentve)*: Ariane ! Ariane !

KAROLINA FŐHERCZEGNŐ *(csendesen a nővéréhez)*: Milyen jó kedve van . . .

MIKSA FŐHERCZEG *(az egyik tiszthez)*: A kengyel magas . . . ezt innen látom . . .

(A tiszt sietve el).

MÁRIA ANTONIA *(visszafordulva, Florence-hoz)*: Tudod, ugy „califourchon“ fogok lovagolni, a hogyan a férfiak szoktak . . .

CASTELNAU FLORENCE *(gyöngéd kérleléssel)* Nem . . . nem fenség . . .

FERDINÁND FŐHERCZEG *(hirtelen Antoniához, hevesen)*: Ez az én ostorom ! . . . Itt van, nini, a modenai czimer . . .

MÁRIA ANTONIA *(pillanatnyi habozás után, büszkén odadobva az ostort)*: Fogjad . . . légy boldog . . . Nekem lesz különb czimerem . . . ugy-e Flórika ? . . . Petite blonde de mon coeur... *(Csókot hint neki s leszalad a perronon. Alantról a kaczagása, a kiáltozása hallatszik).*

(A többiek is követték, köszöntve Florencet).

LERCHENFELD GRÓFNŐ *(Florencehez)*: A viszontlátásra. *(El).*

FLORENCE *(Leopold főherczeghez, aki megállott volt a küszöbön)*: Én azt hittem, fenséged már Innsbruckba utazott . . .

LEOPOLD FŐHERCZEG: Ma este utazom . . .

FLORENCE: A spanyol infansnő türelmetlen lehet . . .

LEOPOLD FŐHERCZEG: Én is türelmetlen vagyok . . . *(Az állán érinti Florence-t)*:

FLORENCE *(megremegve)*: Fenség . . .

LEOPOLD FŐHERCZEG *(mosolyogva)*: Én 1765 január óta, — tehát immár hét hónapja — a toszkánai nagyherczeg vagyok . . . És Florence mégsem az enyém — ez furcsa . . . nem ? . . .

JÓZSEF FŐHERCZEG *(a ki e szavaknál lépett be jobbról)*: Leopold !

(Ugyanakkor lódobogás alantról).

MÁRIA ANTONIA *(kivülről)* : Florence! Florence!

FLORENCE *(a perronra siet és halkan, gyöngéden)* : Ah édes, édes . . .

LEOPOLD FŐHERCZEG *(egyszerüen)* : Josephus, te nem tartsz velünk ?

JÓZSEF *(hidegen)* : Nem . . .

LEOPOLD FŐHERCZEG: Igazad van . . . *(Köszönt és elmegy. A perronon elhaladva, köszönti Florence-t, aki Antonia főherczegnőnek integet.)* *(Mégegyszer felhangzik a tovalovagló társaság vidámsága. Aztán Florence sietve bekerül, ujra az asztalhoz megy, keres).*

MÁSODIK JELENET.

GRÓF CASTELNAU FLORENCE, JÓSZEF FŐHERCZEG.

JÓZSEF *(egyszerüen)* : Bocsássa meg a fivéremnek ezeket az ostoba szavakat. Ő azt hitte, hogy szellemes . . .

(Florence nem felel. Gyötrődve, csak keres tovább, néha-néha, lázasan, a homlokán végigsimit a kezével).

(A lódobogás halkan, távolról).

JÓZSEF *(a küszöbön és halkan, rejtett keserüséggel)* : Ezek boldogok mind . . .

(E szavakra Florence megremeg. A szemét szánakozó s odaadó gyöngédséggel emeli Józsefre, aki nem látja őt. Egy perczig csend. Aztán kimerülten, mintegy belefáradva a keresésbe és reménytelenül, megindul balfelé. De hirtelen megáll).

FLORENCE *(félénken)* : Fenséged megkapta a könyveket ?

(József igenlőleg int. Egy perczig csend. Aztán):

JÓZSEF: Ezek a legujabb kiadások?

FLORENCE: Igen, fenség...

JÓZSEF: A Rousseau könyvei fel voltak vágva. Voltaire nem?...

FLORENCE: A Rousseau könyveit én vágtam fel...

JÓZSEF *(mosolyogva)*: Ah?...

FLORENCE: Lapozgattam bennük...

JÓZSEF: Mindenesetre megelőzött engem... Az egyik oldalon, ha nem csalódom az ujja nyomát...

FLORENCE *(restelkedve)*: Fenség...

JÓZSEF *(gálánsan)*: Oh talán csak a kisujja nyomát...

FLORENCE *(mentegetőzve)*: A Rousseau irásai érdekeltek, mert az irót személyesen ismertem...

JÓZSEF *(élénken)*: Igen?...

FLORENCE: Ezelőtt néhány esztendővel, Párisban, egy kevés zenére tanitott. Mert zenei tanitással is foglalkozott szegény... De aztán az atyám, nem akarta...

JÓZSEF: Persze aféle vad külsejü ember... nagy, szelid szemekkel... a lázongóknak mindég szelid szemük van...

FLORENCE: Fenséged el fogja olvasni mindezt?...

JÓZSEF: Castelnau kisasszony kiváncsi...

FLORENCE *(remegőn)*: Sire...

JÓZSEF *(nevetve)*: Vagy talán félt engemet?

FLORENCE *(szilárdan)*: Nem, én nem féltem fenséged... sőt —

JÓZSEF *(kiváncsian)*: Sőt?...

FLORENCE: Fenséged tudni fogja, mi fájdalom és szenvedés van e világon és fenkölt szive tele lesz irgalommal, a mikor majd a trónra lép...

JÓZSEF *(enyhe gunnyal)*: Gróf Castelnau Florence mit tud e világnak fájdalmáról?...

FLORENCE *(megejtve)*: Fenség... én érzek valami általános szenvedést... Fenség... én a zárdánk ablakából irtóztató koldusokat láttam, valami ijesztő és lázas hullámzást az utczán, elgörnyedt járásu embereket, fáradt nőket mintegy néma kétségbeesésben... És gyakran kérdeztem magamtól, van-e ezeknek egyéb bünük, mint az, hogy megszülettek?

JÓZSEF *(közeledve és csendesen)*: Castelnau kisasszony valóban érzékeny lélek... *(Még csendesebben)*: No, adja a kezét...

FLORENCE *(boldogan)*: Fenség...

JÓZSEF *(rejtett hévvel)*: És köszönöm mindazt, a mit tett értem... a könyveket... az ibolyákat... Köszönöm, hogy gondol reám... Az este, hallottam, valami franczia rományczot énekelt... Kegyed volt?... A hangjára, a mint átszólott a kerten és üde csengését elejté a fák levelén... a hangjára, — oly távoli ének — megremegtem... Az ő hangja... *(közeledve)*: az ő szeme... s ha felvenné az ő kék selyemruháját, ha egy nagy aranyfésüt...

FLORENCE *(fuldoklón)*: Fenség...

JÓZSEF *(felocsudva és fájdalmas hevességgel)*: Ah képtelenség!... Mindég az utamban találom...

FLORENCE *(rejtett gyönyörrel)*: A halottat?

JÓZSEF *(hevesen)*: Az élőt...

FLORENCE *(csalódottan, hátratántorogva s elfojtott sikolylyal)*: Ah! *(Megpillantva Auersperg herczegnőt és felindultan)*: Herczegnő...

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, AUERSPERG HERCZEGNŐ, MEYTENS, majd JOZEFA FŐHERCZEGNŐ, HOHENTHAL GRÓFNŐ és NYMPHENBURG GRÓFNŐ, stb.)

(Jozefa főherczegnő, Hohenthal és Nympenburg grófnők jobbról).

JÓZSEF *(megpillantva s közeledve)*: Jozefa... Mégy a Práterbe?... *(Egy perczny habozás után)*: Elkisérjelek?...

JOZEFA FŐHERCZEGNŐ *(nevetve)*: Oh dehogy... ez untatja fenségedet... Aztán, — a sárga phaetonban megyek... magam hajtok... ilyenkor fenséged mindég boszankodik...

JÓZSEF: A tény az, hogy fenséged rosszul hajt...

JOZEFA FŐHERCZEGNŐ: Ezt épen csak fenséged mondja... *(Távolodik).*

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(sietve Florence-hoz)*: Florence...

JOZEFA FŐHERCZEGNŐ: *(Hohenthal grófnéhez)*: Henriette, jön? *(Megpillantva, hogy Florence-szal beszélget)*: Azaz nem... Maradjon... Nymphenburg grófnő...

EGY LAKÁJ *(a középről)*: Ő fensége fogata előállott...

(Jozefa főherczegnő és Nymphenburg grófnő el).

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Józsefhez, aki távolodik)*: Fenséged elhágy bennünket?...

JÓZSEF: Ugy látom Meytens-el valami titkuk van...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(rejtélyesen és bizalmasan)*: Ha tudná Josephus... micsoda meglepetés vár fenségedre...

JÓZSEF *(közönnyel)*: Oh...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: De hát semmi sem érdekli?...

JÓZSEF *(sóhajtva)*: Sőt... sok minden...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Fenséged oly különös — oly érdekes...

JÓZSEF: Boldog vagyok...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Hogy mondja ezt!...

JÓZSEF: Hogy mondjam?... Én, fájdalom, nem vagyok sem Sonnenfels...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(tiltakozón)*: Quelle horreur!

JÓZSEF: Sem Bessenyei... *(Távolodik).*

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(József felé)*: Igen rövid kihallgatás...

JÓZSEF *(unottan)*: Én istenem...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Mért nézi ugy a nőket, mint a sóbálványokat?

JÓZSEF *(mosolyogva)*: Mert visszanéztek, amikor Sodoma égett...

MEYTENS *(meghajolva)*: Fenség...

(Köszöntések. József el jobbról).

NEGYEDIK JELENET.

GRÓF CASTELNAU FLORENCE, AUERSPERG HERCZEGNŐ, HOHENTHAL GRÓFNŐ, MEYTENS.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megpillantva Hohenthal grófnét, aki roppant felindultan közeledik, s könnyed ijedtséggel)*: De hát mi történt?

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(kétségbeesetten)*: Jaj! Jaj! .... *(Florence-hoz)*: De hát Florence szivem, küldje el Meytenst ...

MEYTENS *(akinek Florence kezet nyujt)*: A viszontlátásra ... még a délután ... odaát az atelier-ben ...

FLORENCE *(küzködés után)*: Nem, Meytens... nem lehet ... nem jövök többé ... Hagyjuk abba azt a portrait-t ...

MEYTENS *(megdöbbenve)*: Hagyjuk abba? ... Vajjon tréfál Castelnau kisasszony? ...

FLORENCE: Én nem tréfálok ...

MEYTENS: De hát mit jelent ez? ... Szent Rafael, csak nem bántottam meg? ... *(Auersperg herczegnőhöz, aki figyelmessé lett)*: Herczegnő ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(fölényes jóindulattal)*: Meytens?

MEYTENS *(kétségbeesetten)*: Képzelje csak, Castelnau kisasszony ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Nem akar modelt ülni a pármai herczegnő portraitjához? ... *(Florence-hoz)*: Ej, ej, kis szeszélyes ..

FLORENCE: Ez nem szeszély ....

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Kegyed nélkül pedig ... *(Meytenshez)*: ugy-e bár, lehetetlen ez a portrait!

MEYTENS: Azaz hogy Castelnau kisasszonyt lehetetlen nélkülöznöm ... Már hozzászoktam ... Már nem is tudnék dolgozni nélküle ... Annak a régi és elmosódott rajznak mely Izabella herczegnőről rendelkezésemre áll, ő adja vissza az élet hevét; az alakja, a tekintete egy megdöbbentő feltámadás, tele szépséggel, ifjusággal, a

szinek zenéjével! ... A mint előttem áll az elhunyt fenség, kék ruhájában s azzal a nagy arany fésüvel a hajában ... nem, nem, ha Castelnau kisasszony nem akarna jönni többé, Pármai Izabella kétszeresen meghalt volna nekem ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: És Josephusnak is ... Mi meg akartuk lepni őt ...

FLORENCE: Ő fensége nem kivánja ezt a portrait-t ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Nem kivánja?... De hiszen nem is tud róla ...

FLORENCE *(gyötrődve)*: Én istenem ...

MEYTENS: Ő fensége boldog volna ...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(aki időközben maga is keresgélt, most felindultan Florence-hoz)*: Ugyan szivem, nyugtassa meg az öreget ... hadd menjen már ...

FLORENCE *(legyőzve, Meytenshez)*: Hát nem bánom ...

MEYTENS *(boldogan, kezet csókolva)*: Ah! ... Ma délután ... a kék ruhában, az aranyfésűvel...

FLORENCE *(gyötrődve)*: Igen, igen ...

MEYTENS: Végre!

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(türelmetlen)*: A viszontlátásra, kedves Meytens ...

(Meytens köszönt és elsiet).

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, MEYTENS nélkül, végül STORCH báró.

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(alighogy Meytens távozott, élénken)*: De hát nem értem ...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(felindultan)*: Florence el van veszve!

FLORENCE *(kiáltva, hátrálva)* : Én ! !

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Egy lángolóan szerelmes levele eltünt az asztaláról . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Hm ! A Storch keze . . .

FLORENCE *(megdöbbenve)* : Egy lángolóan szerelmes levelem ? . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Hohenthal grófnőhez)* : A melyet te irtál, epedő gyermekem . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(szemérmetlen tagadással)* : Oh, én . . . nem . . .

FLORENCE *(remegőn)* : Grófnő, nekem csak átirnom kellett . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Az irás e levélen?

FLORENCE: A grófnő konczeptusát eltéptem... Az irás : az én irásom . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Csak ez bizonyit ! . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Florence-hoz)* : Ah, szegény leányom . . . A császárnő ? . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Egy óra mulva tudni fogja, hogy — ő . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(felnevetve)*: Oh!... *(Szigoruan)* : Henriette . . . ezt a leányt . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: De hát miért ir szerelmes leveleket ? . . . Rólam mindenki tudja, hogy erényes vagyok . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Hohenthal grófné hangját utánozva)* : Még akkor, is ha Cseklészen barangolok . . . Ez rimel.

FLORENCE *(gyötrődve)* : Én . . . én . . . mivé leszek ! . . . Gróf Castelnau Florence az udvar előtt . . . !

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ez nem lehet . . . Elvégre a védelem könnyü . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Ha engem vádol, letagadom . . .

FLORENCE *(remegve)* : Letagadja ? . . . Mért? . . . . E levél hangja, igaz . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Túlheves ? . . .

FLORENCE: A szavaknak . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Forró ölelkezésük van . . . a papir szinte ég alattuk . . . *(A herczegnőhöz)* : Ha tudnád, hogy Florence ir szerelmes levelet !

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Akiben ennyi hév van, az tán maga is szeret ? . . .

FLORENCE: Herczegnő . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: De nem irhatván a saját számlájára : szerelmes sikolyát elküldi Versaillesba ? . . .

FLORENCE *(megremegve)* : Herczegnő . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Köszönöm, ha a leveleimbe a saját szivét fojtotta . . .

FLORENCE: A grófnő buzditott : csak szilajan, lobogva ! . . . A hang szilaj, megengedem . . . de a levél bevallható : rokonok között ez ártatlan szerelem . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Rokonok között ? . . . Saint-Germain . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(kitörve)*: Saint-Germain nem a cousin-em !

FLORENCE *(megremegve)* : Nem ? *(És rögtön megértve, lázasan)* : Oh !

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Ezt egyébként sejthette, szivem . . . cousin-nek nem irunk ilyen leveleket . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Nem is a cousinnek irt Florence, de annak, akit szeret . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Hát akkor ne is panaszkodjék . . . sőt ! . . . E levelekkel könnyithetett a szivén . . .

FLORENCE *(sirva)* : Mért hogy mégis olyan sulyos, ha könnyitettem én . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Én férjes nő vagyok. A jó hirnevemnek vége . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(gunyosan)* : S hogy csalódnék Ő felsége !

HOHENTHAL GRÓFNÉ: Kegyednek könnyebb, Flórikám . . . Kegyed szabad . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(mint az előbb)* : S még férjhez is mehet egy hét alatt . . .

(Odakünn trombitaszó, dobpergés, a császárnő érkezését jelezve. Ugyanakkor kocsidübörgés, lódobogás. És Storch báró balról megjelent).

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(ijedten a trombitaszóra)* : Jaj ! . . . Jaj ! . . .

FLORENCE *(remegőn)* : Herczegnő . . . *(Letérdel a herczegnő elő).*

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(megpillantva Storchot)* : De nézzük, vajjon megmenthető . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Mily jószivü ! ...

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(Storchhoz közeledve)*: Báró Storch, — grófságot azért a bolond levélért . . .

STORCH BÁRÓ *(egy csomó irással a kezében, gunyosan néz, felbigyesztett ajkkal)* : Hem . . . Hem . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(busan)* : Nekünk, Kikivel, sohsem volt gyermekünk . . . Mi adoptáljuk Önt . . .

STORCH BÁRÓ: Kissé éltes gyermek volnék . . . Én láttam a vizözönt . . .

(A kocsik megállottak. Alantról zaj, beszélgetés).

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(idegesen)*: Hát nincs mód ?

STORCH BÁRÓ *(dermesztő szárazsággal)*: A grófné tréfál . . . Ezek államügyek . . .

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(bosszusan)*: Oh förtelmes erkölcs-bakter ! . . . *(A herczegnő és Florence felé, a szoknyáját könnyedén megemelve)*: A kis Hohenthal . . . *(Meghajlik és elszalad).*

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Elszelel . . .

FLORENCE *(remegőn)*: A császárnő . . . *(Feláll és hátrál).*

HATODIK JELENET.

AUERSPERG HERCZEGNŐ, CASTELNAU FLORENCE, STORCH, MÁRIA TERÉZIA, A CSÁSZÁR, LACY GRÓF, BLUMEGEN GRÓFNŐ, KISÉRET – a perronon a VADÁSZ és LAKÁJOK – majd KAUNITZ, majd KAMPMILLER, BINDER, FŐUDVARMESTER, KAMARÁSOK, TISZTEK, BESSENYEI stb.

MÁRIA TERÉZIA *(a császárral együtt lépve be, vidáman)*: Ah, be ragyogó idő ! Be boldog voltam ! . . . *(Pénzt hajitva egy tiszt felé)*: Ezt a trombitásnak . . . Az őrség legénysége igyék egy kis bort . . . Mindenki egy pohár bort . . . *(Néhány aranyat egy másik tisztnek)*: Azoknak a kicsi öreg asszonyoknak, akik almát árulnak a hietzingi kapunál . . . Oh a Práter be gyönyörü! .. A fiukat is láttuk és Krisztinát . . . Tónikát a fehér pony-n, nagyszerü száguldozásban . . . A császár is boldog volt mellettem . . . és én, én, be boldog voltam ! . . .

A CSÁSZÁR: Herczegnő . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Kegyes szivével felséged, védje meg ezt a gyermeket...

A CSÁSZÁR *(kedélyesen)*: Ki bántja?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Storch... *(A császár nevet és tovább beszélget Auersperg herczegnővel).*

(Florence ujra hátrált és vár).

MÁRIA TERÉZIA *(a herczegnő felé)*: Herczegnő, mily ékes ruhában!... Még mindég a Madame de Pompadour faiseur-je?

BLUMEGEN GRÓFNŐ: Most már talán a Du Barry-é?...

MÁRIA TERÉZIA: Grófnő, Önt senki sem kérdezte... *(Blumegen grófnő elmegy)*: A kis Lichtensteint is láttuk...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Már felépült?...

A CSÁSZÁR: Igen, de oly bus szegényke, a miért a várt angyal leány s nem fiu...

MÁRIA TERÉZIA: Ehj, a fiuk szeretnek a szép leányok után futni... *(Storchhoz, akitől átveszi az iratokat, sohajtva)*: De most, isten hozzád gyönyörü idő!...

A CSÁSZÁR *(hátradőlve a pamlagon s enyhe bánatossággal)*: Augusztus... de már az ősz érezhető...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Rajtam?...

A CSÁSZÁR *(rejtett fájdalommal)*: Herczegnő...

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen)*: Castelnau kisasszony...

FLORENCE *(megremegve és egy lépést közeledve)* Felség...

MÁRIA TERÉZIA *(miközben átfutja az irásokat)*: Mit szól Tónikához?...

FLORENCE: Oh felség, ha szabad...

MÁRIA TERÉZIA *(már nem is figyelve, Storchhoz)* : Nem ... Nem ... ezt megtiltom ... *(Haraggal ir)*.

A CSÁSZÁR *(mint az előbb)* : Még minden zöld, de a levelek már megértek a hervadásra ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(csendes kaczagással)* : Vén asszonyok nyara ...

A CSÁSZÁR: Királyok melankoliája ...

LACY *(aki néhány tiszttel a pamlag mögött állott)* : Felség ...

A CSÁSZÁR *(gyöngéden)* : Oh hagyjatok ...

(A tisztek elmennek. Csak Lacy közeledik a császárnőhöz).

MÁRIA TERÉZIA *(szigoruan)* : A felső-ausztriai parasztleányoknak hatóságilag meghagyandó, kitömött mellfüzőiknek illendő megváltozása és kurta szoknyáik meghosszabbitása... Ily viseletben nem szabad esketni őket és semmiféle proczesszióhoz nem bocsájthatók ... *(Egy más irás után nyulva)* : A lotharingiai herczegnő levele — hát ez hogy kerül ide ? ...

EGY KAMARÁS: Az imént hozta a futár ...

MÁRIA TERÉZIA *(átnyujtva a levelet)* : A császárnak ... *(a császár felé)* : Cette chére Charlotte ...

(A kamarás átnyujtja a császárnak a levelet, aki egyre Auersperg herczegnővel beszélget, lassan felbontja s egy szál, immár hervadt virágot talál benne).

MÁRIA TERÉZIA *(mint az előbb)* : Castelnau kisasszony ...

FLORENCE *(mint az előbb)* : Felség ...

MÁRIA TERÉZIA: Lerchenfeld grófnő panaszkodik Tónikára ... *(Hirtelen más hangon)* : Sze-

gény Frau Leidenstein... Még mindég szenved... Nem jutok hozzá, hogy fogadjam... Armes Weib...

A CSÁSZÁR *(a herczegnőhöz)*: És láttam egy kiapadt forrást...

MÁRIA TERÉZIA *(a herczegnő felé)*: És láttam egy gyönyörü leányt... Bánffy Ágnest... Délután itt lesz... s szent hitünkre leteszi az esküt... enfin!...

A CSÁSZÁR: Egy kiapadt forrást a hietzingi uton...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Oh, ezt ismerem...

A CSÁSZÁR: Elnémult zengését vadrepkény futotta be...

MÁRIA TERÉZIA *(egyéb irásokat futva át)*: Megint három folyamodás, anyává lett szegény leányoktól... A kicsapongás s annak büntetlen volta valóban nyugtalanit... C'est effrayant... Akárhogy büntetünk...

LACY: Ezzel nincs jóvátéve semmi...

MÁRIA TERÉZIA: Nézz utána, vajjon a katonáik nem vehetnék el őket.. Truttl, Trottl már egy esztendeje, hogy megesküdött azzal a leánynyal, s ugy hallom, boldogok...

STORCH: Az asszony néha az Althan-dragonyosok után jár...

MÁRIA TERÉZIA: Hát csak nem tudta elfelejteni őket, mióta náluk volt a vártán... *(Hirtelen mint az előbb)*: Castelnau kisasszony...

FLORENCE *(megremegve)*: Felség...

MÁRIA TERÉZIA: Talán jó volna... *(Intneki, hogy elmenjen, de ugyanakkor megpillantva Kaunitzot)*: Bonjour radieux!

(Florence néhány lépést tett balfelé, aztán ujra megáll, a perronajtónak támaszkodva).

KAUNITZ: A velenczei követ...

MÁRIA TERÉZIA *(ingerülten)*: Nem, nem.. senkit a cseklészi haramiák közül... Egy éve mult e gyalázatnak, de ugy lázong bennem, mintha tegnap lett volna...

KAUNITZ: Az emlék nem enyhül, mert Pozsonyon szürődik át...

MÁRIA TERÉZIA: Látni se akarom a Dessewffy fiát!... A Pázmáneumban nincs hely, sajnálom... A Theresianum is tömve: ezt Niczky „Arlequin"-nek... Ott katonát s nem majmokat nevelnek... A többiek vegyék el a szeretőiket...

KAUNITZ: Felség, ez lehetetlen kivánság...

MÁRIA TERÉZIA: Esküdni a pap előtt, ez az egyetlen boldogság...

KAUNITZ: Colloredo, Losi, Trautson...

MÁRIA TERÉZIA: Még a nevöket sem...

KAUNITZ: Ha elvennék azokat a nőket, meg se jelenhetnének az udvarnál velök...

MÁRIA TERÉZIA: Annál jobb, legalább nem látnám őket...

KAUNITZ: De hiszen e rossz izlésü házasságokat megvetné, felség...

MÁRIA TERÉZIA: A legrosszabb házasság is jobb, mint az erkölcstelenség!... Hát a kis Esterházy mért nem vette el Althan grófnőt?

KAUNITZ: Althan grófnőnek férje van...

MÁRIA TERÉZIA: Proh pudor! még csak az kellene, hogy férje se legyen...

BESSENYEI *(aki egy percz óta megjelent)*: A protestáns mágnások, felség...

KAUNITZ *(emlékezve)*: Csakugyan...

(A császárnő felállott. Ugyanakkor a jobboldali nagy ajtók megnyilottak: a főudvarmester, kamarások, tisztek, Binder és Kampmiller páter megjelenése a küszöbön, várva a császárnőt).

KAMPMILLER *(egy lépést közeledve a császárnőhöz)*: Felség, az egri püspök ellenzi e kihallgatást...

MÁRIA TERÉZIA: Az egri püspök ne avatkozzék az uralkodás dolgaiba... Te sem... *(Tovább megy s halkan Storchhoz, a herczegnőt és a császárt jelezve)*: Ügyelj... *(A küszöbre érve, int a főudvarmesternek, aki megindul jobbfelé, Mária Terézia követi, a többi urak is el jobbról. Miközben az ajtó bezárul mögöttük, a főudvarmester pálczakopogása hallatszik s egy kiáltás)*: „A császárnő ő felsége“! *(Mire rögtön a mágnások lelkes „Vivat“-kiáltása).*

KAUNITZ *(visszatartva Kampmillert a küszöbön)*: Tegnap, Bécsben — inkognito — kitünően ebédeltem... Egy kis franczia vendéglő: „Aux temps nouveaux“... És pompás hal, ajánlom: „Sole Choiseuil, Sauce Voltaire...“ *(Elmegy. Kampmiller megremeg és el jobbról).*

A CSÁSZÁR *(Kaunitz felé)*: Ah, láttam a Práterben... Gyönyörü paripa...

KAUNITZ: S az allür?

AUERSPERG HERCZEGNŐ: A csont öreg, az allür még fiatalos...

KAUNITZ: Igy csaljuk a világot... *(Eljön).*

A CSÁSZÁR *(a herczegnőhöz)*: De fájdalom, nem önmagunkat...

(Eközben Castelnau Florence aggódva és loppal nézte Storchot, amint ez rendbe hozza a dokumentumait s bizonyos irásokat megelégedett mosolylyal

legfelül helyez. Ezekben Florence megismerte az ő levelét s ekkor, önkénytelenül és halkan, felsikolt. Aztán egy pillanatig néz Storch után, aki ovatosan és a császártól tiszteletteljes távolságban elsompolyog, — majd maga is távozni akar).

KAUNITZ *(aki feléje jött):* Előlem szökik, Castelnau kisasszony? . . .

FLORENCE *(megállva):* Oh dehogy . . .

KAUNITZ: Hallom Meytens . . . *(egy ateliergesztussal jelzi az arczképfestést).* Oh, a boldog ember . . . én irigylem őt . . .

FLORENCE: Meytens nem engem fest . . .

KAUNITZ: Oh tudom, tudom . . .

FLORENCE: Én, itt az udvarnál, mindenkinek csak az elhunyt főherczegnő emléke vagyok...

KAUNITZ: Mindenkinek?

FLORENCE: Talán csak Tónika főherczegnő, egy fiatal leányka . . .

KAUNITZ: S egy öreg gyermek . . . *(Halkabban):* Kegyed nekem: gróf Castelnau Florence. . . . *(A keze után nyult).*

FLORENCE *(hátrálva és büszkén):* Ha én a herczegnek gróf Castelnau Florence vagyok, akkor várja be, amig én nyujtom a kezem . . .

KAUNITZ *(megremegve és tisztelettel jesen):* Igaza van. *(Egy perczig csend. És mindég tisztelettel jesen):* Ámde, ha szabad kérdeznem, mért időzik Meytensnél oly soká?

FLORENCE: Soká?

KAUNITZ: Néha már késő este van, amikor átsiet a parkon . .

FLORENCE: Meytenstől jövet, az őrség zenéjét hallgatom . . .

(Beszélgetve, lejönnek a perronon s mindketten el).

HETEDIK JELENET.

A CSÁSZÁR, AUERSPERG HERCZEGNŐ, majd MÁRIA TERÉZIA, STORCH.

(E jelenet folyamán egyszer-kétszer Storch látható, amint feltünik a háttérben a perronon, ovatosan végigsompolyog és eltünik).

(Egy perczig csend. A császár álmodozón, bágyadtan hátradőlt a pamlagon. Auersperg herczegnő felállott volt, a középig ment és visszajött. A császár szomorusága mintha őt is megejtette volna).

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Ilyen hangulatban aligha láttam még felségedet...

A CSÁSZÁR *(öngunynyal)*: A kedélyemnek mély hullámzása ez...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: E délelőtti kocsiséta a császárnővel mily különös hatással volt.. Sire... mint császár távozott s mint poéta tért vissza...

A CSÁSZÁR: A Práterben eszembe jutott messze Lotharingia... Zöld völgyek a napfényben, a réteken vadvirágok...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megejtve)*: Felséged szenved...

A CSÁSZÁR: Furcsaságok! Valami elmegy, valaminek vége... egy nagy finálé zeng a levegőben...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(csendesen)*: S a szivekben...

A CSÁSZÁR *(megremegve)*: Az én szivemben...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megdöbbenve)*: Sire...

A CSÁSZÁR: Valami remeg, valami sir ... ki tudja ... Eszembe jutnak mindazok akiket szerettem ... A császárnő, a gyermekeim ... József és a bajor herczegnő szegény ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: És? ...

A CSÁSZÁR: Sarolta ... a hazám ... és . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(rejtett fájdalommal)*: És? ...

A CSÁSZÁR *(a herczegnő keze után nyulva)*: És te ... De amint igy nézlek benneteket sorra, a szivem ez órát oly ijesztőn dobogja ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(megejtve, alig hallhatólag)*: Sire ... *(Ösztönszerüleg körülnéz. A napfény a küszöbön elsápadt. Egy perczig csend).*

A CSÁSZÁR: Ah, Cseklészen mily bájos voltál ... Utolsó, édes emlék ... Ha még egyszer megcsókolnál — herczegnő, még jobban emlékezném ... *(Föléje hajlik).*

(Ebben a pillanatban Mária Terézia középről. Storch, mint az árny, egy pillanatra látható volt mögötte, aztán eltünt).

MÁRIA TERÉZIA *(inkább fájdalmasan mint haraggal)*: Oh, Frantz, kérlek ...

A CSÁSZÁR *(ijedtség nélkül, szeliden)*: Ne korholj ... ezek emlékek ...

MÁRIA TERÉZIA *(a herczegnőhöz, aki távolodni akar; elnézőn és fájdalmasan)*: Oh Wilhelmine ... csak maradjon ...

A CSÁSZÁR: Légy elnéző ...

MÁRIA TERÉZIA *(felnevetve)*: Elnéző! ... *(Fájdalmasan)*: Mig én országok ügyével ...

A CSÁSZÁR *(szeliden)*: Te uralkodol, Teréz. ...

MÁRIA TERÉZIA: Viszont te ....

A CSÁSZÁR *(közbevágva)*: Én ... *(S va-*

(ami rejtett, egészen halk keserüséggel): Nekem nincs s nem volt hatásköröm soha . . .

MÁRIA TERÉZIA: A német császárság . . .

A CSÁSZÁR: Álom !

MÁRIA TERÉZIA: Toszkána . . .

A CSÁSZÁR: De hát nem lemondtam Leopold javára ? . . .

MÁRIA TERÉZIA: Én megtettem mindent, hogy hatásköröd legyen . . .

A CSÁSZÁR: Oh tudom, igaz . . .

MÁRIA TERÉZIA: Én boldog lettem volna, ha te uralkodol . . .

A CSÁSZÁR: Igaz . . .

MÁRIA TERÉZIA: Oh hányszor reménykedtem benned . . .

A CSÁSZÁR *(önvaddal, könnyedén)*: Hiu remény . . .

MÁRIA TERÉZIA: Hányszor kerestem támaszt, segitséget, hányszor kértelek, mutasd meg a helyes irányt nekem . . .

A CSÁSZÁR: Ejh, ha tudtam volna . . .

MÁRIA TERÉZIA: Gyakran tévelyegtem . . . szenvedtem — sokszor . . . És csalódtam benned . . .

A CSÁSZÁR: Én szerettelek !

MÁRIA TERÉZIA: A titkos epedésem . . .

A CSÁSZÁR: Hogy Césár legyek !

MÁRIA TERÉZIA: Hóditó, fönséges, nagy fejedelem ! . . .

A CSÁSZÁR: Tiz kedves sor a históriában . . . ez elég nekem . . .

MÁRIA TERÉZIA: Oh . . .

(Egy perczig csend)

A CSÁSZÁR *(csendesen)*: Élvégre, miért ne

ugy éltem volna, a hogy az nekem kellemes volt.... Bölcsebb vagyok, ha ápolom a lelkemben a nagy ambicziók veszélyes virágait, a melyek a napjaimat elrontják s megmérgezik?... Igy, — ha egy kicsit el is kövéredtem, csupa egyensuly voltam... vágyak és képesség: mindenkor arányban állottak egymással és sohasem próbáltam legyőzni azt, amiről sejtettem, hogy engem győzne le... Teljesen jelentéktelen voltam? *(Kedves egyszerüséggel)*: Talán nem... Egy kicsit franczia, — könnyed — a régi frank sisakok és ó-német pánczélok között...

MÁRIA TERÉZIA *(csendesen)*: Frantz...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Sire...

A CSÁSZÁR *(folytatva, a herczegnőhoz)*: Könnyüvérü... De milyen szépek a gyüjteményeim! .... *(Feláll és a császárnőhöz közeledve, enyhe vidámsággal)*: Ah, de hiszen ez gyönyörü élet volt...

MÁRIA TERÉZIA *(nyugtalanul)*: Volt?...

A CSÁSZÁR: Egy nagy fejedelemnő mellett — s egy kedves barátnővel... *(Kedvesen, enyelgőn)*: Mert ő kedves volt hozzám...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Sire...

A CSÁSZÁR *(a császárnő előtt)*: És te, irgalmas... Hát ne volnék elégedett?! Egy kis zugocska a históriában — és csak annyi: szeretett, szerették s huszonhat esztendőn át ő birta Mária Teréziát...

MÁRIA TERÉZIA *(a császár karjához szoritott fejjel, odaadón s már-már sirva)*: Frantz...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(a szivére szoritott kézzel, alig hallhatólag)*: Felség...

A CSÁSZÁR *(meghatottan)*: Ez nekem tel-

jesen elég . . . *(Gyöngéden elhárítja a császárnőt és lassan távolodik a közép felé. Egy perczig csend. Aztán, hirtelen, lódobogás, ostorcsattogás, a főherczegek és főherczegnők visszatérése).*

A CSÁSZÁR *(a középső bejáratnál, nagyon gyöngéden)* : Ah, les enfants ! . . . Már jönnek haza, ugy látszik megéheztek . . . *(Kisiet).*

MÁRIA ANTONIA *(kivülről, ostorcsattogás közepett)* : Florence ! Florence !

(Castelnau Florence balról besiet, de hirtelen megáll, megpillantva a császárt, akivel szembe került).

A CSÁSZÁR *(hirtelen emlékezéssel az Auersperg herczegnő egy jelére, a császárnőhöz)* : Ah igen . . . légy elnéző Castelnau kisasszony iránt... ő franczia *(a kezét nyujtja Florencenak)* s egy kicsit honfitársnőm . . . *(El középről).*

NYOLCZADIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, AUERSPERG HERCZEGNŐ, CASTELNAU FLORENCE, STORCH BÁRÓ, majd UDVARHÖLGYEK, URAK, EGY APRÓD stb.

MÁRIA TERÉZIA: Elnéző ? Vajjon ? . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Florencehoz)* : E percz kedvez nekünk . . . *(A középre sietve s kiszólva)* : Storch . . .

(Storch rögtön kéznél volt, mintha ott leselkedett volna).

MÁRIA TERÉZIA *(megpillantva és megértve)* : Ah ? . . .

STORCH *(a császárnőnek egy levelet nyujtva át s halkan)* : A grófkisasszony asztaláról . . .

MÁRIA TERÉZIA: Az asztaláról ? . . . E nemét — a kutatásnak nem nagyon kedvelem . . .

(Int Storchnak, aki sietve s alázatosan távozik): Gróf Castelnau Florence... E levél?...

FLORENCE *(aggódon s rejtett forrósággal):* Szerelem...

MÁRIA TERÉZIA: Ah, ez őszinteség... *(Más hangon):* Szerelem a — Madonna iránt?... Avagy másfajtáju Ámor?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(kérlelőn):* Felség...

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen elhatározással Florencenak nyujtva át az irást):* Hadd halljam. Herczegnő... *(Ujra Florencenek Auersperg felé):* Olvassa...

FLORENCE *(olvasva):* „Szeretlek"...

MÁRIA TERÉZIA: Már az első szó... Quel empressement! Tovább...

FLORENCE: „Szeretlek! Szeretlek!"

MÁRIA TERÉZIA *(közbevágva):* Folytassa a második oldalon kérem...

FLORENCE *(aki belehevült, most már rajongón):* „Szeretlek! Életem!..."

MÁRIA TERÉZIA: S ez igy megy tizenhat oldalon át?! Au hasard... A hetediken...

FLORENCE: „Szeretlek!"

MÁRIA TERÉZIA: A kilenczediken...

FLORENCE: „Szeretlek!"

MÁRIA TERÉZIA: A tizenharmadikon...

FLORENCE *(mind hevesebben és szenvedélyes bánatossággal):* „S miután tizenkét oldalon át *(Mária Terézia:* Enfin!) csak azt mondtam, hogy szeretlek, vajjon még mit mondhatok mást? Hogy sirjak még, a mikor több könyem nincs, hogy szóljak még, minthogy elmult az éj s odakünn a park fölött már-már hajnalodik és

minden készül a napban! ... E fény, e reggel tiszta születése, itt e helyen, látod? az irásomat érte, — a szivem heve itt összeforrt a napnak első sugarával, a szerelmes szavam együtt hangzott az ébredő madarak dalával s mig odalenn az ablakom alatt, enyhe s titkos levélrezgés támad: nem tudom ők hallanak-e engem, vagy én hallom a nyárfákat? ... Szeretlek ... nézd, itt a vére a szivemnek; szeretlek ... nézd, itt ez irás felitta a leheletem — talán azért, hogy e sikoly egy irott szónál több legyen ... Oh több, hogy mondjam, szeretlek! szeretlek! örökre elérhetetlen, szédítő álom, örvény, a melytől félek ... szeretlek menyei szenvedés és szeretlek halálom ... szeretlek nagy lemondás, sebző tövis e tiltott uton a melyre letévedtem: légy irgalommal irántam Jézus a kereszten! *(Sirva hátratámolygott, az irás kihullott a kezéből).*

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(meghatottan):* Drága lélek ...

MÁRIA TERÉZIA *(meghatva és naivan):* Szép levél ... nagyon szép ... *(Merengőn):* Eszembe jut Letourneur-nek „A keresztény élet" czimü könyve ... És Romeo és Julia, akik meghaltak, szegények, Anconában...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Veronában ...

MÁRIA TERÉZIA *(részvéttel):* S egymás mellett nyugosznak...

(Ekkor középről udvarhölgyek és urak megjelenése. Balról az ajtók megnyiltak. Néhány apród).

(Déli harangszó).

MÁRIA TERÉZIA *(mintegy felocsudva):* Dél van ... *(Feláll és szives kézmozdulattal viszonozza a hölgyek és urak köszöntését s Auersperg*

herczegnőhöz, invitálva) · Herczegnő . . . *(Egy lépést tesz balfelé s menetközben néhány szót intéz egy apródhoz. Emez rögtön).*

AZ APRÓD: Gróf Castelnau Florence — a császárnő asztalához . . .

MÁRIA TERÉZIA *(menetközben Auersperg herczegnőhöz)* : De hát azt mért nem mondta meg, hogy kit szeret ? *(Nevető felháborodással)* : Talán csak nem Kaunitz Venczel herczeget ? . . .

(Nevetve el, Auersperg herczegnővel).

(Mind távoztak, a szin kiürült. Csak Castelnau Florence maradt itt, a zongorának támaszkodva s egyre sirva. A déli harangszó még tart).

KILENCZEDIK JELENET.

GRÓF CASTELNAU FLORENCE, HOHENTHAL GRÓFNÉ.

HOHENTHAL GRÓFNÉ *(aggódva, lassan, kinyitja az ajtót jobbról. Aztán látva, hogy senki sincs itt, sietve közeledik Florencehoz)* : De hát mi történt ? . . . Oh ne sirjon szivem . . . szegény kis szőke szivem . . . *(A zsebéből papirt és czeruzát vett elő s ir a zongorán)* : Vajjon hogy mondják azt szépen francziául . . . esetleg versben : „Most már nem lehet habozni . . . repülök feléd, mint a galamb, kit megsebzett a serét . . .“ *(Felkönyökölve a zongorán, türelmesen várja, hogy Castelnau kisasszony válaszoljon. Emez nem is hallotta a kérdést s most sóhajtva a könyeit törli.)*

Függöny.

HATODIK KÉP.

A császári gyermekek lakosztálya, a schönbrunni kastélyban.

(Egy nagy terem. Középről tárt üvegajtók: a park és messzebb a gloriette láthatók. Széles terasse a háttérben; innen márványlépcsők vezetnek le a kertbe. — Egy kis asztal mindenféle hüsitőkkel. — A szőnyeg fel van véve: márványpadozat. A fiatalabb főherczegek és főherczegnők tánczleczkéje. A háttérben, egy sorban: két hegedüs, egy gordonkás, egy hárfás. Ezek olasz zenészek olasz öltözékben. Egy vidám menuette hangzik fel, még a függöny felgördülte előtt. Az előtérben a menuette-t tánczolják: Mária Karolina főherczegnő Ferdinánd főherczeggel, Amália főherczegnő Miksa főherczeggel és Mária Antonia főherczegnő a kis Chotek Rudolf gróffal. Előttük tánczol Zinzanelli tánczmester, egy kis ébenfabottal a kezében a taktust verve, ügyelve, dudolgatva a menuette ütemére . . . Oldalt, a tánczoló párokban gyönyörködve: gróf Castelnau Florence és Lerchenfeld grófnő.)

TIZEDIK JELENET.

FERDINÁND és MIKSA FŐHERCZEGEK, MÁRIA KAROLINA, AMÁLIA és ANTONIA FŐHERCZEGNŐK, GRÓF CHOTEK RUDOLF, CASTELNAU FLORENCE, LERCHENFELD GRÓFNŐ. ZINZANELLI stb. majd MÁRIA TERÉZIA.

ZINZANELLI *(a taktust verve, tánczolva és dudolgatva)*: La la la la la — pi pi pi pi pi piripi...

(hadarva): É perfetto! Meravigglioso! La la la la la... con grazia! con grazia! *(Antonia főherczegnő felé):* Ah, vostra altezza...

ANTONIA FŐHERCZEGNŐ *(Chotekhez, akivel most kezet kell fognia):* Csak a kis ujjamat, Rudolfka...

FLORENCE *(Lerchenfeld grófnőhez):* Milyen bájosan büszke!...

LERCHENFELD GRÓFNŐ: Igen, de a kis Chotek mindjárt sirva fog fakadni...

ZINZANELLI *(mindég tánczolva és énekelve):* La la la la ... cosi! cosi! con piu grazia...

(Ebben a pillanatban a kis Chotek, a kit Antonia megcsipett tánczközben, riva fakad és elmegy. A többiek nevetnek).

LERCHENFELD GRÓFNŐ: No, ugy-e megmondtam...

ZINZANELLI *(csak folytatva):* Allons! Allons! Con garzia! *(Antoniához, hadarva):* Prego si degni vostra altezza di stendere bene la punta dei piedi... *(Hogy megmutassa neki, megfogja a karját):* Degni permettere... *(A többiekhez, akik tovább tánczolnak):* Con grazia!

ANTONIA FŐHERCZEGNŐ: Degni! *(Arczul üti). (A többi főherczegek nagy kaczagása. Tetszés, a táncz megszünik).*

ZINZANELLI *(egy nagy ugrással hátra)* Touché! Je suis touché!

LERCHENFELD GRÓFNŐ: Oh Tónika főherczegnő!

(A pofon pillanatában Mária Terézia balról).

MÁRIA TERÉZIA: Mi az? Mi történik?

MÁRIA KAROLINA ÉS AMÁLIA *(a császárnő felé futva):* Édes mama...

(A két kis főherczeg aggódon huzódik egymáshoz Chotek sir a grófné Lerchenfeld szoknyájába, Mária Antonia elől, makacsul.)

ZINZANELLI *(egy pirouette-tel és sértett büszkeséggel)*: Majesté . . .

MÁRIA TERÉZIA: Eredj, Zinzanelli . . .

(Zinzanelli, mint aki elégtételt kapott, sietve hátrál, a zenészek is kotródnak s követik. A következő perczben Zinzanelli, miután egy gyors szempillantással meggyőzödik, hogy senki sem látja, gyorsan felhajt egy pohár hüsitőt, mig a zenészek, az instrumentumokat czipelve, bus irigységgel nézik. Ugyanakkor két lakáj megjelenik s kikiséri őket).

MÁRIA TERÉZIA: A kis Rudolfkát is megbántottad? . . .

CHOTEK RUDOLFKA *(sirva)*: Én nem jövök többet tánczolni . . .

MÁRIA TERÉZIA *(Lerchenfeld grófnőhez)*: Küldd szépen haza . . . *(Egy lakáj közeledett)*: Ámde előbb . . . *(Antóniához)*: tessék kezet nyujtani neki . . . *(Antonia főherczegnő makacsul rázza a fejét, miközben Lerchenfeld grófnő előre vezeti a kis Chotek grófot)*: Rögtön kezet nyujtani! Ah, hol a nádpálcza! Meg kell vesszőzni! . . .

FLORENCE *(ijedten, közeledve)*: Felség, ez főherczegnővel még nem esett meg . . .

MÁRIA TERÉZIA: Meg is látszik rajtok . . .

FLORENCE *(Antoniához)*: Édes kis fenség . . .

ANTONIA *(e szavakra, mintegy nagylelküen, kezet nyujt a kis Chotek grófnak aki egyre pityereg)*: No, no, — ne sirj Rudolfka . . . *(Megsimogatja az arczát, aztán Lerchenfeld grófnő elvezeti a kis Choteket, majd visszajön)*.

MÁRIA TERÉZIA *(ingerülten)*: Szép táncz-

leczke! Megbántani egy szegény embert... Egy főherczegnő! Micsoda borzasztó természet! Eddig csak az arczukba nevettél az embereknek, most már arczul is ütőd őket... Reszketek, ha a jövődre gondolok...

ANTONIA FŐHERCZEGNŐ *(Florencehoz)*: Én is... Ki tudja, micsoda mamlasz királynak leszek a felesége...

FLORENCE *(halkan, örömteljesen)*: A franczia királynak...

MÁRIA TERÉZIA *(Miksa főherczeghez)*: Imádkoztál ebéd után?...

MIKSA FŐHERCZEG: Igen, mama...

MÁRIA TERÉZIA: Nem rángatództál térdeplés közben?... *(Lerchenfeldhez, aki visszatért)*: Rossz szokás... *(Ujra Miksához)*: A kis hasacskád fáj-e még? Ne szégyeld megmondani... *(Lerchenfeldhez)*: Csak ügyelni grófnő a tisztaságra...

KAROLINA FŐHERCZEGNŐ: Édes mama, ma délelőtt pénzt hajitottam szegény koldusoknak...

MÁRIA TERÉZIA *(Lerchenfeldhez)*: Szeretem, ha adnak sétaközben egy kis alamizsnát... Bár nincs sok elajándékozni valójuk... *(Ferdinánd főherczeghez)*: Hallom, megint elmulasztottad a földrajzi órát?...

FERDINÁND FŐHERCZEG *(félénken)*: Oly nehéz, mama...

MÁRIA TERÉZIA: Az esti séta helyett ismételni fogod... Miksa, ne harapd a körmeidet... Micsoda neveletlenség!...

AMÁLIA *(egyszerüen)*: Édes mama, én uzsonálni szeretnék.

FERDINÁND ÉS MIKSA: Én is! Én is!

MÁRIA TERÉZIA: Uzsonálni! persze! azt szerettek! *(Hirtelen emlékezéssel)*: És a kis Chotek Rudolfka elment uzsona nélkül... *(Lerchenfeld grófnőhez)*: Holnap hozassál tőlem két szép körtét neki...

MIKSA FŐHERCZEG *(a kezeit dörzsölve)*: Oh uzsonálni...

LERCHENFELD GRÓFNŐ *(a császárnőhöz)*: Az ebédnél Ferdinánd főherczeg nem akart enni főzeléket!...

MÁRIA TERÉZIA *(ingerülten)*: Ah, nem akart... Ügyelj, hogy mindenből egyenek és ne válogassanak s ne keressék a jobb falatot... Ferdinándot le kell szoktatni...

FLORENCE *(Antoniához, folytatva a beszélgetést)*: Kissé erős ütés volt... *(nevetve)*: Csattogott!

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ: Hogy meri megfogni a karomat!!

KAROLINA FŐHERCZEGNŐ: Én is igy tettem volna...

LERCHENFELD GRÓFNŐ: Tónika főherczegnő megint férfi-módra lovagolt...

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ *(aki hallotta ezt)*: Nem igaz!... Ugy-e, Flórika? Te láttad, hogy nem igaz...

MÁRIA TERÉZIA: Ne merd azt mondani „nem igaz", ha éltesebb nő beszél... Oh, ez a czudar lovaglás, hát csak nem akarsz leszokni róla!!

ANTÓNIA *(Florencehoz)*: Olyan mulatságos...

MÁRIA TERÉZIA: Ez tönkre teszi a termetedet.

FLORENCE *(Antoniához)*: Ő felsége minden örömet megszerzett fenségednek s ezt se tiltaná meg . . .

MÁRIA TERÉZIA: Ha nem tudnám a következményeit . . . Castelnau kisasszony . . .

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ *(a nővéreihez)*: Jaj, de unalmas ez a „visite imperiale" . . .

KAROLINA FŐHERCZEGNŐ: Én is unatkozom . . .

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ *(epedőn)*: Milyen jó volna Bécsben szaladgálni az utczán . . .

MIKSA FŐHERCZEG: Az uzsonát, ugy látszik elfelejtik . . .

FERDINÁND FŐHERCZEG: Te ugy se kapsz se tortát se gyümölcsöt . . . fáj a hasad . . .

MIKSA FŐHERCZEG: Te meg nem jössz sétálni este . . .

FERDINÁND FŐHERCZEG: Bánom is én . . . Tanulni mégse fogok, ne hidd . . .

MIKSA FŐHERCZEG: Nekem sem fáj már a hasacskám . . .

MÁRIA TERÉZIA *(miközben Florence átnyujtja neki az Antonia főherczegnő irásbeli gyakorlatait)*: Micsoda irás ez! Tónika! Milyen rendetlen . . . Minden össze-vissza . . .

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ: Fázott a kezem...

MÁRIA TERÉZIA: Augusztusban! C'est incroyable! Napról-napra rosszabbul ir... Ugyan, Castelnau kisasszony . . . hiszen kegyedet szereti . . .

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ *(magában)*: Igen, mert nem gyötör . . . *(Hirtelen Amáliához)*: Képzeld csak . . . Flórika zöldselyem harisnyát visel . . .

AMÁLIA FŐHERCZEGNŐ *(élénken)*: Te láttad?

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ: Igen ... Flórika ugy elpirult ...

MIKSA FŐHERCZEG *(türelmetlenül)*: Az uzsona ...

MÁRIA TERÉZIA *(folytatva a beszélgetést)*: A reggeli ima és olvasás: c'est l'essentiel ... Az egész nap szépsége ettől függ ... Castelnau kisasszony, kegyed olvasson nekik a Letourneur „Keresztény élet" czimü könyvéből ... Ez oly szép könyv, ugy-e? Kegyed is sokat tanult belőle ... ebben meg van az igazság, álarcz és festék nélkül ... s oly megható szavak a Boldogságos Szűzről, Szent Józsefről és a Szent angyalokról. Reszketek, ha látom mennyire terjed mindenütt a vallástalanság s az ugynevezett „felvilágosodottság" lép helyébe ... Még azok is, akik hisznek, rejtegetni igyekszenek ezt, attól félve, hogy nevetségesek lesznek, vagy azt fogják mondani róluk, hogy nem felvilágosodott emberek ... Ezenközben az erkölcsök romlanak, romlanak ... proh pudor!

EGY KAMARÁS *(középről)*: Felség ...

MÁRIA TERÉZIA *(élénken)*: Amália Leidenstein? ... Ah, igen, rögtön ... *(Kamarás el. Lerchenfeld grófnőhöz)*: Armes Weib ... már egy éve, hogy fogadni akarom ... No, menj velük uzsonálni ...

ANTÓNIA FŐHERCZEGNŐ *(Castelnau kisasszony karjába csimpaszkodva)*: Florence ...

MÁRIA TERÉZIA *(Ferdinánd után)*: Vigyázz ... téged szemmel tartalak ... *(Lerchenfeldhez)*: Ügyelj, hogy a torta créme-jébe ne

furja bele az ujját, mielőtt a többiek ettek belőle... Karoline öntse a vizet a főherczegek poharába... *(Lerchenfeldhez, bizalmasan, halkabban)*: Leopold készül Innsbrukba... *(Más hangon)*: Hát az én édes Krisztinám?...

FLORENCE: Krisztina főherczegnő a parkban sétál...

LERCHENFELD GRÓFNŐ: A szász herczeg ő fenségével...

MÁRIA TERÉZIA *(boldogan)*: Ah, ezek szeretik egymást... *(Halkabban, Lerchenfeldhez)*: A napokban meglesz az eljegyzés... A jövőre pedig... mes projets sont arrétés... Krisztina — Pozsonyba megy... igy közel lesz hozzám... *(A gyermekek felé, gyöngéden)*: Allez vous en! Alles vous en!

MIKSA ÉS FERDINÁND FŐHERCZEGEK *(ugrálva)*: Végre! Végre!

A FŐHERCZEGNŐK: Édes mama... *(Nagy mozgás, élénkség)*.

TIZENEGYEDIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, LERCHENFELD GRÓFNŐ, majd BESSENYEI, GRÓF BÁNFFY DÉNESNÉ, GRÓF TELEKI SÁMUEL.

MÁRIA TERÉZIA *(a terrasse felé menve és Lerchenfeld grófnő után)*: Clementine... *(Lerchenfeld grófnő megáll a küszöbön, a többiek elmentek)*. Ah, igen, ott vannak... látom őket... Mily boldogok!... *(Hirtelen, tréfás ijedtséggel)*: Jaj!... *(Halkan Lerchenfeld grófnőhöz, aki közeledett)*: Egy csók... *(Hirtelen elhatározással)*: Holnap eljegyzés! Egy hónap mulva esküvő,

két hónap mulva, Pozsony, kilencz hónap mulva, egy uj kis főherczeg ... Ez igy rendben van. Ah, j'y pense ... Mindjárt egy pár utasitást ... *(Intett Lerchenfeld grófnőnek, aki az asztalhoz sietve, tollat és papirt keres, aztán ir, miközben)* :

MÁRIA TERÉZIA *(diktál)* : Legfelül : „Mindennap elolvasandó !" „A magyar állomás egyike a legfontosabbaknak és igen kellemes, mert közel van Bécshez ... J'ai toujours aimé la Hongrie, e nemzetnek, mindenek daczára, sok érdeme van körülöttem ..." Megállj csak ... á propos ... a Leopoldnak szóló utasitások itt vannak ? ...

LERCHENFELD GRÓFNŐ: Igen, felség ... *(Egy másik iratot keres).*

MÁRIA TERÉZIA: Leopold ma este utazik .. nem lehet késni ... Hamar ird hozzá .... *(Lerchenfeld gyorsan felbontotta az irást s az előbbit félretéve, most itt folytatja)* : „Ne szégyelj jó kereszténynek lenni ... tartsd meg a nagyböjtöt és a kántorböjtöket ... Üdvös évenként négyszer átgondolni az életet ... Kerülj minden szenvedélyt ... A hitveseden kivül ne gondolj más nőre ... A nők — restellem mondani — sokkal veszedelmesebbek a legkicsapongóbb férfiaknál ..." Továbbá: „Hét órai alvás elegendő... Óvakodjál az elpuhulástól, a melyhez ugy is van hajlamod ..." Ez nem volt benne, ugy-e ? No most, retournons á Christine ... Azaz, még ird oda Leopoldnak ...

A KAMARÁS *(mint az előbb)* : Felség ...

MÁRIA TERÉZIA: Ah, rögtön, rögtön ... *(A kamarás el. S ujra Lerchenfeld grófnőnek diktálva)* : „Őrizd családi boldogságodat, légy minél több figyelemmel nőd iránt, mert mi nők készek

vagyunk akár a tüzbe is menni férjünkért!"
(Sóhajtva) : No, nem igaz ez ?

LERCHENFELD GRÓFNŐ: Oh felséged drága szive . . .

MÁRIA TERÉZIA: No hamar Krisztinának — ez nagyon fontos — valahogy el ne felejtsem . . . Irja : „Mivel te nagyon gyöngéden szeretsz, — és a csókot nem veted meg, — tulságba eshetsz és terhére válhatsz jegyesednek, — majd férjednek . . . Ez az erényes, szerelemből házasodó hitvesek rendes zátonya. Un peu d'avarice dans les caresses . . . : Annál jobban fogja ő azokat keresni . . ." Továbbá, ez is nagyon fontos : „Tagadhatlan, hogy ugy a rang, mint a szellemi képességek tekintetében magasabban állasz Albert szász herczegnél . . . De azért sohase éreztesd vele felsőbbségedet, aminthogy én nem éreztettem ezt a császárral, az én urammal" . . . *(Hirtelen meggondolva és kedvetlenül)* : Nem, nem, ezt huzd ki . . . Minek is erről beszélni . . . Hanem ird oda és huzd alá : „Ha a magyar urakat meghivod ebédre, ne felejtsd, hogy ők a jó bort szeretik. Iparkodjál kedvesen bánni velök s válts egy pár szót mindegyikkel. Törődj a köznemességgel több talentomos ember van közöttük, mint a mágnások között . . ." Oh, és hogy el ne felejtsem : „Bánj jól a megyei emberekkel, különösen az alispánokkal és a nemesekkel . . . mindent el lehet érni náluk jó bánásmóddal . . . Gyakorold magad a magyar nyelvben . . ." *(Odakünn a terrasse alatt zaj, szóváltás)*. Mi az ?

BESSENYEI *(a középről, felindultan)* : Felség ..

MÁRIA TERÉZIA: A szegény asszony ?

GRÓF BÁNFFY DÉNESNÉ *(a középről, Teleki gróffal)* : A szerencsétlen!

LERCHENFELD GRÓFNŐ: Bánffy Dénesné!

MÁRIA TERÉZIA *(kiáltva, hátrálva)* : Ah! *(És ingerülten)* : Ti luteránusok, ti ugy jöttök be hozzám mintha a papotok lennék s nem a királyotok!? *(Kaczagva)* : Gárdisták! Ti jól őrzitek a királyt! *(Bessenyeihez)* : Eredj... *(Bessenyei el. Bánffy Dénesnéhez)* : Mit jelent ez? *(Telekihez)* : Ki vagy?...

TELEKI SÁMUEL: Gróf Teleki...

MÁRIA TERÉZIA *(Lerchenfeldhez, felindultan)* : És Ágnes Bécsből ide tart, mi?:...

LERCHENFELD GRÓFNŐ: Minden perczben itt lehet...

MÁRIA TERÉZIA: Gyorsan futárt elébe... Ezek még itt összeakadnak... *(Lerchenfeld grófnő sietve el jobbról).*

BÁNFFY DÉNESNÉ *(könyörgőn, de büszkeséggel)* : Felséges királynő...

(Ebben a pillanatban kocsidübörgés egészen közel).

MÁRIA TERÉZIA *(haraggal)* : Ah, ez ő!

TELEKI SÁMUEL *(aki ösztönszerüleg hátrált és kinézett)* : Ágnes!

BÁNFFY DÉNESNÉ *(mint Teleki és a leánya elé akarva repesni)* : Leányom!!

MÁRIA TERÉZIA *(kiegyenesedve, nagyszerün, lobogó haraggal az asztalra csapva)* : Én, a király: megtiltom!

(Bánffy Dénesné és Teleki Sámuel, mintegy e királyi szavak sulya és hatalma alatt megremegtek és megállottak kéz-kézben, mozdulatlan).

TIZENKETTEDIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, BÁNFFY DÉNESNÉ, TELEKI SÁMUEL, BÁNFFY ÁGNES, EGY DOMINIKÁNUS NŐVÉR, majd BESSENYEI és GRÓF DAUN LIPÓT.

(Egy perczig csend. Mária Terézia az előtérben, egyedül, kiegyenesedve, arczczal a középső bejaratnak).

(Bánffy Dénesné és Teleki a háttérben, féloldalt a középső bejárathoz, remegő várakozásban, a császárnőre emelt szemekkel.

Gróf Bánffy Ágnes csendesen feljön a terrasse lépcsőjén. Egy dominikánus nővér követte s mig Ágnes jön előre, az apácza meghajlik s megáll a küszöbön.)

BÁNFFY ÁGNES *(néhány lépést tett Maria Terézia felé. Aztán megpillantva az édes anyját és szerelmesét) :* Anyám! Sámuel!

(Egy pillanatra ugy tetszik, mintha feléjök akarna repesni, mig ők is közelednek. De a császárnő rendületlen tekintete alatt mindannyian megállanak, a szenvedélyes örömük hirtelen elapad. Egy perczig csend.)

ÁGNES *(csendesen, fájdalmasan) :* Felséges asszonyom . . .

MÁRIA TERÉZIA *(meghatva, de csodálatos önuralommal) :* Ágnes . . . leányom . . . *(A kezét nyujtva).*

ÁGNES *(sietve a császárnőhöz és arczát a császárnő kezére hajtva, sirva) :* Ah! . . .

BÁNFFY DÉNESNÉ *(halkan) :* El van veszve..

TELEKI *(halkan) :* Mátkám . . .

MÁRIA TERÉZIA *(a kebléhez szoritva, halkan) :* Meg vagy mentve!

BÁNFFY DÉNESNÉ: Felség, de vajjon az ő akarata? . . .

MÁRIA TERÉZIA: Az udvari kápolnában ma van a szent eskütétel...

BÁNFFY DÉNESNÉ: Ha választhatna...

MÁRIA TERÉZIA *(hirtelen elhárítva Ágnest és nemesen).* Ám válassz... Ott anyád és földi szerelmed... *(Egy kis elefántcsont-feszületet vett fel az asztalról) :* itt szent vallásunk üdvözitő jelképe: az Ur... Válassz, gróf Bánffy Ágnes...

BÁNFFY DÉNESNÉ *(közeledve):* Leányom...

TELEKI *(könyörgőn) :* Szerelmem!...

ÁGNES *(néhány lépést hátrált s a középre került. A keble zihál, mély és forró küzdelme van. Egy perczig csend, várakozás. Aztán már-már csendesedve, összekulcsolja a kezét s valami misztikus rajongással) :* Édes anyámért gyakran imádkoztam, oly forrón, forrón! — Kegyelmedet rég láttam, gróf Teleki Sámuel... Azóta elmult a tavasz s hulló leveleiben sóhajtozik a nyár... *(Telekire emelve szemeit):* Most itt van Kegyelmed ujra...

TELEKI *(fájdalmasan) :* Most itt vagyok, de te nem szeretsz már...

ÁGNES *(fájdalmasan s feddőleg) :* Kegyelmed, mint az Ur, hát látja a lelkemet?...

TELEKI: Ágnes, én még szeretlek...

ÁGNES *(forrón, rajongással) :* Ha szeret Kegyelmed, ugy jőjjön velem...

TELEKI *(megdöbbenve) :* Én! Áttérjek! Ágnes, a hitem...

ÁGNES: Ha e hit eltilt Kegyelmedtől engem, mikép tud benne élni tovább?

TELEKI *(már-már gyöngülve) :* A te vallásod?...

ÁGNES: Boldogság! *(Remegőn) :* Mert ha

Kegyelmed követ engem, ha szent hitemben az Ur elé együtt jön velem: nem-e az egyetlen üdvözitő, minthogy csupa szerelem? . . .

TELEKI *(térdre esve)*: Ágnes! . . .

MÁRIA TERÉZIA *(boldogan)*: Ah! *(Csengetett volt, Bessenyei megjelent)*: Gróf Daunt, hamar . . . *(Bessenyei el).*

BÁNFFY DÉNESNÉ *(sirva)*: Gyermekeim . . .

MÁRIA TERÉZIA *(már gyöngéden)*: Grófnő. . *(Daunhoz, aki megjelent és Telekire mutatva)*: Gróf Teleki Sámuel: ezredes! Bár elvesztette a csatát . . .

DAUN *(rejtett tiltakozással)*: Felség . . .

BÁNFFY DÉNESNÉ *(sirva)*: Ám legyen . . .

MÁRIA TERÉZIA *(határozottan, Daun felé)*: Kinevezem!

Függöny.

HETEDIK KÉP.

A schönbrunni park.

(A háttérben, egészen messze, a fák lombjain s a romok folyondár-diszén át, a kastély egy oldalszárnya látható, nagy, tágas terrasse-szal, a honnan három széles fehér márványlépcső vezet a parkba. A baloldali háttérben, egészen mélyen, a kastély szárnyán túl, mely ferde vonalban terjedve, a háttért csak háromnegyed részében foglalja el, a park vaskeritésének magas lándzsái látszanak és a nagy kapu fölött az alkonyodó égbolt terjed. Kora este van. Egészen halvány fény, a melyben a nappal elmulása és a holdfény bizonytalan születése olvad egybe. Később a holdvilág mind erősebb lesz. A park, a romok, lassan-lassan kékes-fehér fényben tünnek elő és a terasse lépcsői egészen fehérek a holdvilágtól.)

TIZENHARMADIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, JÓZSEF FŐHERCZEG, KAUNITZ, majd BARCSAY.

(Mária Terézia, József és Kaunitz herczeg, a terrass-on ülnek egy kis asztal előtt, a melyen hüsitők vannak. Egy magas, hatágas gyertyatartóban hat gyertya ég. Az asztal előtt ülő társaság, ott messze, a félhomályban, inkább silhouette-szerü. Kivülről

az őrség esti koncertje hallatszik. Katonazenekar, de igen messziről. Zene, hangok, elmosódva jönnek a nagy távolságon át és elgyöngülnek a fák levelein és bokrokon át.)

MÁRIA TERÉZIA: Ah, e szép napnak milyen gyönyörüséges vége van... Valami gyöngéd áhitat száll tova a levegőben ezzel a távoli zenével... s ez az eltünő és születő világosság igy, egyszerre...

JÓZSEF *(csendesen)*: Az élet és a halál...

(Egy perczig csend).

MÁRIA TERÉZIA: A császár Bécsbe ment?

KAUNITZ: A szinházba, ha nem csalódom..

MÁRIA TERÉZIA *(Józsefhez)*: Jozefa is?

JÓZSEF *(csendesen)*: Azt hiszem...

MÁRIA TERÉZIA: Mit játszanak a Burgban?

KAUNITZ: Egy Weigl-darabot: „Cafeteria bizarra."

MÁRIA TERÉZIA: A császár olyan különös volt ma délután... örülök, hogy ment szórakozni egy kissé... *(Egy pecrznyi hallgatásután)*: Ámbár jobb szeretném, ha e perczben itt volna velünk...

(A holdfény elönti a lépcsőket).

KAUNITZ: A hold mind magasabbra száll...

JÓZSEF *(felnézve)*: Elkésett madarak hazavonulnak.

MÁRIA TERÉZIA *(a távoli zenét hallgatva)*: Gentille petite valse!... Ezt talán Gluck komponálta?...

KAUNITZ *(nevetve)*: Oh dehogy felség... Egy franczia keringő... Régi emlék...

JÓZSEF: A párisi szép napokból...

KAUNITZ *(csendesen s mintegy bánatos visszaemlékezéssel dudolgatva a keringő dallamára)*:

„Au bois mon enfant, venez en silence,
Venez! Venez! Venez!"

MÁRIA TERÉZIA *(Józsefhez, őszintén)*: Milyen behizelgő hangja van...

JÓZSEF *(Tréfásan, de csendesen)*: Ritka szoprán öreg embernél...

KAUNITZ *(csak folytatva)*:

„Les fleurs nous attendent, les fleurs en extase,
Et l'air est embaumé..."

MÁRIA TERÉZIA *(meghatva)*: Igen behizelgő hangod van... *(Egy kamarásnak, aki hátul megjelenik)*: Husz aranyat....

KAUNITZ *(nevetve)*: Nekem?

MÁRIA TERÉZIA: A bandának... *(S ujra Kaunitzhoz)*: Igen behizelgő hangod van... Charmeur! *(Tréfásan)*: Tudod-e, kedves Venczel, hogy az a kis Castelnau Florence — bolondul utánad...

KAUNITZ *(felkaczagva)*: Utánam!

JÓZSEF *(önkénytelen)*: Florence?...

MÁRIA TERÉZIA *(már másra gondolva és gyöngéd hangon)*: Ez órában Leopold már utban van Innsbruck felé... *(A hátuk mögött üde női kaczagás, mire Mária Terézia gyorsan hátrafordul s még gyöngédebben mint az imént)*: Ah Krisztina.. s a szász herczeg... ezek boldogok... Holnap, eljegyzés... A kis fiuk s a kis leányok talán már alszanak odafenn... s álmodni vélik e gyönyörü zenét...

KAUNITZ *(mint az előbb)*:

„Au bois, mon enfant, venez en silence..."

(De hirtelen emlékezéssel) : Tudja felséged, a tudósok neheztelnek ... Egy esztendeje várják immár, hogy felséged fogadja őket ...

JÓZSEF *(gúnynyal) :* A tudósok ? Sonnenfels, Gottschied és egy kémia-professzor, akik akadémiát akarnak alapitani ? ...

MÁRIA TERÉZIA: Nevetségesek lennénk a világban ! ... Inkább azt a szegény Leidensteint fogadnám, ha volna egy kis időm ... Armes Weib ... *(Merengőn) :* A jó isten intéz mindent... Ma, egy lélek helyett, kettőt mentettem meg ... Ah, mily szép nap volt ez, mily ritka... Még egyszer látom — minden üdvével — mintha e kék fényben kivilágosodnék ... Olyan sajátságosan boldog vagyok ... A hold odafönn, mint egy roppant ezüstfáklya — mi mindent bevilágit ! mi minden az eszembe jut ... *(Kaunitzhoz) :* Emlékszel a hajdani időkre, az öreg imperator halála után ? ... A mikor egyedül állottam a világon ... ijesztő zürzavar, szegénység ... a pénztárakban alig egy pár ezer forint ... s az elvénült miniszterek körülöttem, Sinzendorf, Königsegg, Harrach ... Micsoda lanyha, erőtlen támogatás ! ... Én már rég felkeltem volt a gyerekágyból, a mikor ők még pihentek ... *(Egy percznyi hallgatás után, felindultan) :* Ah, és az ebfalka a nyomomban, Fredrick s a bajor választó s az egész világ vad hajszában utánam, megesküdve, hogy el fog pusztulni minden Ausztriában ! ... Irtóztató idők : mindenki menekül, mindenki elhágy s a föld fölött ébredő nap megdöbbenve látja, mint félnek a férfiak s mint áll egyetlenegy nő Ausztriában, bátran és rendithetetlen ! *(Egy percznyi hallgatás után) :* És

Pozsony . . . A koronázás ! . . . Minden szebb és kedvesebb volt itt mint Prágában : a cseh korona bolondsipkához hasonlit . . . És a diéták . . . a gyászruhám... s a gyermekem... te, Josephus, a remegő karomon s a szilaj, a zengzetes, a fönséges férfihangok, a melyekben egy ország szive dobban : „Pro rege moriamur !" És a könyeim... Nem ! Nem ! Ha sirtam Pozsonyban, nem a kétségbeesés gyáva siránkozása volt : a könyeket meghatott szivem ontotta, e sziv, mely lángolt akkor s a bosszut epedte, a halált ! Ah, legjobb szerettem volna magam is a csatába menni, vad paripán száguldva be véres mezőket vérző alkonyatban, arczczal a tüznek, mámorosan a Jézus nevét üvöltő huszárok között, együtt a harczi csőcselékkel, ráczokkal és pandurokkal, akik vörös köpenyegeikkel mintegy az égő napba gázolnak bele s repülnek őrjöngve, részegen a trombiták sikolyától, a megsebzett lovak hörgésétől, a halálnak nagyszerü dalától !

JÓZSEF *(elragadtatva)* : Anyám . . .

MÁRIA TERÉZIA *(már csendesebben)* : A könyek . . . Tavaly is sirtam Pozsonyban . . . A haragomnak fájdalmas zokogása volt . . . A harag . . . egy pár embert megbántottam . . . . . . és talán igazságtalanul . . . Most már békén nyugosznak ők . . . a primás, a nádor — meghaltak . . .

KAUNITZ *(rövid csend után)* : A zászlósok, a főnemesség, még ha minden áldozatra készek is lettek volna felségedért, — fájdalom, nem elég erősek . . .

MÁRIA TERÉZIA: Én csalódtam bennük . . és megismertem az embereket . . .

KAUNITZ: A magyar nemzet igazi ereje és hatalma a köznemességben van . . .

JÓZSEF: Egyébként mi ujság a magyar Egyptomban ?

MÁRIA TERÉZIA: Alig kerül egy-egy rövid jelentés hozzám . . . Nincs mit olvasnom . . . Unom magam . . .

(E perczben a kert felöl, de már egészen a közelben, lódobogás).

KAUNITZ *(felállva)* : Budáról a futár e perczben érkezik . . .

MÁRIA TERÉZIA: Jőjjön . . .

KAUNITZ *(néhány lépést hátrálva s kiszólva)* : Barcsay hadnagyot . . . *(A császárnőhöz)* : Kissé poros lesz . . .

MÁRIA TERÉZIA: S nem egészen illatos ? . . . Mindegy . . . *(Megpillantva Barcsayt, aki a kastély felől jön)* : Ah Barcsay . . . Egy kis holdfényt nyeltél ? . . . No meg egy kevés port . . .

BARCSAY: Felség, siettem . . .

KAUNITZ: A magyarok neheztelnek, mint rendesen ? . . .

BARCSAY: Az országbirói s nádori szék betöltetlen . . .

KAUNITZ: S a miért a király nem lakik Budán ? . . .

MÁRIA TERÉZIA *(kedvetlenül)* : De hát lehetséges ez ! . . .

KAUNITZ: Bécs, Brüsszel és Madrid után . . .

MÁRIA TERÉZIA: S egyéb hir ? . . . A mi nem volna politika . . .

BARCSAY: Gróf Czobor sequesterbe jutott . . .

MÁRIA TERÉZIA: Ah, ez nem lep meg . . . Kaunitz, hadd küldjek egy kis pénzt neki . . .

BARCSAY *(más hangon)* : Herczeg Grassalkovich . . .

MÁRIA TERÉZIA *(megdöbbenve)* : Hogyan! Ő is? . . .

KAUNITZ *(megértve és búsan)* : Az életét tékozolta el . . .

MÁRIA TERÉZIA *(megdöbbenve)* : Meghalt! Herczeg Grassalkovich! *(Keresztet vet, és fájdalmasan, nemesen)* : Ah, kedves barátom . . *(Egy perczig csend. Mária Terézia a szemeit törülgeti).*

KAUNITZ *(valami rejtett aggódással)* : Szenvedett?

BARCSAY: Halála, a gödöllői várkastélyban, békés elmulás volt . . .

MÁRIA TERÉZIA *(fájdalmasan)* : Meggyónt? A halotti szentségeket? . . .

BARCSAY: Ájtatosan felvette, felség . . .

MÁRIA TERÉZIA: Végső intézkedéseiről tudni valamit?

BARCSAY: Sok szives intézkedés, hazafias cselekedet . . .

KAUNITZ: Hazafias cselekedet? . . .

BARCSAY *(emelkedetten)* : Ingatlanai közül, Pest szivében a legszebb helyet . . .

KAUNITZ: Kijelölé, hogy ott épitsék az uj kaszárnyát, vagy valami várat? . . .

BARCSAY: Ugy van, Illusztrissimus. A magyar nemzeti szinházat.

MÁRIA TERÉZIA *(aki felállott volt s távolodott).*: Allons nous en . . . Ez esténék sincs varázsa többé . . . Barkóczy, Batthyányi, Niczky Kristóf s ime, Grassalkovich . . . hogy igy követték egymást, sajátságos . . . *(Remegőn)* : E gyors elmulásban, részem volna nekem? . . .

KAUNITZ: Felség . . .

JÓZSEF: Anyám . . .

MÁRIA TERÉZIA *(nyugtalanúl)* : Oly különös ez este . . . A zene elhallgatott., . . A parkban a fák árnyaknak tünnek . . . S a holdnak mozdulatlan fénye ugy omlik e tájra mint az őrködő tüz valami roppant ravatalra . . . Ah, félek, félek . . . nem tudom . . . a gyermekeim alszanak vajjon ? *(Józsefhez)* : Jó éjt . . .

(Kaunitzhoz és Barcsayhoz) : Jó éjt . . .

(Távolodik ; Kaunitz és Barcsay követték. Mindannyian eltünnek a teremben).

TIZENNEGYEDIK JELENET.

JÓZSEF FŐHERCZEG, majd GRÓF CASTELNAU FLORENCE, majd BESSENYEI, FŐTISZTEK, TÁBORNOKOK, UDVARHÖLGYEK és URAK, KAMARÁSOK, KATONÁK, NÉP stb.

(A kertben sápadt holdfény. Az asztalon a gyertyák égnek. József egyedül maradt itt. Egy perczig áll, tétován, nyugtalanul, mintegy a császárnő szavainak hatása alatt. A kezével végigsimit a homlokán. A zene megszünt. Most, a távolból, halkan és elmosódva magányos trombitaszó : az osztrák katonai takarodó, mely csakhamar elhal a távolban. Most József maga is indulna a terem felé, egynéhány lépést tett is már, a mikor a park felől lépések zaját és félretolt fagalyak zörgő neszét hallja. Hirtelen megfordul és jön le a lépcsőn, lassan, ingadozva, megdöbbenve. És szinte fuldokló hangon, a kertbe meredt szemekkel, valami gyönyörüséges elrémülésben) : Istenem ! . . . Lehetséges ! . . . *(Egyre küzködőn a lépcsőn, nem tudva hinni a szemének)* Nem . . . nem . . . Micsoda menyei káprázat . . .

(A parkon, a romok felől, falombot és fagalyakat félretolva az utjából, lassan, aggódón s mintegy megkönnyülve s megfinomodott vonalakkal a holdfényben, gróf Castelnau Florence jött előre a kastély irányában. De a gyertyák fénye a terrasse-on, a romok repkénysürüségén csillogva át, megállitotta. Most hallotta a lépések zaját, a lépcsőn megismerte József főherczeget, aki közeledik s akkor ijedten a romhoz simul s remegőn a repkényes falnak támaszkodik. E perczben teljes holdfényben tünik fel a pármai herczegnő kékselyem-ruhájában, ibolyadiszszel a keblén, nagy aranyfésüvel a hajában, egészen sápadt arczczal az aggódástól, a várakozástól...)

FLORENCE *(halkan, forrón, aggódón)*: Josephus . . .

JÓZSEF *(Florence felé egy kiáltásban)*: Ah! *(És rögtön halkan, forrón, elrémülve)*: Pármai Izabella . . .

FLORENCE *(mint az árny, a falnak támaszkodva, fuldoklón)*: Fenség . . .

JÓZSEF: Oh, e hang . . . mért szól ily halkan e tisztaságon át? . . .

FLORENCE *(mint az árny, mozdulatlan)*: Fenség a hangom megzavarná ez éjszaka varázsát . . .

JÓZSEF: Ez éjszaka a miénk . . . Az élők mennek, a holtak visszatérnek . . .

FLORENCE: A holtak . . .

JÓZSEF *(már-már sirva)*: Szeretlek . . .

FLORENCE *(mint József)*: Oh ez édes szó, be fáj . . .

JÓZSEF: Epedő lelkem itt előtted egy kevés boldogságra talál . . . Magányos vergődésem megenyhül itt veled . . . Szeretsz? Mondd . . .

FLORENCE *(remegőn)*: Hogy mondjam?... „Szeretlek?"

JÓZSEF: Mondd, hogy halljam jól, hogy ez édes női hang alatt felengedjen a szivem s szeretni megtanuljanak: ridegség, harag, rossz ösztönök... Oh hányszor akartam megjavulni... De senki sincs, a ki segitene...

FLORENCE: S ha mégis akadna egy gyöngéd lélek?...

JÓZSEF *(keserüen)*: Tán megtagadnám... tán nem kellene...

FLORENCE *(fájdalmasan)*: Oh ifjuság!...

JÓZSEF: Elveszve rég...

FLORENCE: Fenséged eltemetkezék...

JÓZSEF *(fájdalmasan)*: Miért hogy mégis szenvedek?...

FLORENCE: Oh!

JÓZSEF: Fájdalmas lelkem csak itt, neked merte bevallani...

FLORENCE *(remegőn)*: Fenségednek én mindössze egy álom vagyok...

JÓZSEF *(közeledve)*: Egy álom... holdfényes árny... Izabella... *(Megremegve, kiáltva)*: Florence!

FLORENCE *(fuldoklón)*: Florence!

JÓZSEF: Akárki légy... *(Remegő rajongással)* Oly szép vagy!... *(feléje hajlik).*

FLORENCE *(fuldoklón, gyöngéd szabadkozással, egészen halkan)*: Josephus...

(Már e jelenet vége felé, messziről, komor dübörgés és zaj hallatszott, vágtató lovasság kétségbeesett sietsége. Ez most már itt hallatszik közel, a kert tövében s hátul, a szin legmélyén, a kapuk megnyiltak: fáklyák fényében katonák láthatók, a vállukra

emelt, magas hordágyggyal. A József és Florence ajka összeért. De e pillanat álomszerü gyönyörüségét hirtelen rémes ébredés váltja fel: kéz kézben, remegőn a falnak támaszkodnak a gyönyörnek és fájdalomnak merev kábultságában . . .

A szinen több tiszt, közöttük Bessenyei, lázas sietségben vonulnak át a terrasse irányában, mig kivülről, a rohanó de láthatatlan néptömegnek a tenger dübörgéséhez hasonló zaja mind közelebb ér . . .

Már ekkor a terrasse-on tábornokok, kamarások, udvarhölgyek és urak lázas tumultusban megjelentek. Odafönn a kastély ablakai egyszerre mind kivilágosodtak. A terem küszöbén és a terrasse peremén lakájok karos gyertyatartókat magasra tartanak.)

BESSENYEI *(fuldoklón, a lépcsőn)*: A császár a szinházból jövet . . .

(Nagy mozgás, moraj a terrasse-on.)

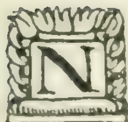
HANGOK: A császár ? . . .

AZ ÉRKEZŐ TISZTEK *(egyszerre)*: Meghalt !

(Nagy mozgás, elrémülés. A szin mélyén a halottas menet egy lépést tett előre. Nagy fáklyafény, az ég kigyúl.)

HANGOK *(odakünn, komoran és egyszerre, mint a viszhang)*: Meghalt ! Meghalt !

Függöny.

EGYEDIK FELVONÁS.

Bécs, 1770 október havában.

(A Burg egy diszterme. A háttér falában, középütt két magas szárnyajtó. Egy szélesebb kijárat a háttér falának baloldali végén. Itt, ha a diszes ajtók megnyillanak, egy hosszu és tágas galéria látszik, baloldali falában ablakokkal, jobbról arczképekkel. A teremben, mindenütt az ajtók között, diszes panneau-k: a Habsburgok életnagyságu portrait-i. Ajtók a teremnek baloldali falában, mig jobbról három magas ablak, mely a Burg udvarára néz.)

ELSŐ JELENET.

GRÓF ESTERHÁZY FERENCZ, PÁLFFY KÁROLY, ÜRMÉNYI, BRUNSWIK, (balról egy csoportban) — AUERSPERG WILHELMINE HERCZEGNŐ, BESSENYEI. (a herczegnő ül, Bessenyei mellette áll.) MÁRIA TERÉZIA, KAUNITZ, KISÉRET stb. majd BINDER, NÉNY, HOHENTHAL GRÓF, STOCH, HATZFELD stb

MÁRIA TERÉZIA *(balról, a magyar urak felé):* Ah, kedves hiveim ... *(Kaunitz követte).*

A MAGYAR URAK: Felséges asszonyunk ...

MÁRIA TERÉZIA: Salut! Salut! De ma talán hagynók a sulyos ügyeket ... Egy kicsit fáj a szivem ...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Bessenyeihez, bevégezvén a beszélgetést)* : Ha tréfáltam is néha, a gárdistákat mindég szerettem . . . *(A császárnőhöz közeledve és meghajtva magát)* : Felség . . .

KAUNITZ *(miután köszöntötte a magyar urakat)* : Tónika főherczegnő — a dauphin jegyese — ma indul Párisba . . .

A KISÉRETBŐL *(több nő a császárnőhöz)* : Felség . . . Liblich Mari oly türelmetlen . . .

MÁRIA TERÉZIA: Csendesen . . . *(Auersperg herczegnőhöz, nagyon gyöngéden)*: Ah, kedves Wilhelmine . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Egy kis meglepetés, felség . . .

MÁRIA TERÉZIA *(csak folytatva, fájdalmasan)* : Még mindég gyászruhában, mint én . . . immár öt esztendeje . . . Mi ketten nem felejtünk . . . Mi ketten, herczegnő, sokat vesztettünk . . . *(Egy perczig hallgatnak)*.

KAUNITZ *(folytatva a beszélgetést a magyarokkal)* : És Liblich Mari, a felség komornája is házasságra lép egy dobossal . . .

MÁRIA TERÉZIA *(mintegy felocsudva)* : A meglepetés ?

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(halkan)* : Bessenyei gárdista ma veszi fel szent vallásunkat . . .

MÁRIA TERÉZIA *(örömmel)* : Ah, tudom . . . *(Harangszó. Mire gyorsan a kiségethez)* : A kápolnába . . . gyorsan, gyorsan. . .

(A kiséret elszéled középről, beszélgetés közben).

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(a távolodó nők között, Esterházy előtt haladva el)* : Isten önnel, Esterházy . . . Én megyek Párisba a főherczegnő suite-jével . . .

ESTERHÁZY *(alig hallható bánattal)*: Mily könnyü bucsu!...

NYMPHENBURG GRÓFNŐ *(egyszerüen)*: Soll ich weinen? *(Elmegy a többiek után).*

MÁRIA TERÉZIA *(Auersperg herczegnővel beszélgetve tovább)*: Mindenki boldog, ki szent hitünkre tért... Gróf Teleki Sámuelné ez öt esztendő alatt már háromszor volt anya. És remélhetőleg még többször is... *(Megpillantva Bindert és Nényt, akik balról)*: A propos... Gróf Teleki Sámuelnek a Szent István-rendet... *(Auersperghez)*: Meg kell jutalmazni őt...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: És bátoritani... Hát a spanyol infánsnő, felség?...

MÁRIA TERÉZIA *(élénken)*: Leopold boldogitja őt... öt gyermek öt esztendő alatt... Ah, ezek nem lopták az idejüket... A spanyol infánsnő: páratlan nő! *(Más hangon)*: De a kis Hohenthal Henriette...

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(tiltakozó tartózkodással)*: Felség...

MÁRIA TERÉZIA: Igaza van, herczegnő... minő erkölcstelenség! Minő csalódás és micsoda kis bestia!

KAUNITZ *(folytatva a beszélgetést)*: A nők erénye fantazmagoria...

ESTERHÁZY *(Kaunitzhoz)*: Igaz-e, hogy a kis Hohenthal Henriette...

KAUNITZ: Már rég ideje Párisban ténfereg...

PÁLFFY: Valami kalandorhoz szökött?...

KAUNITZ *(a vállát vonogatva)*: Kalandor...

PÁLFFY: Kétes név...

KAUNITZ: De nagy orr...

(Ebben a pillanatban az öreg gróf Hohenthal átkullog a szinen. A megjelenésében van valami tragikusan nevetséges vonás).

MÁRIA TERÉZIA *(Auersperg herczegnőhöz, részvéttel)*: Nézze, herczegnő, szegényt . , ,

HOHENTHAL GRÓF *(meghajlik és törődött hangon)*: Felség . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Még mindég gyászban van . . .

MÁRIA TERÉZIA: A császárért . . .

KAUNITZ *(hasonló kérdésre felelve)*: A hitveséért a homlokán gyászol . . .

(Ekkor Hohenthal gróf már átjött a szinen s elment.)

ESTERHÁZY *(közeledve)*: Felséges asszonyom

MÁRIA TERÉZIA: Rögtön, Esterházy... *(Binder és Nényhez)*: Hamar, ezt a Liblich Marit hadd intézzem el . . . *(Binder és Nény el. És Auersperg herczegnőhez)*: Legyen itt, kedves Wilhelmine . . . Sőt kérném majd a többi hölgyeket . . . *(Auersperg herczegnő el a középről; a küszöbön találkozik Storch báróval).*

STORCH *(meghajolva)*: Herczegnő . . .

MÁRIA TERÉZIA: Storch ! Gyorsan a dobosra vonatkozó iratokat ! . . . *(Olvas, lapozgat)*

KAUNITZ : Az idő mulik, felség . . . A Burg udvarán már ott áll egy eszkadron huszár . . .

MÁRIA TERÉZIA : Hadd jőjjenek a kedves bécsiek . . . Das liebe Volk . . .

KAUNITZ : A főherczegnő már utra készen . . .

MÁRIA TERÉZIA *(merengőn)*: Marie Antoinette . . .

BRUNSWIK *(aki az ablak felől jön, Ürményihez)*: Valóságos népvándorlás . . .

KAUNITZ: Firmián herczeg és Thun gróf is várakoznak... És a hajdani bünösök...

ESTERHÁZY *(aki hallotta ezt)*: A csekléssziek... Öt éve mult, hogy felséged e gyürüt...

MÁRIA TERÉZIA *(homályos emlékezéssel)*: A cseklésziek... *(Kaunitzhoz)*: Ma mindenkinek megbocsájtok!

KAUNITZ *(aki szivesen hallja ezt)*: Ah! *(Távolodik.)*

MÁRIA TERÉZIA *(a magyarok felé)*: Tehát kedves hiveim... Egy perczig, nem bánom, vitatkozzunk...

PÁLFFY: Felség, a nádori szék betöltetlen... Diétát nem látott Pozsony immár öt esztendeje...

MÁRIA TERÉZIA: A diétát megtagadom. *(Megdöbbenés a magyarok körében.)* Krisztina főherczegnő és a szász herczeg közmegelégedésre kormányoznak Magyarországon...

PÁLFFY: E Szerenissimus-kormányzóság a nemzetnek nem tett esküt... A nádor esküdni köteles...

MÁRIA TERÉZIA: A magyarországi helytartóság megesküdött nekem, a királynak. Ez elegendő.

PÁLFFY *(halkabban)*: Ez alkotmányellenes...

ÜRMÉNYI: Az urbér kérdése is az... *(Mozgás, moraj a magyarok körében.)*

MÁRIA TERÉZIA: A jobbágyság sorsának javitása... *(Tiltakozás, már bátrabban*: „felséges asszonyunk") nagyon a szivemen fekszik. Keresztény hitem parancsolja ezt... Én istennek számadással tartozom azért, hogy mit tettem a szegényekért... *(Energikusan)* A czél,

megtörni a feudális igát! *(Tiltakozás.)* Ejh, semmi kedvem elkárhozni néhány mágnásért s nemesért!

HANGOK: Felség, az alkotmány...

MÁRIA TERÉZIA: Az én lelki üdvösségem az alkotmány fölött áll!

EGY KAMARÁS *(középről)*: Liblich Mari és Duzl dobos...

MÁRIA TERÉZIA *(hátrafordulva, élénken)*: Ah!...

(Ugyanakkor a háttér másik ajtaján az udvar megjelenése,—hölgyek és urak, elől Auersperg— herczegnővel. Egy másik ajtón, balról, egy kamarás utat nyit Trautson herczegnek, Losi grófnak, Colloredonak, Schulenburgnak, egy csomó fiatal magyar mágnásnak, akik a cseklészi képben szerepeltek. Ezek most, nagy mozgás és élénkség közepett közelednek, meghajlanak a császárnő irányában s gyorsan a középről megjelent hölgyek és urak közé vegyülnek. Üdvözlések, kaczagás, hangok:) „Végre! Végre!" „Én Josephus-szal utazgattam..." „Megifjult! Megszépült..." Schulenburg: „A kis Hohenthal ikreket szült!" *(Eközben a magyar urak távolodtak s eltüntek középről. — Alant zaj.)*

MÁSODIK JELENET.

ELŐBBIEK (a magyar urak nélkül.) AUERSPERG HERCZEGNŐ, LIBLICH MARI, DUZL, UDVARHÖLGYEK, URAK stb. majd KHEVENHÜLLER, DAUN, LACY, JÓZSEF FŐHERCZEG stb.

(Liblich Mari, az udvar élénk fecsegése, kaczagása közepett, mosolyogva követi Duzlt, aki katonai

egyenruhában van, dobbal a hasán és félénken közeledik. A császárnő elé érve, gépiesen szalutál. Az udvar nézi őket, moraj, halk nevetés.)

MÁRIA TERÉZIA: Ah, hát itt vagytok ti szerelmesek...

LIBLICH MARI *(szemlesütve)*: Igen felséges császárnő...

MÁRIA TERÉZIA *(a doboshoz)*: Hogy hivnak?

DUZL: Duzl Boliszláv Nepomuk, aldobos a felséges császárnő 12-ik gyalogezredében...

MÁRIA TERÉZIA *(jóindulattal szemlélvén a szép szál legényt)*: Mától fogva fődobos lész. — Viszont te, Liblich Mari, mindenkor hű cselédem voltál, ime ezért pártolom házasságodat... Ámde egy kicsit, ugy tudom, csapodár vagy... Te, Duzl Boliszláv Nepomuk, vigyázz a hitvesedre...

COLLOREDO *(az udvar körében, halkan)*: És a homlokodra...

(Nevetés, mozgás.)

MÁRIA TERÉZIA: Te, Mari, légy szerető hitvese az uradnak... Igyekezz minél előbb anyává lenni, hogy fiadat a szent vallás elveiben nevelhessed, a császárnő javára...

DUZL *(hirtelen felbátorodva, lelkesen)*: Éljen a felséges császárnő! *(Dobolni kezd, nagy kaczagás, tiltakozás.)*

MÁRIA TERÉZIA: Elég! Gondoljátok meg, hogy a házasságot a jó isten alkotta a szerető szivek és a becsületes emberek számára. Legyen tehát e házasság becsületes: honorabile connubium. *(különösen Liblich Marihoz, szigoru hangsulyozással)*: A nászágy legyen mocsoktalan: thorus immaculatus... és amit isten egyesitett,

ember ne válassza el: quod Deus conjunxit homo non separet... No fogjátok... *(Pénzt nyujt át.)*

LIBLICH MARI *(effuzióval)*: Oh... *(Gyorsan a doboshoz)*: Tiz arany...

DUZL: Ide gyorsan... *(Alattomosan elkapja.)*

AUERSPERG HERCZEGNŐ: No Mari, boldog vagy?

LIBLICH MARI: Oh igen...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: És szereted Duzl Boliszláv Nepomukot?

LIBLICH MARI *(naiv szemérmetlenséggel)*: Oh igen, — de azt az Althan-dragonyost, akit az imént láttam a vártán, még sokkal jobban szeretem...

(Általános kaczagás.)

MÁRIA TERÉZIA *(megbotránkozva)*: Proh pudor! S az udvar nevet ezen!... *(Liblich Marihoz)*: Pusztulj... s jaj neked, ha megcsalod a dobost! *(Mari és Duzl el.)* Hihetetlen! Mind bolondul az Althan-dragonyosokért.... Vajjon mit tudnak ezek?

KHEVENHÜLLER *(a baloldali felső ajtón)*: Mária Antonia főherczegnő fogadja az udvart...

(Nagy élénkség, mozgás, tolongás balfelé. A középen a tábornokok jelentek meg.)

JÓZSEF FŐHERCZEG *(a baloldali alsó ajtón, a tábornokok felé)*: Menjetek búcsuzni Tónikától.

DAUN: Odalenn egész Bécs tolong...

LACY: A kordon, félek, nem lesz elég... *(Auersperg herczegnőhöz, a karját nyujtva)*: Herczegnő...

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Köszönöm, kedves gróf...

(Mind el balról. Odalenn zaj.)

HARMADIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, JÓZSEF, majd BINDER, majd MÁRIA ANTÓNIA és CASTELNAU FLORENCE

MÁRIA TERÉZIA *(az ablaknál)* : Ah, a kedves nép! A kedves bécsiek!... *(Hirtelen Józsefhez)* : Tónika elolvasta az utasitásaimat?

JÓZSEF: Igen...

MÁRIA TERÉZIA: Még sok mindent mondanék neki...

JÓZSEF: Tónika itt lesz rögtön ... mihelyt elbucsuzott az udvartól...

(Binder megjelent s egy irást nyujtott át Józsefnek. Odalenn zaj.)

MÁRIA TERÉZIA *(ujra az ablakban)* : Ah, a kedves bécsiek... Asszonyok... gyermekek..

JÓZSEF *(átfutva az irást)* : „Teleki Sámuel ezredesnek a Szent István-rend középkeresztjét..." *(Egy perczig áll, habozón, gyötörve a tollat. Aztán hamar aláirja. Binder el. Akkor a császárnőhöz)* : Felséged valóban bőkezü... Ez a Teleki Sámuel...

MÁRIA TERÉZIA: Hivő keresztény...

JÓZSEF *(rejtett gunynyal)* : Ez „érdeméért" immár ezredes lőn. A rendjelet mért kapta?...

MÁRIA TERÉZIA *(ingerülten)* : E kérdés, fiam...

JÓZSEF: Én felségednek Ausztria trónján társa vagyok...

MÁRIA TERÉZIA: E hang...

JÓZSEF *(felindultan)* : Anyám...

MÁRIA TERÉZIA: Josephus, te nekem mindenekelőtt tisztelettel és engedelmességgel tartozol...

JÓZSEF: Az engedelmesség...

MÁRIA TERÉZIA: Még vita tárgya sem lehet...

JÓZSEF: A lelkiismeretem...

MÁRIA TERÉZIA *(megdöbbenve)*: A lelkiismereted?...

JÓZSEF: Mióta Felségeddel az uralkodás méltóságában osztozom...

MÁRIA TERÉZIA *(közbevágva)*: Mit jelent ez!? *(Egy percznyi küzködés után)*: Mióta velem együtt uralkodol, mindent felforgattál. A svájczi őrséget, az apródokat elkergetted, az udvari kalendáriumból könyörtelen kihuztad a gála-napokat, a zarándoklást betiltottad, a prátert megnyitottad mindenféle csőcseléknek... Ha tovább nem mentél...

JÓZSEF: Fájdalom, nem mehettem...

MÁRIA TERÉZIA *(mind növekvő felindulással)*: Ah, mondd mindjárt azt, hogy a mi üdvöset akartál, nálam hajótörést szenvedett... A dekretumokat, kinevezéseket, állami okiratokat ki irta alá habozva, tétován?...

JÓZSEF: Haboztam, amikor az elveim s a meggyőződésem ellen kellett cselekednem...

MÁRIA TERÉZIA: A te elveid, a te meggyőződésed nem ellenkezhetnek az enyéimmel...

JÓZSEF: Anyám, ellenkeznek...

MÁRIA TERÉZIA *(megrendülve)*: Hát mindaz, amit én akarok...

JÓZSEF: Ami jót akar felséged, évek óta csak tervezgetés...

MÁRIA TERÉZIA: A jobbágyság felszabaditása...

JÓZSEF: Egyelőre álom. A jobbágyság helyzete nem változott...

MÁRIA TERÉZIA: Az urbér szabályozása..

JÓZSEF: Félintézkedés...

MÁRIA TERÉZIA: A magyar alkotmányt, végre is, nem törölhetem el egy tollvonással!... A magyar nemzet jobbat érdemel... Te, fiam még kis gyermek-korodban, innen, a karomról, láttad az ő hűségöket... Kár volt elfelejteni...

JÓZSEF *(remegőn)*: Én nem felejtettem el...

MÁRIA TERÉZIA: Ha egy magyar főurat királyi kegyem ér...

JÓZSEF *(mint fenn)*: Én nem ellenzem, csak tudjam, hogy miért...

MÁRIA TERÉZIA: Régi családok, diszes nevek...

JÓZSEF: Felséged a czimereket jutalmazza, én a munkát és az érdemeket. E patrimoniális állam helyébe jogállamot akarok...

MÁRIA TERÉZIA: Amint azt őseimtől tanultam, ugy jutalmazok! A régi embereket megbecsülöm...

JÓZSEF: Nekem uj erők kellenek...

MÁRIA TERÉZIA *(gúnyos kaczagással)*: Kaunitzot elkergessem?! Megöljek minden hagyományt?...

JÓZSEF: Ha a hagyomány meghal, itt van helyébe a haladás!

MÁRIA TERÉZIA *(magánkivül)*: A felvilágosodás!?

JÓZSEF: Felség...

MÁRIA TERÉZIA *(csak folytatva s mind hevesebben)*: A divatos philosophia! Voltaire! Rousseau!...

JÓZSEF: A toleranczia!

MÁRIA TERÉZIA: A vallástalanság!

JÓZSEF: Azzal, hogy felséged üldözi a protestánsokat, szent hitét nem gyarapitja . .

MÁRIA TERÉZIA *(gúnynyal)* : A szerzetesrendeket töröljem el, ugy-e?

JÓZSEF: A nevelésügy teljesen tönkrement a jezsuiták kezében. Az ő szövetkezésük külömben sem isteni jog . . .

MÁRIA TERÉZIA: A vallás isteni !

JÓZSEF: Aki üldöz, nem vallásos !

MÁRIA TERÉZIA *(fönséggel, kiáltva)* : Szétszaggatott szivemmel, hogy térjek vissza őseimhez én !? Csalódtam mint hitves, mint fejedelemnő, mint anya . . .

JÓZSEF *(már gyöngülve)* : Nem . . . Nem . . .

MÁRIA TERÉZIA: A te uralmad, Második József, a pusztulásnak hajnala, békétlenség, ziláltság, zavar és Jézus hite helyett lázongás a szivekben, Isten helyett valami képzelt, lehetetlen szabadság . . .

JÓZSEF *(remegőn, hátrálva, halkan)* : Szabadság? !

MÁRIA TERÉZIA: S akkor egy vérpad s egy hóhér a világ ! . . . *(Megpillantva a leányát s elrémült aggódással)* : Antoinette ! Leányom !

JÓZSEF *(mint a császárnő, de önmagának)* : Florence ! . . .

(Mária Antonia az anyja karjába futott. Gróf Castelnau Florence, aki követte, megállott fönn. József mélyebben a szin jobbfelében.)

NEGYEDIK JELENET.

MÁRIA TERÉZIA, JÓZSEF, MÁRIA ANTONIA, CASTELNAU FLORENCE, AUERSPERG HERCZEGNŐ, AZ EGÉSZ UDVAR, HÖLGYEK ÉS URAK, GÁRDISTÁK, KAMARÁSOK stb. A TÁBORNOKOK, majd KHEVENHÜLLER, A FRANCZIA KÜLDÖTTSÉG, A MAGYAR ZÁSZLÓSURAK stb.

MÁRIA ANTONIA: Anyám . . .

(Odalenn zaj.)

(A középről az udvar megjelenése. Egy tiszt a másik középajtót is megnyitja: itt a tábornokok lépnek be s a magyar zászlósok.)

MÁRIA TERÉZIA *(átölelve tartja Antoniát. Most a beözönlő udvar láttára)*: Ah, hát már mégy . . . A szivem fáj . . .

MÁRIA ANTONIA: Anyám . . .

MÁRIA TERÉZIA: Még sok mindent mondanék . . .

KHEVENHÜLLER *(a háttér bal végében lévő díszes bejáratnál)*: A franczia küldöttség!

(Nagy mozgás, élénkség; az udvar az ablakok mentén, a szin jobboldalán szükebb gruppokat képez. Külön állanak a tábornokok, akikhez a magyar urak is csatlakoztak. József a jobboldali előtérben, egyedül áll. Florence a szin másik végében, de mélyebben. Az egész szinpad megtelt.)

HANGOK *(az udvar körében)*: Tónika főherczegnő! . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ *(Florencehez közeledve)*: És kegyed is elhágy bennünket . . .

CASTELNAU FLORENCE *(meghatottan)*: Herczegnő . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Gróf Castelnau Florence . . .

(A háttér balvégén a franczia küldöttség megjelenése. Fényes grupp Louis XV. öltözékben. Elől a franczia követ, a marsall-bottal.)

A FRANCIA KÖVET *(megállva a szin közepén)*: Archiduchesse Marie Antoinette!

MÁRIA ANTONIA *(egy lépéssel távolodva az anyjától, aki könyes szemekkel nézi)*: Monseigneur, je suis préte.

(Most alantról a zaj teljes erővel hangzik.)

MÁRIA TERÉZIA *(fájdalmasan, emelkedetten)*: Leányom... Tónikám... e percz nagyon fájdalmas nekem s bár lelki szemeim előtt a versailles-i trón minden fényét kibontja: csak könyeim vannak és szenvedek... Francia királynő!... A fény és pompa közepett, mig a földnek minden ragyogása édes alakodat éri: gondolj a homályra, mely mindenkit békén magába fogad, de irtóztató számadásra von bennünket, a királyokat....

MÁRIA ANTONIA *(megejtve)*: Anyám...

MÁRIA TERÉZIA: És emlékezzél a tanácsaimra, amelyeket anyai szivem sugallt. Légy hű, szerelmes hitvese a királynak... a jó házasélet az egyetlen igaz boldogság a földön: — én szólhatok róla... Légy szerény, figyelmes, — felelj kedvesen mindenkinek, szellemmel és méltósággal, ez oly könnyü neked, ha akarod... Ne hanyagold el a lelked művelését olvass.. képezd magad... ezt nagyon a szivedre kötöm..

MÁRIA ANTÓNIA: Anyám...

MÁRIA TERÉZIA *(folytatva)*: Mert az olyan művelt országban, mint Francziaország, nem néznek el semmit még a királynőnek sem...

Leányom, a gyöngédségem csak megérdemel egy kis szófogadást . . .

MÁRIA ANTÓNIA: Anyám, tanulni, olvasni fogok . . .

MÁRIA TERÉZIA: De soha könyvet ne végy kezedbe, gyóntatóatyád megkérdezése nélkül ...

JÓZSEF *(egy lépéssel)* : Anyám . . .

MÁRIA TERÉZIA: Őrizd meg lelki nyugalmadat . . . Francziaországban nap-nap után veszedelmes könyvek látnak napvilágot, szentségtörő irások vallás és erkölcs ellen . . . Te, leányom, légy hű keresztény. Havonként áldozzál, többször is, ha nagy ünnep van, és imádkozzál ájtatosan, szivem, atyádurad halála évfordulóján . . . E nap, országodban, ne legyen se öröm, se vigasság . . . Tónikám, ha a reggeli imádat vallásos olvasmánynyal kiséred : a Letourneur szent könyvét ajánlom, gyermekem. Ez megvan nekem is, s igy, reggelenként együtt olvasva veled, a nagy távolság daczára azt fogom hinni, hogy ott vagyok melletted s egymással beszélgetünk . . .

MÁRIA ANTONIA: Anyám . . .

MÁRIA TERÉZIA: Isten veled . . .

HANGOK: On part ! On part !

(Mozgás, moraj).

(Odalenn nagy zaj).

EGY KAMARÁS *(a főudvarmesterhez)* : Intsek a zenének ? *(Az ablakhoz megy).*

KHEVENHÜLLER *(a főherczegnő suite-jéhez)* A kik kisérik a Dauphin menyasszonyát . . .

HANGOK *(— a suite : egy külön csoportban urak és nők)* : Mi . . . Mi . . .

KHEVENHÜLLER *(a suite-hez)*: A tábornokok és zászlósok után . . .

NYMPHENBURG GRÓFNÉ *(Esterházyhoz, távolodva)*: Mein Hertz bleibt Ihnen zugethan. *(Ebben a pillanatban a katonai zenekar felharsog alantról. Hatalmas, megrázó ünnepi zene).*

(Mária Terézia kéz kézben jön előre az udvar sorfala között. Jobbról, a szin mélyén, a főherczegnőt kisérő suite áll, balról, egy külön csoportban, a franczia küldöttség. Az ajtók nyitva. A tágas galériában sápadt napfény. Arcier-testőrség áll sorfalat. Odalenn nagy zaj).

MÁRIA ANTONIA *(a fivéréhez)*: Josephus . . .

JÓZSEF *(gyöngéden)*: Tónikám . . .

AZ UDVAR *(Antoniához, miközben elhalad)*: Au revoir ! Au revoir !

EGY NŐI HANG: Vergissmeinnicht . . .

ESTERHÁZY: Fenséged néha gondoljon. reánk is . . .

MÁRIA ANTONIA: Au revoir . . .

AUERSPERG HERCZEGNŐ: Itt boldog volt, Tónika . . .

MÁRIA ANTÓNIA *(ártatlanul)*: Mégegyszer nézzek vissza ? . . .

HANGOK: Au revoir ! Au revoir !

FLORENCE *(mozdulatlanul balról, mig a többiek elvonulnak)*: Ünnepi zene s mégis mily szomoru . . *(Maga is távolodik, rejtett tekintettel József felé. Az ajtóhoz érve, megáll, fájdalmasan).*

(Nagy mozgás és élénk zaj közepett, ünnepies elvonulás a galérián át. Elől Mária Terézia Antonia főherczegnőt vezetve. A franczia küldöttség, Auersperg herczegnő, a tábornokok, zászlósok, udvar-

hölgyek és urak követték. A szin kiürült. Alantról zaj és zene).

(József mozdulatlan jobbról. Castelnau Florence a szin másik végén.)

ÖTÖDIK JELENET.

JÓZSEF, CASTELNAU FLORENCE.

JÓZSEF *(az ablaknál s valami rejtett aggódással)*: Mennyi nép . . . mennyi nép . . .

FLORENCE *(halkan, felindultan)*: Fenség . . .

JÓZSEF *(megremegve és hátrapillantva)*: Ah, csakugyan . . .

FLORENCE: Bocsássa meg, ha egy perczre még itt maradtam . . .

JÓZSEF *(csendesen)*: De miért ily messze ? . . . *(Közeledik Florence felé).*

FLORENCE *(is tett egy lépést József felé)*: Fenség, isten vele . . .

JÓZSEF *(csendesen)*: Isten vele, Castelnau kisasszony . . . *(Florence küzködve áll egy perczig, aztán csendesen, fájdalmasan megindul a közép felé. József hallja a lépéseit. S akkor felindultan, a kezével végigsimit a homlokán).*

JÓZSEF: Florence . . .

FLORENCE *(megremegve)*: Ah . . .

(Megállott. Egy perczig csend. A zaj morajlásba ment át, a zene is halkabb)

JÓZSEF: E név mindenkor kedves lesz nekem . . . Ha szenvedni fogok, majd emlékezem . . . az ibolyákra, a gyöngédségére, a szive jóságára . . .

FLORENCE *(halkan, remegőn, lelkendezve)*: S egyébre nem ? . . .

JÓZSEF *(halkan, forrón, gyorsan)* : Az ajkára..

FLORENCE *(forró és egészen halk lázzal, gyönyörüségben)* : Oh . . .

JÓZSEF: Te szerettél . . . Még mindég szeretsz . . . S most fáj elmenned . . .

FLORENCE: Az időm letelt . . .

JÓZSEF *(fájdalmasan)* : Mily régen volt, hogy utóljára megöleltelek . . . *(Egy perczi hallgatás után)* : Egy távoli éjszakának fájdalma és varázsa feléd hajszolt s elvettelek . . . Azóta tán nem is mondtam többször, hogy szeretlek ?

FLORENCE: Esztendők multak . . .

JÓZSEF: Megbocsájtod ?

FLORENCE: Fenséged utazott, királynőket látott . . .

JÓZSEF: S hányszor gondoltam reád . . .

FLORENCE: De csak a pármai herczegnő emlékén át . . .

JÓZSEF: Florence . . .

FLORENCE: Árva virág egy imádott siron ...

JÓZSEF: Imádom-e a sírt, ha a virágát leszaggatom? . . .

FLORENCE *(gyönyörüséges szenvedésben)* : Ah, de hát akkor miért? . . .

JÓZSEF: Elhagytalak hiú czélokért . . . Vágy nagy lenni, rideg, fegyelmezett, — király, ki nem egy nőt, de népeket szeret . . .

FLORENCE: Néha visszatért felém . . .

JÓZSEF: Szenvedtem . . .

FLORENCE: Szeretett ilyenkor?

JÓZSEF: Kétkedém . . .

FLORENCE: Oh !

JÓZSEF: Vergődő hitem, megrengett önbizalmam enyhet keresett . . .

FLORENCE: S mikor fenséged bennem megtalálta?...

JÓZSEF: Ah, mit mondjak?...

FLORENCE: Azt, hogy „gyülöltelek..."

JÓZSEF: Nem... Nem...

FLORENCE *(keserüséggel)*: Szeretni gyöngeség, meddő érzelgés... És fenséged útja más irányba vezet...

JÓZSEF *(remegőn)*: Florence, ha eltévedek?.. Lesz egy hely, a hol vigaszra találok, egy pont, ahol megállhatok?... Az életem sivárságát ki bosszulja meg?...

FLORENCE: Talán jövendő századok...

JÓZSEF *(epedőn)*: Egy királyfi, aki szeret?!

(Alant zaj, a zene is megerősödik.)

FLORENCE: Fenség...

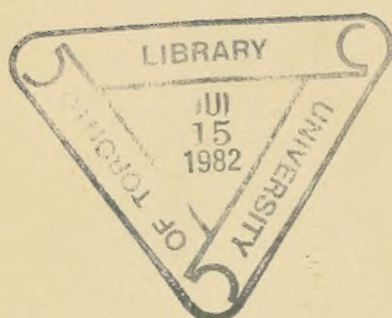
JÓZSEF *(epedőn)*: Florence, még egyszer a nevemet...

FLORENCE *(zokogva)*: Josephus, szerelmem, isten veled...

JÓZSEF *(zokogva)*: Köszönöm... eredj... eredj... *(Zokogva áll egy perczig, miközben Florence távozik. Aztán, kitörve, lázasan)*: Ah, elment... itt, utána, még egy kevés illat lebeg... Elment... de hát mért félek, miért szenvedek?... Mért követi őt remegve a szivem, miért nézem igy, elrémült szemekkel a jövőt?... E zaj, e zene, tragikus e termeken át... *(Mind növekvő elrémüléssel)*: Anyám, miért hallom most hirtelen, ujra, az ő irtóztató jóslatát?... naiv lelkek véletlen s borzalmasan igaz profécziája: vérpad... hóhér... mit jelent ez?... A könyvek merész eszméi, uj

gondolatok, a világosság! ... — nem értem ... mint kés villogna fel vérszomjas csőcselék kezében? ! ... E zaj, e zene ... *(hirtelen lihegéssel az ablakhoz rontva)* : Ah, Tónika, testvérem ... Ah, szerelmem ... Florence! Florence!

Függöny.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 07 20 01 020 3